

Lawiylar

«Kahin-lawiylarning desturi» ••• Köydürme qurbanliq toghrisidiki belgilimiler

¹ We Perwerdigar Musani chaqirip jamaet chédiridin uninggha söz qilip mundaq dédi: —

□

² Sen Israillargha söz qilip ulargha mundaq dégin: — Eger silerdin biringlar Perwerdigarning aldigha bir qurbanliqni sunmaqchi bolsanglar, qurbanliqlarni charpaylardin, yeni kala yaki ushshaq mallardin sunushunglar kérek.

³ Eger uning sunidighini kalilardin köydürme qurbanliq bolsa, undaqta u béjirim erkek haywanni keltürsun; uning Perwerdigarning aldida qobul bolushi üçhün uni jamaet chédirining kirish aghzining aldida sunsun. ■ ⁴ U qolini köydürme qurbanliqning béshigha qoysun; shuning bilen qurbanliq uning ornigha

□ **1:1** «We» — «Lawiylar» yaki «Kahin-lawiylarning desturi» dégen kitab «we» dégen söz bilen bashlinidu. Shuning bilen bu söz «Kahin-lawiylarning desturi»ni «Misirdin chiqish» dégen kitabning eng axirqi ayiti (40-bab, 38-ayet) bilen zich baghlaydu. Mezkur kitab uning dawamidur. «Kirish söz»imizni körüng. «jamaet chédiri» — yaki «körüşhüş chédiri». «jamaet chédiri» dégen sözdiki «jamaet» ibraniy tilida «Xuda bilen uchrishish» yaki «Xuda bilen didarl-ishish» dégen uqumni bildüridu. ■ **1:3** Mis. 29:10

kafaret bolushqa qobul qilinidu. □ ⁵ Andin u Perwerdigarning huzurida buqini boghuzlisun; kahinlar bolghan Harunning oghulliri qénini keltürüp, jamaet chédirining kirish aghzidiki qurban'gahning üsti qismining etrapigha sepsun. ⁶ Andin *qurbanliq qilghuchi* köydürme qurbanliq qilin'ghan haywanning térisini soyup, ténini parchilisun ⁷ we Harun kahinning oghulliri qurban'gahta ot qalap otning üstige otunlarni tizsun. ⁸ Andin kahinlar bolghan Harunning oghulliri gösh parchilirini, béshi we méyi bilen qoshup, qurban'gahdiki otning üstidiki otunning üstige tertip bilen tizip qoysun. □ ⁹ Lékin uning ich-qarni bilen pachaqlirini *qurbanliq sun'ghuchi* suda yusun; andin kahin hemmisini élip kélip qurban'gahning üstide köydürsun. Bu ot arqiliq sunulidighan qurbanliq hésabida, Perwerdigargha xushbuy chiqirilidighan köydürme qurbanliq bolidu.

Qoy padisidin qilin'ghan qurbanliq

¹⁰ Eger u köydürme qurbanliq qilish üçün ushshaq mallardin qoy ya öchke qurbanliq qilay dése, unda qda u bójirim bolghan bir erkikini

□ **1:4** «kafaret *bolush*» — (ibraniy tilida «kafar» yaki «kippur») tüp menisi «yépush». Gunahlargha «kafaret keltürüş» dégenlik «gunahlarni yépush» dégenliktur. Tewrat dewride Xuda gunahlarni waqitliq yapatti we shuningdek shu gunahlardin towa qilip qurbanliq keltürgen bendilirini kechürüm qilatti. Injil dewri kelgende u Mesihning qurbanliqi wasitisi bilen insanlarning gunahlarini «élip tashlaydu» («Yh.» 1:29, 36ni körüng). □ **1:8** «kahinlar bolghan Harunning oghulliri» — Harun bash kahin, oghulliri kahinlar qilip békitilgenidi («Mis.» 28:1).

keltürsun. ¹¹ U uni qurban'gahning shimal teripide Perwerdigarning huzurida boghuzlisun. Andin kahinlar bolghan Harunning oghulliri qénini élip, qurban'gahning üsti qismining etrapigha sepsun. ¹² *qurbanliq qilghuchi* bolsa göshni parchilap, béshi bilen méyini késip ayrisun. Andin kahin bularni élip qurban'gahtiki otning üstidiki otunning üstide tertip boyiche tizip qoysun. ¹³ Lékin uning ich-qarni bilen pachaqlarni *qurbanliq sun'ghuchi* suda yusun; andin kahin hemmisini élip kélip qurban'gahning üstide köydürsun. Bu ot arqiliq sunulidighan qurbanliq hésabida, Perwerdigargha xushbuy chiqirilidighan köydürme qurbanliq bolidu.

Uchar-qanatlardin qilin'ghan köydürme qurbanliq

¹⁴ Eger *qurbanliq qilghuchi* Perwerdigargha atap uchar-qanatlardin köydürme qurbanliq qilay dése, undaqa u paxteklerdin yaki kepter bachkiliridin qurbanliq keltürsun. ¹⁵ Kahin uni qurban'gahning yénigha élip kélip, béshini tolghap üzüp uni qurban'gahning üstide köydürsun; uning qéni siqilip qurban'gahning témigha sürtülsun. ¹⁶ Lékin tashliqini peyliri bilen qoshup qurban'gahning sherq teripidiki küllükke tashliwetsun; □ ¹⁷ u qurbanliqni ikki qanitining otturisidin yarsun, biraq uni ikki parche qiliwetmisun. Andin kahin buni élip qurban'gahdiki otning üstidiki otunning üstige qoyup köydürsun; bu ot arqiliq sunulidighan

□ **1:16 «tashliqini peyliri bilen qoshup...»** — yaki «quyruq peyliri bilen üçeylirini qoshup...».

qurbanliq h sabida, Perwerdigargha xushbuy chiqirilidighan köydürme qurbanliq bolidu.

2

Ashliq hedieler

¹ Eger birkim Perwerdigarning huzurigha ashliq hediye sunmaqchi bolsa hediyesi  sil undin bolushi k rek; u uninggha zeytun m yi quyup andin üstige mestiki salsun. □ ■

² U uni  lip kahinlar bolghan Harunning oghullirining aldigha keltürsun; andin *kahin hediye sun'ghuchining* yadlinishi  ch n zeytun m yi ilesht r lgen undin bir changgal  lip, hemme mestiki bilen qoshup, bu hediye qurban'gahta köydürsun; bu ot arqiliq sunulidighan, Perwerdigargha xushbuy chiqirilidighan hediye bolidu. ■ ³ Emma ashliq hediye qalghini bolsa, Harun bilen uning oghullirigha tewe bolsun. Bu Perwerdigargha ot arqiliq sunulghanlarning ichide «eng muqeddeslerning biri» h sablinidu. □ ■

Pishurulghan ashliq hedieler

□ **2:1** «** sil un**» — ibraniiy tilida tekitlen'gini yaxshi tartilghan, birxil yumshaqliqta, h chqandaq k pek arilashmighan un. ■ **2:1** Mis. 6:15; 9:17; Ch l. 15:4 ■ **2:2** Law. 6:8 □ **2:3** «Perwerdigargha **ot arqiliq sunulghanlarning ichide** «eng muqeddeslerning biri» — hediye-qurbanliqlar «eng muqeddes» we «muqeddes» dep b linidu. ««eng muqeddes» bolghan hediye-qurbanliqlarni peqet kahinlar  zila y yishke, shundaqla muqeddes jaydila y yishke bolatti. «muqeddes» h sablan'ghan taamlardin ailidikiliri y yishke bolatti. ■ **2:3** Law. 10:12

⁴ Eger sen tonurda pishurulghan nersilerdin ashliq hediye sunay déseng, ular zeytun méyi ileshtürülgen ésil undin pishurulghan toqachlar yaki zeytun méyi sürülüp mesihlen'gen pétir hemek nanlardin bolsun. □

⁵ Eger séning keltüridighan hediying tawida pishurulghan ashliq hediye bolsa u zeytun méyi ishleshtürülüp ésil undin pétir halda étilsun. ⁶ Sen uni oshtup üstige zeytun méyi quyghin; u ashliq hediye bolidu.

⁷ Séning keltüridighan hediying qazanda pishurulghan ashliq hediye bolsa undaqta u ésil un bilen zeytun méyida étilsun. ⁸ Shu yollarda teyyarlan'ghan ashliq hediylerni Perwerdigarning huzurigha keltürgin; uni kahin'gha bergin, u uni qurban'gahqa élip baridu. ⁹ Kahin bolsa ashliq hediye din «yadlinish ülüshi»ni élip qurban'gahning üstide köydürsun. Bu ot arqiliq sunulidighan, Perwerdigargha xushbuy chiqirilidighan hediye bolidu. ¹⁰ Emma ashliq hediye din qalghini bolsa, Harun bilen uning oghullirigha tewe bolsun. Bu Perwerdigargha ot arqiliq sunulghanlarning ichide «eng muqeddeslerning biri» hésablinidu.

¹¹ Siler Perwerdigarning huzurigha sunidighan herqandaq ashliq hediye ler échitqu bilen teyyarlanmisun. Chünki silerning Perwerdigargha otta sunulidighan hediye nglarning héchqaysisida échitqu yaki heselni köydürüşke bolmaydu. ¹² Bularni Perwerdigarning aldigha

□ **2:4 «toqachlar»** — ibraniy tilida bu söz yaki halqisiman yaki chekküch bilen téshilgen birxil nanlarni körsitidu.

«deslepki hosul» süpitide sunsanglar bolidu, lékin ular xushbuy süpitide qurban'gahning üstide köydürülüp sunulmisun.■

¹³ Séning herbir ashliq hediye tuz bilen tuzlinishi kérek; ashliq hediye Xudayingning ehde tuzidin mehrum qilmay, hemme ashliq hediye tuz bilan tuzlighin.■

¹⁴ Eger sen Perwerdigargha «deslepki hosul»din ashliq hediye sunay déseng, unda qta ziraetning yéngi pishqan kök béshini élip, danlarni otta qorup, ézip talqan süpitide sun'ghin; bu «deslepki hosul» hediyesi bolidu; ¹⁵ sen uninggha zeytun méyi quyup üstige mestiki salghin; bu ashliq hediye bolidu. ¹⁶ Kahin bolsa uningdin, yeni qorup ézilgen danlar bilen zeytun méyidin bir qismini élip hemme mestiki bilen qoshup, bolarni «yadlinish ülüshi» süpitide köydürsun. Bu ot arqiliq Perwerdigargha sunulghan hediye bolidu.

3

Inaqliq qurbanliqliri

¹ Birsining sunidighini inaqliq qurbanliqi bolsa, shundaqla kalilardin sunsa, u Perwerdigarning huzurigha béjirim bir erkikini yaki chishisini keltürsun. ² U sunidighan bu haywanning béshigha qolini qoyup, andin uni jamaet chédirining kirish éghizi aldida boghuzlisun. Andin kahinlar bolghan Harunning oghulliri qénini qurban'gahning üsti qismining etrapigha sepsun.

³ Sun'ghuchi kishi bu inaqliq qurbanliqidin Perwerdigargha atap otta sunulidighan hediye süpitide bir qismini élip béghishlisun, yeni ich qarnini yögep turghan mayni, shundaqla barliq ich méyini élip ■ ⁴ ikki börekni we ularning üstidiki hemde ikki yanpishidiki mayni ajritip, jigerning börekkiche bolghan chawa méyini késip, élip kelsun. ⁵ Harunning oghulliri bolsa bularni qurban'gahning üstige keltürüp ot üstige qoyulghan otunning üstidiki köydürme qurbanliqqa qoshup köydürsun. Bu ot arqiliq sunulidighan, Perwerdigargha xushbuy chiqirilidighan qurbanliq bolidu.■

Qoy padisidin bolghan inaqliq qurbanliqi

⁶ Birsining Perwerdigargha qilidighan inaqliq qurbanliqi üçün sunidighini ushshaq maldin bolsa, undaқта u béjirim bir erkikini yaki chishisini keltürsun. ⁷ Eger uning qurbanliqi qoy bolsa uni Perwerdigarning aldigha keltürüp, ⁸ qurbanliq qilidighan bu haywanning béshigha qolini qoyup, andin uni jamaet chédirining kirish aghzining aldida boghuzlisun. Andin Harunning oghulliri qénini élip qurban'gahning üsti qismining etrapigha sepsun. ⁹ Sun'ghuchi kishi bu inaqliq qurbanliqidin Perwerdigargha atap otta sunulidighan hediye süpitide bir qismini, yeni uning méyini élip béghishlisun, — pütün mayliq quyruqini uning omurtqisigha yéqin yerdin ajritip élip, ich qarnini yögep turghan mayni, shundaqla barliq ich méyini élip,

■ **3:3** Mis. 29:13,22 ■ **3:5** Mis. 29:25; Law. 6:5

¹⁰ ikki börekni we ularning üstidiki hemde ikki yanpishidiki mayni ajritip, jigerning börekkiche bolghan chawa méyini késip, élip kelsun. ¹¹ Kahin bularni qurban'gahning üstide köydürsun; bu otta sunulidighan, Perwerdigargha atalghan taam hediyesi bolidu. ■

¹² Uning sunidighini öchke bolsa, buni Perwerdigarning huzurigha keltürsun. ¹³ U qolini uning béshigha qoyup, andin uni jamaet chédirining aldida boghuzlisun. Andin Harunning oghulliri qénini élip qurban'gahning üsti qismining etrapigha sepsun. ¹⁴ Andin sun'ghuchi kishi bu qurbanliqtin Perwerdigargha atap otta sunulidighan hediye süpitide bir qismini élip béghishlisun, yeni ich qarnini yögep turghan mayni, shundaqla barliq ich méyini élip, ¹⁵ ikki börekni we ularning üstidiki hemde ikki yanpishidiki mayni ajritip, jigerning börekkiche bolghan chawa méyini késip, élip kelsun. ¹⁶ Kahin bularni qurban'gahning üstide köydürsun; bu otta sunulidighan, xushbuy chiqiridighan taam hediyesi bolidu. Mayning hemmisi Perwerdigargha tewedur.

¹⁷ Bu herqandaq turar jayinglarda silerge ebediy belgilime bolidu; siler héchqandaq may yaki qan yémeslikinglar kérek. □ ■

■ **3:11** Law. 21:6,8,17,21,22; 22:25; Ez. 44:7; Mal. 1:12 □ **3:17** «ebediy» — Tewrattiki «ebediy» dégen söz ibraniy tilida ikki menide ishilitidu: (1) menggü; (2) shu waqittiki chéki békitilmigen, qerelsiz, möhletsiz uzun bir mezigilni körsitidu. «qoshumche söz»imiznimu körüng. ■ **3:17** Yar. 9:4; Law. 7:26; 17:10,14

4

Gunah qurbanliqi, yeni «gunahni tilesh qurbanliqi»

¹ Perwerdigar Musagha söz qilib mundaq dédi: —

² Israillargha söz qilib mundaq dégin: — «Birsi bilmey ézip, Perwerdigar «qilma» dep buyrughan herqandaq emrerdin birige xilapliq qilib sélip, gunah qilsa, *töwendikidek qilsun*: —

³ — eger mesihlen'gen kahin xelqni gunahqa putlashturidighan bir gunahni qilsa, undaқта u bu qilghan gunahi üçün bir béjirim yash torpaqni élip kélip, Perwerdigargha gunah qurbanliqi süpitide sunsun. □ ⁴ U torpaqni jamaet chédirining kirish aghzining yénigha, Perwerdigarning aldigha keltürüp, qolini uning béshigha qoyup, andin torpaqni Perwerdigarning huzurida boghuzlisun. ⁵ Andin mesihlen'gen kahin torpaqning qénidin azghina élip, jamaet chédiri ichige kütürüp aparsun; ■

⁶ kahin shu yerde barmiqini qan'gha chilap, qanni muqeddes jayning perdisining aldida, Perwerdigarning huzurida yette mertiwé sepsun. ⁷ Shundaqla kahin qandin élip, jamaet chédiri ichide Perwerdigarning aldida turghan xushbuygahning münggüzlirige sürsun. Torpaqning qalghan hemme qénini bolsa, jamaet chédirining kirish aghzining aldidiki köydürme qurbanliq qurban'gahining tüwige töküp qoysun; ■ ⁸ andin u gunah qurbanliqi bolghan torpaqning

□ **4:3 «mesihlen'gen kahin»** — belkim «bash kahin»ni körsitishi mumkin. «Mesih qilish» yaki «mesihlesh» toghrisida «Mis.» 28:41ni we izahatini körüng. ■ **4:5** Law. 16:14; Chöl. 19:4 ■ **4:7** Law. 9:9

ichidin hemme méyini ajritip chiqarsun — yeni ich qarnini yögep turghan may bilen qalghan ich méyi, ■ ⁹ ikki börekni we ularning üstidiki hemde ikki yanpishidiki mayni ajritip, jigerning börekkiche bolghan chawa méyini ajratsun ¹⁰ (xuddi inaqliq qurbanliqi bolghan kalining ichidiki may ajritilghandek); andin kahin bularni köydürme qurbanliq qurban'gahining üstide köydürsun. ■ ¹¹ Lékin torpaqning térisi bilen hemme göshi, bash bilen pachaqliri, ich qarni bilen zhinini, ■ ¹² yeni pütkül torpaqning qalghan qisimlirini chédirgahning sirtigha élip chiqip, pak bir yerge, yeni küller tökülidighan jaygha élip chiqip, otunning üstide otta köydürsun. Bular küller tökülidighan jayda köydürüwétilsun. □ ■

¹³ Eger pütkül Israil jamaiti özi bilmigen halda ézip gunah qilghan bolsa, Perwerdigarning «qilma» dep buyrughan herqandaq emrlirige xilapliq ishlarning birini qilip sélip, gunahqa chüshüp qalsa, □ ■ ¹⁴ shundaqla ularning sadir qilghan gunahi aydinglashqan bolsa, undaqa jamaet gunah qurbanliqi süpitide bir yash torpaqni sunup jamaet chédirining aldigha keltürsun. ¹⁵ Jamaetning aqsaqalliri Perwerdigarning aldida qollirini torpaqning béshigha qoyup, andin torpaqni Perwerdigarning

■ **4:8** Law. 3:3, 4 ■ **4:10** Law. 3:5 ■ **4:11** Mis. 29:14; Chöl. 19:5 □ **4:12** «küller» — mushu yerde qurbanliqlarning küllirini körsitidu. ■ **4:12** Law. 16:27; Chöl. 19:3; Ibr. 13:11 □ **4:13** «jamaet özi bilmigen» — bu ibraniy tilida «bu ish jamaetning közige yetmigen» dégen sözler bilen ipadiliniidu. ■ **4:13** Law. 9:15; Chöl. 15:24-31

aldida boghuzlisun. ¹⁶ Mesihlen'gen kahin torpaqning qénidin azghina élip jamaet chédiri ichige élip kirsun; □ ¹⁷ shu yerde barmiqini qan'gha chilap, qanni *muqeddes jayning* perdisining aldida, Perwerdigarning huzurida yette mertiwé sepsun. ¹⁸ Shundaqla kahin qandin élip jamaet chédiri ichide Perwerdigarning aldida turghan xushbuygahning münggüzlirige sürsun. Torpaqning qalghan hemme qénini bolsa, jamaet chédirining kirish aghzining aldidiki köydürme qurbanliq qurban'gahining tüwige töküp qoysun; ¹⁹ kahin *torpaqning* ichidin barliq méyini ajritip élip, qurban'gahning üstide köydürsun. ²⁰ U gunah qurbanliqi bolghan ilgiriki torpaqni qilghinigha oxshash bu torpaqnimu shundaq qilsun; we del shundaq qilishi kérek; shu yol bilen kahin ular üçün kafaret keltüridu; shu gunah ulardin kechürülidu. ²¹ Andin u torpaqni chédirgahning tashqirigha élip chiqip, ilgiriki torpaqni köydürgendek bu torpaqnimu köydürsun. Bu jamaet üçün gunah qurbanliqi bolidu.

²² Eger bir emir bilmey uning Xudasi Perwerdigarning «qilma» dégen herqandaq emrlirining birige xilapliq qilip sélip, gunahqa chüshüp qalsa, ²³ we qilghan gunahi özige melum qilin'ghan bolsa, undaqla u özi qurbanliq üçün béjirim bir tékini sunsun; □ ²⁴ u qolini tékining béshigha qoyup, andin uni köydürme qurbanliq qilinidighan hay-

□ **4:16** «Mesihlen'gen kahin» — yaki «mesih qilin'ghan kahin» belkim «bash kahin»ni körsitishi mumkin. □ **4:23** «we» — ibraniiy tilida «wa» dégen söz bilen ipadilinidu; hemde «we» hem «yaki» dégen ikki xil menini bildüridu.

wanlarni boghuzlaydighan jaygha élip béríp Perwerdigarning aldida boghuzlisun. Bu bir gunah qurbanliqi bolidu. ²⁵ Kahin gunah qurbanliqining qénidin barmiqigha azghina élip, uni köydürme qurbanliq qurban'gahining münggüzlirige sürüp qoysun; andin qalghan qénini köydürme qurbanliq qurban'gahining tüwige töküp qoysun. ²⁶ U in-aqliq qurbanliqi qilin'ghan haywanning méyini köydürgendek, uning barliq méyini qurban'gahta köydürsun. Bu yol bilen kahin uni gunahidin paklandurush üçün kafaret keltüridu we shu gunahi uningdin kechürülidu.

²⁷ Eger puqralardin biri bilmey uning Xudasi Perwerdigarning «qilma» dégen herqandaq emrlirining birige xilapliq qilip sélip, gunahqa chüshüp qalsa, ■ ²⁸ we qilghan gunahi özige melum qilin'ghan bolsa, undaqta u özining, yeni u sadir qilghan gunahi üçün qurbanliq qilishqa béjirim bir chishi öchkini sunsun; □ ²⁹ u qolini gunah qurbanliqining béshigha qoyup, andin uni köydürme qurbanliqlarni boghuzlaydighan jaygha élip béríp boghuzlisun. ³⁰ Andin kahin uning qénidin barmiqigha azghina élip uni köydürme qurbanliq qurban'gahining münggüzlirige sürüp qoysun; qalghan barliq qénini qurban'gahning tüwige töküp qoysun. ³¹ Inaqliq qurbanliqi qilin'ghan haywanning méyi ichidin ajritilghandek uningmu hemme méyini

■ 4:27 Chöl. 15:27 □ 4:28 «we qilghan gunahi özige melum qilin'ghan bolsa...» — ibraniy tilida «we» «wa» dégen söz bilen ipadiliniidu; hemde «we» hem «yaki» dégen ikki xil menini bildüridu.

ajritip chiqarsun; kahin uni Perwerdigarning aldida xushbuy keltürsun dep qurban'gahning üstide köydürsun. Shu yol bilen kahin uning üçhün kafaret keltüridu; shu gunah uningdin kechürüldü.■

³² Eger u kishi gunah qurbanliqi üçhün qoza keltürüşni xalisa, béjirim bir chishi qozini sunsun.

³³ U qolini gunah qurbanliqi *qozisining* béshigha qoyup, köydürme qurbanliqlar boghuzlinidighan jaygha élip bérip, uni gunah qurbanliqi süpitide boghuzlisun. ³⁴ Andin kahin gunah qurbanliqining qénidin barmiqigha azghina élip uni köydürme qurbanliq qurban'gahining münggüzlirige sürüp qoysun; uning qalghan barliq qénini u qurban'gahning tüwige töküp qoysun.

³⁵ Inaqliq qurbanliqi qilin'ghan qozining méyi ichidin ajritilghandek, uningmu hemme méyini ajritip chiqarsun; kahin bularni Perwerdigargha atap otta sunulidighan barliq qurbanliqlargha qoshup, qurban'gahning üstide köydürsun. Shu yol bilen kahin uning sadir qilghan gunahi üçhün kafaret keltüridu; shu gunah uningdin kechürüldü.

5

Itaetsizlik qurbanliqi, yeni «itaetsizlikni tileshtur qurbanliqi»

¹ Eger birsi melum ishqa guwahchi bolup, shundaqla uninggha qesem buyrulghinida körgini yaki

■ **4:31** Mis. 29:18; Law. 3:3, 4, 14

bilginidin melumat bermise, undaqtta u qebihlikining jazasigha tartilidu. ² Eger birsi özi bilmey napak bir nersige tégip ketse — meyli u napak bir haywanning jesiti bolsun, meyli napak bir charpayning jesiti bolsun, yaki napak bir ömiligüchi haywanning jesiti bolsun, mushundaq nersige tégip ketse umu napak sanilip gunahkar hésablinidu; ■ ³ eger shuningdek birsi özi tuyamay melum kishining ademni napak qilidighan herqandaq nijasitige tégip ketse, shundaqla u buni bilip yetse, undaqtta u gunahkar hésablinidu. ⁴ Eger birsi angsez rewishte yaman yaki yaxshi bir ishni qilay dep qesem qilip salsa (kishiler hertürlük ish toghrisida angsez rewishte qesem qilishi mumkin), shundaqla u buni tonup yetse, u bu ishlar tüpeylidin gunahkar hésablinidu.

⁵ Birsi yuqiriqi herqaysi ishlarda men gunahkar boldum dep bilse, u öz gunahini «men mundaq gunah qildim» dep iqrar qilsun; ⁶ andin özi sadir qilghan gunahining kafariti üçün Perwerdigarning aldigha «itaetsizlikni tiligüchi qurbanliq» süpitide ushshaq maldin saghliq we ya bir chishi öchkini gunah qurbanliqi qilip keltürsun; andin kahin uni gunahidin paklandurushqa uning üçün kafaret keltürsun.

⁷ Eger u qoylardin *qurbanliq* qilishqa qurbi yetmise, u qilghan itaetsizlikni üçün ikki paxtek yaki ikki bachkini élip kélip, birini gunah qurbanliqi üçün, yene birini köydürme qurbanliq üçün Perwerdigarning aldigha sunsun. ■ ⁸ U bularni

■ 5:2 Hag. 2:13; 2Kor. 6:17 ■ 5:7 Law. 12:8; Luqa 2:24

kahinning qéshigha keltürgende, *kahin* awwal gunah qurbanliqigha teyyarlan'ghanni qurbanliq qilip boynini üzmei, béshigha yéqin jayidin tolg'hisun, lékin béshini boynidin üzüwetmisun; □ ■
 9 andin gunah qurbanliqining qénidin azghina élip qurban'gahning témigha chachsun; qalghan qéni bolsa qurban'gahning tüwige siqip chiqirilsun. Buning özi gunah qurbanliqi bolidu.

10 Emma ikkinchisini bolsa békitilgen belgilime boyiche köydürme qurbanliq qilip sunsun. Bu yol bilen kahin uning qilghan gunahi üçün kafaret keltüridu we shu gunah uningdin kechürüldü.■

11 Eger ikki paxtek yaki ikki bachkini keltürüshke qurbi yetmise, undaqta gunah qilghan kishi gunah qurbanliqi üçün ésil undin bir efahning ondin birini keltürsun; bu gunah qurbanliqi bolghachqa u uning üstige zeytun méyi quymisun yaki üstige héchqandaq mestiki salmisun; chünki u gunah qurbanliqi bolidu. □ 12 U uni kahinning qéshigha keltürsun we kahin buningdin *sun'ghuchining* «yadlinish ülüshi» süpitide bir changgal élip, shuni Perwerdigargha atap otta sunulghan qurbanliqlargha qoshup, qurban'gahning üstide köydürsun. Buning özi gunah qurbanliqi bolidu. ■ 13 Bu yol bilen u shu gunahlardin qaysisini qilghan bolsa, kahin uning üçün kafaret keltüridu. Ashliq hediyeledikige oxshash qalghan qismi kahin'gha tewe bolidu.■

□ 5:8 «kahin awwal gunah qurbankiqigha ...» — ibraniy tilida «u awwak gunah qurbankiqigha..». ■ 5:8 Law. 1:15 ■ 5:10 Law. 1:15 □ 5:11 «bir efah» — texminen 2 küre yaki 22 litr. ■ 5:12 Law. 2:2; 4:35 ■ 5:13 Law. 2:3

14 Andin Perwerdigar Musagha söz qilip mundaq dédi: —

15 Birsı bilmey Perwerdigargha atalghan muqeddes nersilerge nisbeten itaetsizlik qilip gunah ötküzse, undaqa u Perwerdigarning aldigha ushshaq maldin béjirim bir qochqarnı itaetsizlik qurbanlıqı qilip keltürsun; shu itaetsizlik qurbanlıqı bolghan qochqarning bahasını sen muqeddes jaydiki shekelning ölchem birliki boyiche kümüş shekelge toxtatqın. □ ■

16 Andin shu kishi muqeddes nersilerge nisbeten ötküzgen xatalıqıdin bolghan ziyanni toldursun, shundaqla ziyanning beshtin biri boyiche qoshup kahin'gha tölem tölisun. Bu yol bilen kahin itaetsizlik qurbanlıqı bolghan qochqarning wasıtisi bilen uning üçün kafaret keltüridu; shu

□ **5:15 «sen... toxtatqın»** — bu ayettiki emr Musa peyghem-bern'ge éytilghan; shübhisizki, uningdin kéyin qaysi kahin mes'ul bolsa shunngghimu éytilidu. «shekel» — kümüşning ölchimi bolup, adette 11.4 gramgha barawer bolushi mumkin. «Muqeddes jaydiki shekelning ölchem birliki» shübhisizki, pütkül el üçün özgermes ölchem bolsun dep muqeddes jayda saqlan'ghan, muqim békitilgen birnechche xil ölchem birliki bolsa kérek. «...ushshaq **maldin béjirim bir qochqarnı itaetsizlik qurbanlıqı qilip keltürsun; shu itaetsizlik qurbanlıqı ... ölchem birliki boyiche kümüş shekelge toxtatqın**» — yene birxil terjimisi: — «...ushshaq maldin béjirim bir qochqarnı itaetsizlik qurbanlıqı qilip sunsun yaki itaetsizlik qurbanlıqining ornigha sen kahin muqeddes jaydiki kümüş shekelning birliki boyiche toxtatqın baha boyiche kümüş shekel keltürisun». ■ **5:15** Mis. 30:13; Law. 27:2-27.

gunah uningdin kechürüldü.□

¹⁷ Eger birsi bilmey Perwerdigarning «qilma» dégen herqandaq emrlirining birerisige xilapliq qilip, gunahkar bolghan bolsa u qebihlikining jazasigha tartilidu; ¹⁸ shundaq bolsa, u ushshaq maldin sen toxtatqan qimmette béjirim bir qochqarni itaetsizlik qurbanliqi qilip sunsun. Bu yol bilen kahin uning bilmey ötküzgen itaetsizliki üçhün kafaret keltüridu we shu itaetsizlik gunahi uningdin kechürüldü.

¹⁹ Bu itaetsizlik qurbanliqi bolidu; chünki u derheq qet Perwerdigarning aldida itaetsizlik qilghan.

6

¹ Andin Perwerdigar Musagha söz qilip mundaq dédi: —

² Eger birsi gunah qilip Perwerdigarning aldida wapasizliq qilip, qoshnisi özige amanet yaki kapaletke bergen bir nerse yaki qoshnisidin zorawanliq bilen buluwalghan melum bir nerse toghrisida yalghan gep qilghan bolsa yaki qoshnisidin naheqliq bilen melum nersini tartiwalghan bolsa, ³ yaki yitip ketken bir nersini tépiwélip

□ **5:16 «... xataliqidin bolghan Ziyanni toldursun, shundaqla ziyanning beshtin biri boyiche qoshup kahin'gha tölem tölisun»** — mushu ayetlerdiki «ziyan» eslide keltürüş kérek bolghan bir qurbanliq yaki hediyeining qimmitini yaki napak halette bulghap qoyghan muqeddes nersilerning qimmitini körsetse kérek. Undaq gunah qilghan kishi: (1) béjirim bir qochqar élip kélidu; (2) kahin shu qochqargha baha qoyidu; (3) qochqarning bahasi ziyandin kem bolsa shu kishi tolduridu; (4) uningdin bashqa ziyan'gha beshtin birini qoshup töleydu.

uningdin tansa yaki kishilarning gunah sadir qilghan herqandaq bir Ishi toghrisida yalghan qesem ichse, ■ ⁴ U gunah qilghan ishta özini gunahkar dep tonup yetse, undaqtta u buliwalghan yaki naheq tartiwalghan nerse yaki uninggha amanetke bérilgen nerse bolsun, yaki yitip kétip tépiwalghan nerse bolsun, □ ⁵ yaki u herqandaq nerse toghrisida yalghan qesem ichken bolsun, uning hemmisini toluq bahasi boyiche tölisun, shundaqla shu bahaning beshtin bir qismi boyiche qoshup tölisun; u itaetsizlik qurbanliqini qilghan künide tölemni igisige tapshurup bersun. ⁶ Andin u Perwerdigarning aldigha itaetsizlik qurbanliqi süpitide ushshaq maldin sen toxtatqan qimmat boyiche béjirim bir qochqarni itaetsizlik qurbanliqi qilip kahinning qéshigha élip kelsun. □ ⁷ Kahin bu yol bilen uning üçün Perwerdigarning aldida kafaret keltüridu we u herqaysi ishta itaetsizlik qilghan bolsimu uningdin kechürülidu.

⁸ Perwerdigar Musagha söz qilip mundaq dédi: —

⁹ Sen Harun bilen oghullirigha köydürme qurbanliq toghrisida emr qilip mundaq dégin: — Köydürme qurbanliq toghrisidiki qaide-nizam mundaq bolidu: — Köydürme qurbanliq pütün kéche tang atquche qurban'gahtiki ochaqning üstide köyüp tursun; we qurban'gahning otini

■ **6:3** Qöl. 5:6 □ **6:4** «u **gunah qilghan ishta özini gunahkar dep tonup yetse,...**» — yene birxil terjimisi: «u gunah qilghan ishta itaetsizlik qilsa,...». □ **6:6** «sen **toxtatqan qimmat boyiche...**» — «sen» bu yerde Harunni körsitidu; shübhisizki, uningdin kéyin qaysi kahin mes'ul bolsa shunimu körsitidu.

öchürmey yéniq turghuzunglar. ¹⁰ Kahin kanap tonini kiyip, yalingachliqini yépip, saghrisighiche kanap ich tambal kiyip tursun; qurban'gahning üstidiki ot bilen köydürülgen köydürme qurbanliqning külini élip, qurban'gahning bir teripide qoysun; ¹¹ andin kiyimlirini séliwétip bashqa kiyimlerni kiyip, külini chédirgahning sirtigha élip chiqip pakiz bir jayda qoysun. ¹² Qurban'gahning oti bolsa hemishe yénip tursun; uni héch waqit öchürüşke bolmaydu, kahin özi her küni etigende uningha otun sélip, üstige köydürme qurbanliqni tizsun we uning üstige inaqliq qurbanliqining méyini qoyup köydürsun. ¹³ Üzülmés bir ot qurban'gahning üstide hemishe köyüp tursun; u hergiz öchürülmisun.

Addiy puqralarning ashliq hediyliri

¹⁴ Ashliq hediye toghrisidiki qaide-nizam mundaq: — Harunning oghulliridin biri uni Perwerdigarning aldigha, qurban'gahning aldigha keltürsun. ■ ¹⁵ U ashliq hediye bolghan ésil un'gha qolini sélip uningdin shundaqla uningdiki zeytun méyidin bir changgal élip we hediyeining üstidiki barliq mestikini qoshup, bularni qurban'gah üstide köydürsun; bu hediyeining «yadlinish ülüşhi» bolup, Perwerdigarning aldida xushbuy keltürüş üçün qilin'ghan bolidu. ■ ¹⁶ Éship qalghanlirini bolsa Harun bilen oghulliri yésun; u échitqu sélinmay pishurulup muqeddes bir jayda yéyilsun; ular uni jamaet chédirining hoylisida yésun. ¹⁷ U mutleq échitqusiz

pishurulsun. Men otta Manga sunulidighan qurbanliq-hediyeler ichidin shuni ularning öz ülüshi bolsun dep ulargha heq qilip berdim; u gunah we itaetsizlikni tiligüchi qurbanliqlargha oxshash «eng muqeddeslerning biri» hésablinidu. ¹⁸ Harunning ewladidin bolghan erkeklerning hemmisi buningdin yésun; bu dewrdin-dewrge aranglarda ebediy bir belgilime bolidu; Perwerdigargha atap otta sunulghanliridin bular ularning ülüshi bolsun. Uninggha qol tegküzgüchi jezmen muqeddes bolushi kérek. □ ■

¹⁹ Perwerdigar Musagha söz qilip mundaq dédi: —

²⁰ Harun Mesihlinidighan künide u we oghullirining Perwerdigarning aldigha sunidighini mundaq bolushi kérek: — Ular üzülmes ashliq hediye süpitide ésil undin bir efahning ondin birini sunushi kérek; etigini yérimini, axshimi yene yérimini sunsun. □ ²¹ U tawida zeytun méyi bilen étilsun; u zeytun méyigha chilap pishurulghandin kéyin sen uni élip kir; ashliq hediyeuning pishurulghan parchilirini xushbuy süpitide Perwerdigargha atap sun'ghin.

□ ²² Harunning oghullirining qaysisi uning ornida turushqa Mesihlen'gen bolsa umu *hediyeni* shundaq teyyarlap sunsun; bu ebediy mutleq bir belgilime bolidu. Bu hediye Perwerdigargha atap

□ **6:18** «uninggha **qol tegküzgüchi jezmen muqeddes bolushi kérek**» — yaki «uninggha tegküchi herqandaq nerse muqeddes nerse bolushi kérek». ■ **6:18** Mis. 29:37 □ **6:20** «bir **efah**» — texminen 2 küre yaki 22 litr. □ **6:21** «... **kéyin sen uni élip kir**» — «sen» bu yerde Harunni körsitidu; shübhisizki, uningdin kéyin qaysi kahin mes'ul bolsa shunimu körsitidu.

toluq köydürölsun. ²³ Kahinning herbir ashliq hediyesi bolsa pütönlöy köydürölsun; u hergiz yéyilmisun.

Gunah qurbanliqi toghrisidiki qaide-nizam

²⁴ Perwerdigar Musagha söz qilip mundaq dédi: —

²⁵ Harun bilen oghullirigha mundaq dégin: — Gunah qurbanliqi toghrisidiki qaide-nizam mundaq: — Gunah qurbanliqimu köydürme qurbanliq boghuzlinidighan jayda, Perwerdigarning aldidida boghuzlansun; bu xil qurbanliq «eng muqeddeslerning biri» hésablinidu.

²⁶ Gunah qurbanliqini ötküzgüchi kahin özi uni yésun; qurbanliq muqeddes bir yerde, jamaet chédirining hoylisida yéyilsun. ■ ²⁷ Uning göshige qol tegküzgüchi herkim muqeddes bolmisa bolmaydu, shuningdek eger uning qéni birsining kiyimige chachrap ketse, undaqta qan chéchilghan jay muqeddes bir yerde yuyulsun. ²⁸ Qaysi sapal qazanda qurbanliq qaynitilip pishurulghan bolsa, u sundurulsun. Eger u mis qazanda qaynitip pishurulghan bolsa, u qirip sürölsun hem su bilen yuyulsun. ²⁹ Kahinlardin bolghan barliq er kishiler uningdin yése bolidu. Bu «eng muqeddeslerning biri» hésablinidu.

³⁰ Halbuki, muqeddes jayda kafaret keltürösh üchün qéni jamaet chédirigha kirgüzölgen herqandaq gunah qurbanliqi bolsa, hergiz yéyilmisun, belki *pütönlöy* köydürölsun.■

7

Itaetsizlik qurbanliqi toghrisidiki qaide-nizam

¹ Itaetsizlik qurbanliqi toghrisidiki qaide-nizam mana mundaq: — Bu *qurbanliq* «eng muqeddeslarning biri» hésablinidu. ² Köydürme qurbanliq boghuzlinidighan jayda itaetsizlikni tilesh qurbanliqimu boghuzlinidu; *kahin* qénini qurban'gahning üsti qismining etrapigha sepsun. ³ *Qurbanliq qilghuchi kishi* barliq méyini sunsun; yeni mayliq quyruqi bilen ich qarnini yögep turghan mayni, □ ⁴ ikki börekni we ularning üstidiki hemde ikki yanpishidiki mayni ajritip, jigerning börekkiche bolghan chawa méyini ajritip sunsun. ⁵ Kahin bularni Perwerdigargha atap otta sunulidighan qurbanliq süpitide qurban'gahta köydürsun. Bu itaetsizlik qurbanliqi bolidu. ⁶ Kahinlardin bolghan er kishilerning hemmisi buni yésun; u muqeddes yerde yéyilsun; u «eng muqeddeslarning biri» hésablinidu. □ ⁷ Gunah qurbanliqi qandaq bolsa itaetsizlik qurbanliqimu shundaq bolidu; ular ikkisi toghrisidki qaide-nizam oxshash; bu qurbanliq kafaret keltürüşke qurbanliq ötküzgüchi kahinning özige tewe bolsun.

Köydürme qurbanliqlar we ashliq hediyeleardin kahinlarga tégidighan ülüshi toghruluq belgilime

□ **7:3** «Qurbanliq **qilghuchi kishi**» — ibraniy tilida «U». □ **7:6** «muqeddes **yerde**» — bu sözler muqeddes jayning etrapidiki hoylini körsitidu, «muqeddes chédir» («eng muqeddes jay» we «muqeddes jay»)ni öz ichige almaydu.

⁸ Kahin birsining sun'ghan köydürme qurbanliqini ötküzgen bolsa, köydürme qurbanliqning térisi shu kahinning bolidu. ⁹ Tonurda pishurulghan herbir ashliq hediye, shundaqla qazanda yaki tawida étilgen herbir ashliq hediye bolsa uni ötküzgen kahinning bolidu, yeni kahinning özige tewe bolidu. ¹⁰ Herbir ashliq hediye, meyli zeytun méyi arilashturulghan bolsun, yaki quruq keltürülgen bolsun, bular Harunning oghullirining herbirige barawer bölüp bérilidu.

Inaqliq qurbanliqi toghrisidiki qaide-nizam

¹¹ Perwerdigargha atap keltürülgen inaqliq qurbanliqi toghrisidiki qaide-nizam mundaq: —

¹² Sunmaqchi bolghan kishi uni teshekkür éytish üçün sunsa, undaqta u «teshekkür qurbanliqi» bilen bille zeytun méyi ileshtürülgen pétir toqachlar, zeytun méyi sürülüp mesihlen'gen pétir hemek nanlar we ésil undin zeytun méyigha chilap pishurulghan toqachlarnimu keltürsun. □ ■ ¹³ Shu toqachlardin bashqa, yene teshekkür éytidighan inaqliq qurbanliqi bilen bille échitqu sélin'ghan nanlarnimu sunsun; ¹⁴ u shu sun'ghanlirining herbir türidin birni élip Perwerdigar üçün *qosh qollap* sunidighan «kötürme hediye» qilip keltürsun; bu inaqliq qurbanliqining qénini *qurban'gahning üstige*

□ **7:12 «pétir toqachlar»** — ibraniy tilida bu söz yaki halqisiman yaki chekküch bilen téshilgen birxil nanlarni körsitidu. ■ **7:12** Zeb. 116:17

sepken kahinning özige tegsun. □ ¹⁵ Teshekkür bildüridighan inaqliq qurbanliqining göshi bolsa qurbanliq qilin'ghan shu küni yéyilishi kérek; *qurbanliqni sun'ghuchi kishi* tang atquche uning héch némisini qaldurmisen. □

¹⁶ Eger uning sun'ghan qurbanliqi qesimige xas qurbanliq yaki ixtiyariy keltürgen qurbanliq bolsa, undaqta haywanning göshi qurbanliq qilin'ghan künde yéyilsun; uningdin éship qalghinini bolsa, etisimu yéyishke bolidu; ■ ¹⁷ Lékin qurbanliqning göshidin üçinchi künigiche éship qalsa, u otta köydürülüshi kérek. ¹⁸ Inaqliq qurbanliqining göshidin üçinchi künide yéyilse, undaqta qurbanliq qobul bolmaydu, qurbanliq sun'ghuchining hésabighimu hésablanmaydu, belki mekruh bolidu; kimdekim uningdin yése öz qebihlikining jazasigha tartilidu.

¹⁹ Shundaqla napak nersige tégip qalghan göshmu yéyilmesliki kérek, belki otta köydürülüshi kérek. Herqandaq pak adem *napak nersige tegmigen* qurbanliqning göshini yése bolidu. ²⁰ Lékin kimki napak halette turup Perwerdigargha atalghan in-aqliq qurbanliqidin yése, undaqta u öz xelqidin

□ **7:14** «**kötürme hediye**» — kahin yaki hediye sun'ghan kishi Perwerdigarning aldigha ikki qollap alahide éviz kötürüp atighan hediye. «Kötürme hediye» adette qurbanliqqa mes'ul kahin'gha tewe bolidu. □ **7:15** «qurbanliqni **sun'ghuchi kishi**» — ibraniy tilida «u». ■ **7:16** Law. 19:6

üzüp tashlinidu. □ ■ ²¹ Kimki napak bir nersige tégip ketse (meyli napak halettiki adem bolsun, napak bir haywan bolsun yaki herqandaq napak yirginchlik nerse bolsun) we shundaqla Perwerdigargha xas atalghan inaqliq qurbanliqining göshidin yése, undaqla u öz xelqidin üzüp tashlinidu. □

Addiy puqralargha qaritilghan belgilimiler

²² Perwerdigar Musagha söz qilip mundaq dédi: —

²³ Israillargha mundaq dégin: — Siler kala, qoy we öchkilerning méyini hergiz yémenglar. ²⁴ Özlükidin ölgen yaki yirtquchlar boghup qoyghan haywaning jesitining méyini herqandaq ishqa ishletkili bolidu, lékin hergiz uningdin yémenglar. ²⁵ Chünki kimki Perwerdigargha atap otta sunulidighan herqandaq haywanning méyini yése, shuni yégen kishi öz xelqliridin üzüp tashlinidu. □

²⁶ Siler herqandaq turar jayinglarda héchqandaq qanni, yeni uchar-qanatlarning bolsun yaki charpaylarning bolsun qénini hergiz éstimal qilmanglar. ■ ²⁷ Kimdekim herqandaq qanni

□ **7:20** «öz xelqidin üzüp tashlinidu» — mushu sözlerning mundaq birnechche chüshenchisi bolushi mumkin: (1) Perwerdigar Özi uni öltüridu; (2) jamaet uni öltürüshi kérek; (3) jamaet uni ibadet sorunliridin heydiwétishi yaki pütkül jemiyet uni paliwétishi kérek; (4) uningdin héch nesil qaldurulmaydu. Bizningche bashqa ayette éniq buyruq körsitilmigechke, mushu yerde birinchi chüshenche (Xuda Özi shu ademni dunyadin ketküzidu) toghra bolushi mumkin, dep qaraymiz. ■ **7:20** Law. 15:3

□ **7:21** «öz xelqidin üzüp tashlinidu» — 20-ayet we izahatini körüng. □ **7:25** «öz xelqidin üzüp tashlinidu» — 20-ayet we izahatini körüng. ■ **7:26** Yar. 9:4; Law. 3:17; 17:14

éstimal qilsa, shu kishi öz xelqliridin üzüp tashlinidu.□

Inaqliq qurbanliqlirining kahinlarga teqdim qilinidighan qisimliri

²⁸ Perwerdigar Musagha söz qilip mundaq dédi: —

²⁹ Israillargha mundaq dégin: — Kimki Perwerdigargha atap bir inaqliq qurbanliqi sunsa, undaқта u Perwerdigargha xas bolghan hediye shu inaqliq qurbanliqtin ayrip keltürsun. ³⁰ Öz qoli bilen Perwerdigargha atighan, otta sunulidighan hediyelelni, yeni may bilen töshni qoshup élip kélip, töshni «pulanglatma hediye» süpitide Perwerdigarning aldida pulanglatsun. □ ■ ³¹ Kahin méyini qurban'gah üstide köydürüwetsun. Tösh bolsa Harun bilen uning oghullirigha xas bolsun.

³² Inaqliq qurbanliqliringlarning ong arqa putini siler «kötürme hediye» süpitide kahin'gha béringlar. ³³ Harunning oghulliridin qaysisi inaqliq qurbanliqining qéni bilen méyini sun'ghan bolsa öz ülüshi üçhün ong arqa putini özi alsun. ³⁴ Chünki men Israillarning inaqliq qurbanliqliridin «pulanglatma hediye» bolghan tösh bilen «kötürme hediye» bolghan arqa putini ebediy bir belgilime bilen Israillardin élip, kahin Harun we uning oghullirining heqqi bolsun dep ulargha teqdim

□ **7:27** «öz xelqidin üzüp tashlinidu» — 20-ayet we izahatini körüng. □ **7:30** «pulanglatma hediye» — Perwerdigarning aldida égiz kötürüp alahide pulanglitidighan hediyeur. «Pulanglatma hediye» adette barliq kahinlarga tewe bolidu. ■ **7:30** Mis. 29:24

qildim. □ ■

³⁵ *Musa* Harun bilan oghullirini Perwerdigarning qulluqida kahin bolushqa uning aldigha keltürgen künide, ulargha Perwerdigargha atap otta sunulidighan qurbanliqlardin teqdim qilindighan kahinliq ülüshi mana shudur. □ ³⁶ *Musa* ularni Mesihligen künide, Perwerdigar bu ülüşni Israillardin élip ulargha bérilsun dep emr qilghan. Bu *Israillargha* dewrdin dewrgiche ebediy bir belgilime bolidu. □

Xulase

³⁷ Köydürme qurbanliq bilen ashliq hediyesi, gunah qurbanliqi bilen itaetsizlik qurbanliqi, kahinliqqa tiklesh qurbanliqi bilen inaqliq qurbanliqi toghrisidiki qaide-nizam mana shudur. □ ³⁸ Perwerdigar Israillargha: «Siler bu Sinay bayawinida Perwerdigarning aldigha qurbanliqliringlarni sununglar» dep buyrughan

□ **7:34 «ebediy bir belgilime»** — Tewrattiki «ebediy» dégen söz ibraniiy tilida ikki menide ishliutilidu: (1) menggü; (2) shu waqittiki chéki békitemigen, qerelsiz, möhletsiz uzun bir mezigilni körsitidu. «Qoshumche söz»imiznimu körüng. ■ **7:34** Mis. 29:27; Chöl. 18:11 □ **7:35 «Musa»** — ibraniiy tilida «u». □ **7:36 «Musa»** — ibraniiy tilida «u». □ **7:37 «kahinliqqa tiklesh qurbanliqi»** — bu xil qurbanliq inaqliq qurbanliqigha oxshap kétidu, bu 8-bab, 22-32-ayetlerde tepsiliy teswirlinidu. Ibraniy tilida «kahinliqqa tiklesh qurbanliqi» «(qollarni) toldurush qurbanliqi» dégen sözler bilen ipadilinidu — chünki Xuda bu murasim arqiliq Harunning ewladliri bolghan kahinlarning qollirini (1) qurbanliqlar bilen we (2) kahinliq mes’uliyitini tapshurush bilen «toldurdi».

künide, u bularning hemmisini Sinay téghida Musagha tapshurghanidi.

8

Kahinlarning xas xizmetlerge ayrilishi — «Mis.» 40:17-38nimu körüng

¹ Perwerdigar Musagha söz qilib: — ² Harunni oghulliri bilen bille, we ularning mexsus kiyimlirini, «mesihlesh méyi»ni, gunah qurbanliqi bolidighan torpaq bilen ikki qochqarni, pétir nan sélin'ghan séwetni élip kélip, □ ■ ³ *Israilning* pütün jamaitini jamaet chédirining kirish aghzining aldigha jem qilghin, — dédi.

⁴ Musa Perwerdigar uninggha buyrughinidek qildi, jamaet jamaet chédirining kirish aghzining aldigha yighildi. ⁵ Andin Musa jamaetke: — Perwerdigar buyrughan ish mana mundaq, — dédi.■

⁶ Shuning bilen Musa Harun bilen uning oghullirini aldigha keltürüp ularni su bilen yuyup, ⁷ *Harun'gha* könglek kiydürüp, belwagh baghlap, tonni kiydürdi we üstige efodni yapti; u efodning belwéghini baghlap, efodni uninggha taqap qoydi. ■ ⁸ Andin Musa uninggha «qoshén»ni taqap, qoshénning ichige «urim bilen tummim»ni sélip, □ ■ ⁹ Béshigha selle yögep Perwerdigar uninggha

□ **8:2** «mesihlesh méyi» — bu toghruluq «Mis.» 30:23-33ni körüng.

■ **8:2** Mis. 28:1, 2; 30:25 ■ **8:5** Mis. 29:4 ■ **8:7** Mis. 28:4

□ **8:8** «Efod», «qoshén», «urim we tummim» — kahinliq kiyimler; «efod», «qoshén» («meydilik») we «urim we tummim» toghruluq «Mis.» 28-babni körüng. ■ **8:8** Mis. 28:30

buyrughinidek sellining aldi teripige «altun taxtiliq muqeddes otughat»ni békitip qoydi.■

¹⁰ Andin Musa mesihlesh méyini élip ibadet chédiri bilen ichidiki barliq nersilerning hemmisini mesihlep muqeddes qildi. ¹¹ U maydin élip qurban'gahqa yette mertuwe chéchip, qurban'gah bilan uning barche qacha-quchilirini, yuyunush dési we teglikini Xudagha atap muqeddes qilishqa mesihlidi. ¹² U yene mesihlesh méyidin azraq élip Harunning béshigha quyup uni Xudagha atap muqeddes qilishqa mesihlidi. ■

¹³ Andin Musa Harunning oghullirini aldigha keltürüp, Perwerdigar uninggha buyrughinidek ulargha könglek kiydürüp, bellirige belwagh baghlap, ulargha égiz böklernimu taqap qoydi.□ ■

Kahinlarni «Xudagha atap tiklesh» qurbanliqliri

¹⁴ Andin u gunah qurbanliqi qilinidighan torpaqni yétilep keldi; Harun bilen uning oghulliri gunah qurbanliqi qilinidighan torpaqning béshigha qollirini qoydi. ■ ¹⁵ U uni boghuzlidi, andin Musa qénidin élip, öz barmiqi bilen qurban'gahning münggüzlirige, chörisige sürüp qurban'gahni gunahtin paklidi; qalghan qanni bolsa u qurban'gahning töwige töküp, muqeddes bolushqa kafaret keltürdi. ¹⁶ Andin u ich qarnini yögep turghan mayning hemmisini, jigerning

■ **8:9** Mis. 28:36; 29:6 ■ **8:12** Zeb. 133:2 □ **8:13** «égiz bökler» — bu söz Harunning bash kiyimidin bashqa birxil bash kiyimni, belkim égizrek birxil bash kiyimni körsitishi mumkin. ■ **8:13** Mis. 29:9 ■ **8:14** Mis. 29:1

üstidiki chawa mayni, ikki börek we üstidiki maylirini qoshup aldi; andin Musa bularni qurban'gahning üstide köydürdi. □ ¹⁷ Biraq *Musa* torpaqning tērisi bilan göshi we tēzikini bolsa Perwerdigar özige buyrughinidek chēdirgahning tashqirida otta köydürüwetti. □ ■

¹⁸ Andin u köydürme qurbanliq qilnidighan qochqarni keltürdi; Harun bilen uning oghulliri qollirini qochqarning bēshigha qoydi. □ ¹⁹ *Harun qochqarni* boghuzlidi; andin Musa qénini élip qurban'gahning üsti qismining etrapigha septi;

□ ²⁰ *Harun* qochqarni parche-parche qilip parchilidi; andin Musa bēshini, parchilan'ghan göshlirini barliq méyi bilen qoshup köydürdi.

□ ²¹ Üchey-qérinliri bilen pachaqlirini suda yudi. Andin Musa qochqarni pütün péti qurban'gah üstide köydürdi. Bu Perwerdigar Musagha buyrughan, «Perwerdigargha atap otta sunulidighan xushbuy chiqidighan qurbanliq» idi. ■

²² Andin u kahinliqqa tiklesh qurbanliqi qilnidighan qochqarni, ikkinchi qochqarni keltürdi; Harun bilen uning oghulliri qollirini qochqarning bēshigha qoydi. ²³ U uni boghuzlidi; we Musa uning qénidin élip

□ **8:16** «Andin u ich qarnini...» — «u» Harunni körsitishi mumkin. □ **8:17** «Musa...» — ibraniy tilida «u» — Musani körsitishi mumkin. ■ **8:17** Mis. 29:14; Law. 4:11 □ **8:18**

«...u ... keltürdi;...» — «u» Musani körsitishi mumkin. □ **8:19**

«Harun quchqarni boghuzlidi...» — ibraniy tilida «u quchqarni boghuzlidi...». □ **8:20** «Harun quchqarni parche-parche qilip parchilidi» — ibraniy tilida «u quchqarni parche-parche qilip parchilidi;...». ■ **8:21** Mis. 29:18

Harunning ong quligining yumshiqi bilan ong qolining bash barmiqigha sürüp we ong putining chong barmiqighimu suwap qoydi.

□ ²⁴ Andin Musa Harunning oghullirini aldigha keltürüp, qandin élip ularning ong qulaqlirining yumshiqi bilan ong qollirining bash barmaqlirigha sürdi, ularning ong putlirining chong barmaqlirighimu suwap qoydi, qalghan qanni Musa qurban'gahning chörisige septi.

²⁵ Shundaq qilip, u méyi bilen mayliq quyruqini, ich qarnini yögep turghan barliq may bilen jigerning üstidiki chawa méyini, ikki börek we üstidiki maylirini qoshup élip ong arqa putinimu késip élip, ■ ²⁶ Perwerdigarning aldidiki pétir nan sélin'ghan séwettin bir pétir toqach bilen bir zeytun may toqichi we bir dane hemek nanni élip bularni may bilen ong arqa putning üstide qoydi; ²⁷ andin bularning hemmisini Harun bilen uning oghullirining qollirigha tutquzup, pulanglatma hediye bolsun dep Perwerdigarning aldida pulanglattı. ■

²⁸ Andin Musa bularni ularning qolliridin élip qurban'gahtiki köydürme qurbanliqning üstide qoyup köydürdi. Bu «kahinliqqa tiklesh qurbanliqi» bolup, Perwerdigargha atap otta sunulidighan, xushbuy chiqidighan qurbanliq idi. ²⁹ Andin Musa töshni élip pulanglatma hediye süpitide Perwerdigarning aldida pulanglattı; Perwerdigarning uninggha buyrughini boyiche, «kahinliqqa tiklesh qurbanliqi» bolghan

□ **8:23** «U uni boghuzlidi...» — «U» Harunni körsitishi mumkin.

■ **8:25** Mis. 29:22 ■ **8:27** Mis. 29:24

qochqarning bu qismi Musaning ülüshi idi. ■

Harun we oghullirini Mesih qilish

³⁰ Andin Musa Mesihlesh méyidin we qurban'gahning üstidiki qandin bir'az élip, Harun bilen uning kiyimlirige we oghulliri bilen ularning kiyimlirige septi. Shundaq qilip, u Harun we kiyimlirini, oghulliri bilen ularning kiyimlirini muqeddes qildi. ■

³¹ Musa Harun bilen uning oghullirigha mundaq buyrudi: — «Bu göshni jamaet chédirining kirish aghzida qaynitip pishurup shu yerde olturup «kahinliqqa tiklesh qurbanliqi»gha tewe bolghan séwettiki nan bilen qoshup yenglar; bularni Harun bilen oghulliri yésun, dep buyrughinimdek uni yenglar; ■ ³² lékin gösh bilen nandin éship qalghanlirining hemmisini otta köydürüwétinglar.

³³ Siler yette kün'giche jamaet chédirining kirish aghzidin chiqmay, Xudagha atap kahinliqqa tiklesh künliringlar toshquche shu yerde turunglar; chünki silerni Xudagha atap kahinliqqa tiklesh üçün yette kün kétidu. □

³⁴ Bügün qilin'ghan ishlar Perwerdigarning buyrughini boyiche siler üçün kafaret

■ **8:29** Mis. 29:26; Law. 7:33 ■ **8:30** Mis. 29:21 ■ **8:31** Mis. 29:32; Law. 24:9 □ **8:33** «Xudagha atap kahinliqqa tiklesh» — bu ayettiki «Xudagha atap kahinliqqa tiklesh» ibraniy tilida «qolni toldurush» dégen ibare bilen ipadilinidu. 7:37 we «Mis.» 28:41 we izahatini körüng. Kahinliq wezipisi asasen Xudaning qurbanliqlirini öz qoligha élish bilen bashlinatti.

keltürölsun dep qilindi. □ ³⁵ Siler ölmöslöklönglar üchün Perwerdigarning emrini tutup jamaet chédirining kirish aghzining aldida kéche-kündüz yette kün turushunglar kérek; chünki manga shundaq buyruldi».

³⁶ Harun bilen oghulliri Perwerdigarning Musaning wasitisi bilen buyrughinining hemmisini beja keltürdi.

9

Kahinlarning xizmitining muqeddes ibadet chédirida bashlinishi

¹ Sekkizinchi kün Musa Harun bilen uning oghulliri we Israilning aqsaqallirini chaqirip, ² Harun'gha mundaq dédi: — «Sen gunah qurbanliqigha béjirim bir mozayni, köydürme qurbanliqqa béjirim bir qochqarni özüng üchün élip, Perwerdigarning aldigha keltürgin, ■ ³ andin Israillargha söz qilip: — Siler gunah qurbanliqi üchün bir téke élip kélinglar, köydürme qurbanliq üchün bir mozay we bir qoza élip kélinglar, her ikkisi béjirim, bir yashqa kirgen bolsun; ⁴ Perwerdigarning aldida sunushqa inaqliq qurbanliqi süpitide bir torpaq bilen bir qochqarni élip, zeytun méyi ileshtürölgen ashliq hediye bilen bille keltürünglar; chünki bugün Perwerdigar Özini silerge ayan qilidu, dégin».

□ **8:34** «Bügün qilin'ghan ishlar ... kafaret keltürölsun dep qilindi» — yaki «siler üchün kafaret keltürölsun dep, bugün qilin'ghandek mundin kéyinmu hem qilinsun, dep Perwerdigar buyrudi». ■ **9:2** Mis. 29:1

⁵ Ular Musa buyrugan nersilerni jamaet chédirining aldigha élip keldi; pütkül jamaet yéqin kélip, Perwerdigarning aldida hazir bolup turdi.

⁶ Musa: — Mana, bu Perwerdigar buyrugan ishtur; buni qilsanglar Perwerdigarning shan-sheripi silerge ayan bolidu, dédi.

⁷ Shuning bilen Musa Harun'gha: — Sen qurban'gahqa yéqin bérip gunah qurbanliqing bilen köydürme qurbanliqingni sunup özüng we xelq üçhün kafaret keltürgin; andin xelqning qurbanliqinimu sunup, Perwerdigar emr qilghandek ular heqqide kafaret keltürgin» — dédi.■

⁸ Shuni déwidi, Harun qurban'gahqa yéqin bérip özi üçhün gunah qurbanliqi bolidighan mozayni boghuzlidi. ⁹ Harunning oghulliri qanni uninggha sunup berdi; u barmiqini qan'gha tegküzüp, qurban'gahning münggüzlirige sürdi, qalghan qanni qurban'gahning tüwige quydi.

¹⁰ Gunah qurbanliqining méyi bilen ikki börek we jigerning üstidiki chawa mayni élip, Perwerdigar Musagha buyrughinidek ularni qurban'gah üstide köydürdi. ¹¹ Gösh bilen térisini bolsa chédirgahning tashqirigha élip chiqip otta köydürdi.

¹² Andin u köydürme qurbanliq qilidighan *qochqarni* boghozlidi; Harunning oghulliri uninggha qanni sunup berdi; u buni qurban'gahning üsti qismining etrapigha septi.

¹³ Andin ular parche-parche qilin'ghan köydürme qurbanliqni béshi bilen bille uninggha sunup berdi; u bularni qurban'gahta köydürdi. ¹⁴ U

■ 9:7 Law. 16:6; Ibr. 7:27

ich qarni bilen pachaqlirini yuyup, bularnimu qurban'gahning üstide, köydürme qurbanliqning üstige qoyup köydürdi.

¹⁵ Andin u xelqning qurbanliqini keltürdi; xelqning gunah qurbanliqi bolghan tékini boghuzlap, ilgiri haywanni sun'ghandek unimu gunah qurbanliqi qilip sundi. ■ ¹⁶ U köydürme qurbanliq qilidighan malni keltürüp bunimu belgilime boyiche sundi. ¹⁷ Andin u ashliq hediye keltürüp uningdin bir changgal élip etigenlik köydürme qurbanliqqa qoshup qurban'gah üstide köydürdi. □ ■

¹⁸ Andin xelqge bolidighan inaqliq qurbanliqi bolidighan torpaq bilen qochqarni boghuzlidi. Harunning oghulliri qénini uninggha sunup berdi; u buni qurban'gahning üsti qismining etrapigha septi. ¹⁹ Ular torpaq bilen qochqarning may qismini, yeni mayliq quyruqi, ich qarnini yögep turghan maylirini, ikki börek we jigerning chawa méyini élip, ²⁰ Bu may parchilirini ikki töshning üstide qoydi, *Harun* bularni qurban'gahning üstide köydürdi. □ ²¹ Axirida Harun ikki tösh bilen ong arqa putini pulanglatma hediye süpitide Musaning buyrughinidek Perwerdigarning aldida pulanglattı. ■ ²² Andin Harun qollirini xelqge qaritip kötürüp, ulargha bext tilidi; u gunah qurbanliqi, köydürme

■ **9:15** Law. 4:13 □ **9:17** «etigenlik köydürme qurbanliq» — her etigende sunulushi kérek bolghan qoza qurbanliqi («Mis.» 29:38-40ni körüng). ■ **9:17** Mis. 29:38; Law. 2:1 □ **9:20** «Harun ... köydürdi» — ibraniy tilida «u ... köydürdi». ■ **9:21** Law. 7:32

qurbanliq we inaqliq qurbanliqini sunup, *qurban'gahtin* chüshti.

²³ Musa bilen Harun jamaet chédirigha kirip, yene yénip chiqip xelqge bext tilidi; shuning bilen Perwerdigarning shan-sheripi pütkül xelqge ayan boldi; ²⁴ Perwerdigarning aldidin ot chiqip, qurban'gah üstidiki köydürme qurbanliq bilen maylarni yutup ketti. Pütkül xelq buni körüp, towliship, düm yiqilishti. ■

10

Nadab bilen Abihu we «gheyriy ot»

¹ Harunning oghulliri Nadab bilen Abihu ikkisi öz xushbuydenini élip uninggha ot yéqip üstige xushbuyini sélip, Perwerdigar ulargha buyrup baqmighan gheyriy bir otni Perwerdigargha sundi; □ ² shuning bilen Perwerdigarning aldidin ot chiqip ularni yewetti; shuan ular Perwerdigarning aldida öldi. ■

³ Musa Harun'gha: — Mana, bu Perwerdigarning: «Men Manga yéqin kelgen ademlerde Özümning

■ **9:24** 1Pad. 18:38; 2Tar. 7:1 □ **10:1** «gheyriy ot» — Nadab we Abihu belkim (1) xushbuy puritishta choghni belkim qurban'gahtin bashqa bir yerdin alghan; (2) ular sunidighan xushbuyini toghra arilashturmighan («Mis.» 30:9ni körüng); (3) ular xushbuy sun'ghanda Perwerdigarning ibadetxanisigha munasiwetlik emrlerning birersige xilapliq qilghan bolsa kérek. ■ **10:2** Chöl. 3:4; 26:61; 1Tar. 24:2

muqeddes ikenlikimni körsitimen we barliq xelqning aldida ulughlinimen» dégen sözining özidir, dédi. Shuni déwidi, Harun jim turup qaldi.■

⁴ Musa Harunning taghisi Uzzielning oghulliri bolghan Mishael bilen Elzafanni chaqirip ulargha: — Siler yéqin kélip öz qérindashliringlarni muqeddes jayning aldidin kötürüp, chédirgahning tashqirigha élip chiqinglar» — dédi.

⁵ Shuning bilen ular yéqin kélip, ularni kiyiklik könglekliri bilen kötürüp Musaning buyrughinidek chédirgahning tashqirigha élip chiqti.

⁶ Musa Harun we oghulliri Eliazar bilen Itamargha: — Siler bashliringlarni ochuq qoy-manglar, kiyimliringlarni yirtmanglar; bolmisa özünglar ölüp, pütkül jamaetke ghezep keltürisiler; lékin qérindashliringlar bolghan pütkül Israil jemeti Perwerdigar yaqqan ot tüpeylidin matem tutup yighlisun. ⁷ Emma siler bolsanglar Perwerdigarning Mesihlesh méyi üstünglarga sürülgen bolghachqa, jamaet chédirining tashqirigha chiq-manglar; bolmisa ölisiler, dédi.

Shuni déwidi, ular Musaning buyrughinidek qildi.■

Harun we ewladlirigha tapilan'ghan belgilimler

⁸ Perwerdigar Harun'gha söz qilip mundaq dédi: — ⁹ «Sen özüng we oghulliring sharab we ya bashqa küchlük haraqlarni ichip, jamaet chédirigha hergiz kirmenglar; bolmisa, ölüp kétisiler. Bu siler üçün dewrdin-dewrge ebediy

bir belgilime bolidu. ¹⁰ Shundaq qilsanglar, muqeddes bilen adettikini, pak bilen napakni perq étip ajritalaydighan bolisiler; ¹¹ shundaqla Perwerdigar Musaning wasitisi bilen Israillargha tapshurghan hemme belgilimilerni ulargha ögiteleysiler».

¹² Musa Harun we uning tirik qalghan oghulliri Eliazar bilen Itamargha mundaq dédi: — «Siler Perwerdigargha atap otta sunulidighan qurbanliq-hediyelerdin éship qalghan ashliq hediyeni élip uni qurban'gahning yénida échitqu arilashurmighan halda yenglar; chünki u «eng muqeddeslerning biri» hésablinidu. □

¹³ Bu Perwerdigargha atap otta sunulidighan nersilerdin séning nésiweng we oghulliringning nésiwisi bolghachqa, uni muqeddes jayda yéyishinglar kérek; chünki manga shundaq buyrulghandur. ■

¹⁴ Uningdin bashqa pulanglatma hediye qilin'ghan tösh bilen kötürme hediye qilin'ghan arqa putni sen we oghul-qizliring bille pak bir jayda yenglar; chünki bular séning nésiweng bilen oghulliringning nésiwisi bolsun dep, Israillarning inaqliq qurbanliqliridin silerge bérilgen. ¹⁵ Ular kötürme hediye qilin'ghan arqa put bilen pulanglatma hediye qilin'ghan töshni otta sunulidighan mayliri bilen qoshup, Perwerdigarning aldida pulanglatma hediye süpitide pulanglitish üçün

□ **10:12** «otta sunulidighan qurbanliq-hediyeler» — «otta sunulidighan qurbanliq-hediyeler»din bezide bir qisimi qaldu-rulup, kahin'gha we bezide sun'ghuchi kishining özigimu yéyishke bérilidu. Qalghan qismi köydürülidu, elwette. ■ **10:13** Law. 2:3; 6:16

keltürsun; Perwerdigarning buyrughini boyiche bular séning we oghulliringning nésiwisi bolidu; bu ebediy bir belgilime bolidu».

Gunah qurbanliqining buzulushi

¹⁶ Andin Musa gunah qurbanliqi qilidighan tékini izdiwidi, mana u alliqachan köydürülüp bolghanidi. Bu sewebtin u Harunning tirik qalghan ikki oghli Eliazar bilen Itamargha achchiqlinip:

¹⁷ — Némishqa siler gunah qurbanliqining göshini muqeddes jayda yémidinglar? Chünki u «eng muqeddeslerning biri» hésablinatti, Perwerdigar silerni jamaetning gunahini kötürüp ular üçhün uning aldida kafaret keltürsun dep, shuni silerge teqsim qilghanidi.

¹⁸ Mana, uning qéni muqeddes jayning ichige keltürülmidi; siler eslide men buyrughandek uni muqeddes jayda yéyishinglar kérek idi, — dédi. □ ■

¹⁹ Lékin Harun Musagha: — Mana, bular бүгүн *toghra ish qilip* özlirining gunah qurbanliqi bilen köydürme qurbanliqini Perwerdigarning aldida sundi; méning béshimgha shu ishlar keldi; eger men бүгүн gunah qurbanliqining *göshini* yégen bolsam, Perwerdigarning neziride obdan bolatimu? — dédi.

²⁰ Musa buni anglap jawabidin razi boldi.

□ **10:18** «uning qéni muqeddes jayning ichige keltürülmidi» — kahinlar we pütün xelq jamaitining gunah qurbanliqining qéni muqeddes jayning ichige élip kirilidu; kahinlar mushu xil qurbanliqning göshini yéyishige bolmaytti (4:1-21ni körüng). ■ **10:18** Law. 4:5; 6:26; 16:27

11

Halal we haram janiwarlar

¹ Perwerdigar Musa bilen Harun'gha mundaq dédi: —

² Israillargha mundaq dégin: — Yer yüzidiki barliq haywanlarning ichidin silerge yéyishke bolidighan janiwarlar shuki: — ■

³ Haywanlar ichide hem tuyaqliri pütün achimaq (tuyaqliri pütünley yériq) hem köshigüchi haywanlarning herbirini yésenglar bolidu. □ ⁴ Lékin köshigüchi yaki achimaq tuyaqliq haywanlardin töwendikilerni yémeslikinglar kérek: —

Töge: chünki u köshigini bilen tuyiqi achimaq emes. Shunga u silerge haram bolidu.

⁵ Sughur bolsa köshigini bilen tuyiqi achimaq emes — u silerge haram bolidu. □

⁶ Toshqan bolsa bumu köshigini bilen tuyiqi achimaq emes — u silerge haram bolidu.

⁷ Choshqa bolsa tuyaqliri achimaq (tuyaqliri pütünley yériq) bolghini bilen köshimigini üçün silerge haram bolidu.

⁸ Siler shu haywanlarning göshidin yémeslikinglar kérek we ularning ölükgimu tegmenglar. Ular bolsa silerge haram bolidu.

⁹ Suda yashaydighan janiwarlardin töwendikilerni yéyishke bolidu: — sudiki, yeni derya-déngizlardiki janiwarlardin qaniti we qasiraqliri bolghanlarni

■ **11:2** Qan. 14:4; Ros. 10:14 □ **11:3** «köshigüchi» — mushu yerde ikki-üch ashqazini bar haywanlarnila emes, belki yene ozuqni yumshaq chaynaydighan barliq haywanlarni körsitidu.

□ **11:5** «sughur» — yaki «sichqan» — taghlarda yashaydighan kichik bir haywan.

yéyishke bolidu; ¹⁰ lékin derya-déngizlarda yashaydighan, yeni sularda top-top üzidighan barliq janiwarlardin, qasiraqliri yaki qaniti bolmighanlirini yémeslikinglar kérek; ular silerge yirginchlik sanalsun.

¹¹ Mezkur janiwarlar derweqe silerge yirginchlik sanalsun; siler ularning göshidin yémeslikinglar kérek; ularning ölükini yirginchlik dep qaranglar.

¹² Sudiki janiwarlarning ichidin qaniti bilen qasiriqi bolmighan janiwarlarning hemmisi silerge yirginchlik sanalsun.

Halal we haram qushlar

¹³ Uchar-qanatlardin töwendikiler silerge yirginchliktur; ular yéyilmesliki kérek we silerge yirginchlik bolsun: — yeni bürküt, qorultaz-tapqushlar, déngiz bürküti, □ ¹⁴ qarlighach quyruqluq sar, lachin we ularning xilliri, ¹⁵ hemme qagha-qozghunlar we ularning xilliri, ¹⁶ müshükyapilaq, tögiquş, chayka, sar we ularning xilliri, ¹⁷ huwquş, qarna, ibis, □ ¹⁸ aqqu, saqiyquş, béliq'alghuch, □ ¹⁹ leylek, turna we uning xilliri, höpüp we shepereng qatarliqlar

□ **11:13** «qorultaz-tapqushlar» — ibraniy tilida «ustixan chaqquchi qush». Yeni bir terjimisi «béliq'alghuch». □ **11:17** «huwquş» — yaki «kichik huwquş». «qarna» — yaki «sugha sunggüüchi». Buning qandaq qush ikenlikini bilish tes. □ **11:18** «aqqu» — buning qandaq qush ikenlikini bilish tes. «béliq'alghuch» — yaki «doghdaq»

silerge haram sanalsun.□

Halal we haram hasharetler

²⁰ Buningdin bashqa töt putlap mangidighan, uchidighan ushshaq janiwarlarning hemmisi silerge yirginchlik bolidu. ²¹ Halbuki, töt putlap mangidighan, uchidighan ushshaq janiwarlardin töwendikilerni yésenglar bolidu: — puti bilen ügilik pachiқи bolup, yer yüzide sekriyeleydighanlarni yésenglar bolidu; □ ²² bularning ichidin silerge yéyishke bolidighanliri: — chéketke we uning xilliri, qara chéketke we uning xilliri, tomuzgha we uning xilliri, chaqchiqiz we uning xilliri. ²³ Lékin töt putluq bolghan ömiligüchi hem uchidighan hemme bashqa janiwarlar silerge yirginchlik sanalsun.□

Ölükler toghruluq

²⁴ Bu janiwarlardinmu mundaq yol bilen napak bolisiler; birkim ularning ölük ténige tegse

□ **11:19** «turna» — yaki «qotan». «..., **turna we uning xilliri, höpü we shepereng qatarliqlar...**» — bu tizimlikteki qushlarning köpinchisining ibraniy tilidiki nami Tewratta peqet bir-ikki qétim körün'gen bolghachqa, ularning qaysi qushlar ikenlikini toptoghra békitish bezide mumkin bolmaydu. Halbuki, ularning umumiy tipliri, shübhisizki, terjimimizdek bolidu. □ **11:21** «**töt putlap mangidighan**» — ibraniylarning közqarishiche hasharetler töt puti bilen mangidu, ularning aldinqi ikkisi «qol» hésablinidu. □ **11:23** «**silerge yéyishke bolidighanliri: — chéketke we uning xilliri, ... chaqchiqiz we uning xilliri... hemme bashqa janiwarlar silerge yirginchlik sanalsun**» — «chéketke»din bashqa, ibraniy tilidin bu harashetlerning namlirini jezmleshtürüş tes. Biz «qoshumche söz»imizde halal-haram haywanlar üstide toxtilimiz.

kech kirgüche napak hésablinidu. ²⁵ Kimdekim bularning ölükinin bir qismini kötürse öz kiyimlirini yuyushi kérek, u kishi kech kirgüche napak hésablinidu.

²⁶ Tuyaqliri achimaq, biraq pütünley bölünmigen yaki köshimeydighan haywanlarning hemmisi silerge haramdur; herkim *ularning ölükige* tegse napak sanalsun. □ ²⁷ Töt puti bilen mangidighan haywanlarning ichidin tapini bilen mangidighanlarning hemmisi silerge napak bolup, herkim ularning ölük tenlirige tegse kech kirgüche napak sanilidu. ²⁸ Kimki ularning ölükini kötürse öz kiyimlirini yuyushi kérek, u kishi kech kirgüche napak turidu. Bu haywanlar bolsa silerge haram bolidu.

²⁹ Yer yüzide ömiligüchi ushshaq janiwarlarning ichidin silerge haram bolghanlar munular: — qarighu zokor, chashqan, keslenchük we ularning türliri, □ ³⁰ salma, qizil keslenchük, tam keslenchüki, tügürük keslenchük we xaméléon qatarliqlar haram bolidu. □ ³¹ Bularning hemmisi yer yüzide ömüligüchi hemme ushshaq janiwarlarning ichide silerge haram bolidu; ularning ölükige tegse, kech kirgüche napak sanilidu.

³² Bu janiwarlarning ölüki herqandaq némige chüshüp qalsa shu néme napak hésablinidu —

□ **11:26** «herkim ularning ölükige tegse...» — ibraniy tilida «herkim ulargha tegse...» — shübhisizki, bu ularning ölüklirini körsitidu (24-ayetni körüng). Chünki alayli, éshetni minish ademni napak qilmaydu. □ **11:29** «chashqan» — yaki «sésiq küzen».

□ **11:30** «... tügürük keslenchük we xaméléon qatarliqlar» — «xaméléon»din bashqa janiwarlarning namlirini ibraniy tilidin jezmleshtürüş tes.

herqandaq yaghach qacha-qucha bolsun, kiyim bolsun, tére bolsun, taghar bolsun, herqandaq ishqa ishlitilidighan eswab bolsun, sugha chilingishi kérek; ular kech kirgüche napak sanilip, kéyin pak bolidu. ■

³³ Bularning biri sapaldin yasalghan herqandaq qacha ichige chüshüp qalsa, shu qacha ichidiki hemme nerse napak sanalsun we qacha özi sundurulsun. ³⁴ Eger qachidiki sudin ash-taam üstige chachrap ketse, ash-taam napak sanalsun we shundaqla qachidiki herqandaq ichimlikmu napak sanalsun. ³⁵ Hernémige undaq ölükning birer qismi chüshüp qalsimu, napak sanalsun. Eger tonur we ochaq bolsa, napak boldi dep chéqiwétilsun; ular silerge haram bolsun. ³⁶ Lékin shundaq ehwalda bulaq yaki su yighilidighan kölchek yenila pak sanilidu; emma birkim ularning ölük ténige tegse napak bolidu. ³⁷ Eger undaq ölükning birer qismi térishqa teyyarlan'ghan danlarga chüshüp qalsa, bumu yenila pak sanilidu. ³⁸ Lékin eger danning üstige su quyulghandin kéyin shundaq bir ölükning birer qismi chüshüp qalsa, undaqa bu danlar silerge napak sanalsun. ³⁹ Eger silerge yéyishke bolidighan haywanlardin biri ölüp qalsa, uning ölükige tegken kishi kech kirgüche napak sanalsun. ⁴⁰ Kimki undaq ölükning göshidin yése, öz kiyimlerini yuyushi kérek we kech kirgüche napak sanalsun; shundaqla undaq bir ölükni kötürgen kishimu kiyimlerini yuyushi kérek we u kishi kech kirgüche napak sanalsun.

⁴¹ Yer yüzide ömüligüchi hemme ushshaq

janiwarlar yirginchlik sanilip, hergiz yéyilmisun. ⁴² Qorsiqi bilen béghirlap mangidighan janiwar bolsun, yer yüzide yürüp töt puti bilen yaki köp putliri bilen mangidighan ömiligüchi janiwarlarning hertürlükini bolsa, ularni hergiz yémenglar; chünki ular yirginchlikdur.

⁴³ Siler bolsanglar mundaq ömiligüchi janiwarning sewebidin özünqlarni yirginchlik qilmasliqinglar kérek. Özünqlarni ular tüpeylidin napak qilmanglar, bolmisa ularning sewebidin bulghinip qalisiler;

⁴⁴ chünki Men Xudayinglardurmen. Siler özünqlarni *Özümgé* atap muqeddes qilishinglar kérek; Men Özüm muqeddes bolghach silermu özünqlarni muqeddes tutushunglar kérek. Siler özünqlarni yer yüzide ömiligüchi ushshaq herqandaq janiwarlarning sewebidin napak qilmanglar. ■ ⁴⁵ Chünki Men öz Xudayinglar bolushqa silerni Misir zéminidin chiqirip kelgen Perwerdigardurmen; siler muqeddes bolunglar, chünki Men muqeddesturmen.

⁴⁶ Shular bolsa charpay bilen uchar-qanatlar, suda yüridighan herbir janiwar bilen yer yüzide ömiligüchi herbir ushshaq janiwarlar toghrisidiki qanun-belgilimidur. ⁴⁷ Bular bilen haram-halalni uqup, yéyishke bolidighan haywan bilen yéyishke bolmaydighan haywanlarni perq ételeysiler.

12

Ayal kishining tughuttin kéyinki «paklinishi»

■ **11:44** Law. 19:2; 20:7; 1Pét. 1:16

1 Perwerdigar Musagha söz qilib mundaq dédi: —
 2 Israillargha söz qilib mundaq dégin: — «Ayal kishi hamilidar bolup oghul tughsa, adet körüp aghriq bolghan künliridikidek yette kün'giche napak sanalsun. □ 3 Sekkizinchi küni oghli bolsa xetne qilinsun. □ ■ 4 Ayal bolsa shuningdin kéyin ottuz üç kün'giche «qan paklinish»ta tursun; paklinish künliri tamam bolmighuche héchbir muqeddes nersige tegmisun, muqeddes jayghimu kirmisun. □ 5 Eger u qiz tughsa unda qta adet künliridikidek ikki heptigiche napak turup, andin atmish alte kün'giche «qan paklinish»ta tursun.
 6 Meyli oghul yaki qiz tughsun, qan paklinish künliri tamam bolghandin kéyin u ayal köydürme qurbanliq üçün bir yashqa kirgen qozini, gunah qurbanliqi üçün bir bachka yaki paxtekni élip jamaet chédirining kirish aghzigha, kahinning qéshigha keltürsun. 7 Kahin uni Perwerdigarning aldida sunup, shu ayal üçün kafaret keltüridu; shuning bilen u xunidin pak bolidu. Oghul yaki qiz tughqan ayal toghrisidiki qanun-belgilime mana shudur.

□ **12:2** «adet körüp aghriq bolghan künliri» — ibraniy tilida «ayrim turush künliri». Qiz-ayallar adet körgen waqtida «napak» hésablinip, éri bilen bille bolsa érimu kech kirgüche «napak» hésablinidu, shundaqla muqeddes ibadetxanigha kirse yaki qurbanliqlarning göshliridin yése bolmaydu. Lékin Tewrat-Injil boyiche herqandaq waqitlarda Xudaning xelqi dua-ibadet qilsa boliwéridu!

□ **12:3** «xetne qilinsun» — ibraniy tilida «uning xetniliki késilsun» dégen sözler bilen ipadilinidu. ■ **12:3** Yar. 17:12; Luqa 1:59; 2:21; Yuh. 7:22 □ **12:4** «shuningdin kéyin ottuz üç kün'giche «qan paklinish»ta tursun» — ayal öz érige yéqinlishish terepte «pak» hésablinatti, lékin muqeddes chédirgha kirip qurbanliq qilishqa bolmaytti.

⁸ Eger uning qozigha qurbi yetmise, u ikki paxtek yoki ikki bachka keltürsun; ularning biri köydürme qurbanliq üçün, yene biri gunah qurbanliqi üçün bolidu; shu yol bilen kahin uning üçün kafaret keltüridu; u ayal pak bolidu.□

13

Herxil tére késelliri toghruluq belgilimiler

¹ Perwerdigar Musa bilen Harun'gha söz qilip mundaq dédi: —

² Birsining bedinining tériside bir chiqan, yaki temretke yaki parqiraq tashma chiqip, uningdin bedinining tériside pése-maxaw késilining jarahiti peyda bolghan bolsa, u kishi Harun kahinning yaki uning kahin oghulliridin birining qéshigha keltürölsun. □ ³ Kahin uning bedinining jarahitige qaraydu; jarahet bolghan jayning tüki aqirip ketken hemde jarahetmu etrapidiki téridin qéniqraq körünse, bu pése-maxaw késellikidir. Shunga kahin uni körgendin kéyin shu kishini «napak» dep jakarlisun.

□ **12:8** «Eger uning qozigha qurbi yetmise...» — ibraniy tilida: — «Eger uning qoza élishqa qoli qisqiliq qilsa...». «u ayal pak bolidu» — bu babtiki «ayallarning pakliqi» dégen téma toghruluq köp uqushmasliqlar bolghachgha, biz u toghruluq «qoshumche söz»imizde azraq toxtilimiz. □ **13:2** «bedinining tériside» — démek, saqal yaki chachliri ichide emes (29-37nimu körüng). «pése-maxaw» — bu bablardiki «pése-maxaw» késili peqet maxaw késili bolupla qalmay, belki nechche xil tére késellikirini körsitishi mumkin. «Qoshumche söz»imizni körüng.

⁴ Lékin eger uning bedinining térisidiki peyda bolghan ashu yaltiraq chiqan aq bolup, etrapidiki téridin qéniqraq körünmise we tükimu aqirip ketmigen bolsa, kahin bu jarahet bar kishini yette kün'giche ayrim solap qoysun. ⁵ Yettinchi küni kahin uninggha qarison we eger jarahet oxshash turup, tériside kéngiyip ketmigen bolsa, kahin uni yene yette kün'giche ayrim solap qoysun. ⁶ Yettinchi küni kahin uninggha yene qarison we jarahetning renggi suslashqan we kéngiyip ketmigen bolsa, undaқта kahin uni «pak» dep jakarlisun; jarahetning peqet bir chaqa ikenliki békitilip, késel kishi öz kiyimlirini yuyup pak sanalsun.

⁷ Lékin eger u kahin'gha körünüp «pak» dep jakarlan'ghandin kéyin shu chaqa tériside kéngiyip ketse, undaқта u yene bir qétim kahin'gha körünsun.

⁸ Kahin uninggha yene qarison we eger chaqa uning tériside kéngiyip ketken bolsa, kahin uni «napak» dep jakarlisun; u jarahet pése-maxawdur.

⁹ Eger birkimde pése-maxaw jarahiti peyda bolup qalsa kahinning qéshigha keltürülsun. ¹⁰ Kahin uning jarahitige sepsélip qarison; we eger tériside aq bir chiqan peyda bolghan, tüki aqirip ketken bolsa we chiqan chiqqan jayda et-göshi körünüp qalghan bolsa, ¹¹ bu uning bedinining térisige chüshken kona pése-maxaw jarahitining qaytidin qozghilishi bolup, kahin uni «napak» dep jakarlisun. U napak bolghini üçün uni solashning hajiti yoq.

¹² Lékin eger pése-maxaw qozghilip, jarahiti bar kishining térisige yéyilip ketken bolsa, kahin negila qarisa shu yerde shu «pése-maxaw» bolsa,

térisini béshidin putighiche qaplap ketken bolsa, ¹³ undaқта kahin uninggha sepsélip qarısun; mana, shu pése-maxaw jarahiti pütün bedinini qaplap ketken bolsa, u jarahiti bar kishini «pak» dep jakarlısun; chünki uning pütün bedini aqirip ketken bolup, u «pak» dep sanalsun.

¹⁴ Lékin qachaniki uningda et-göshi körünüp qalsa, u kishi napak sanalsun. ¹⁵ Kahin mundaq körün'gen et-göshige qarap, u kishini «napak» dep jakarlısun; chünki shu et-gösh napak bolup, u pése-maxaw késilidur.

¹⁶ Halbuki, eger et-göshi qaytidin özgirip, aqarsa u kishi yene kahinning qéshigha kelsun. ¹⁷ Kahin uninggha sepsélip qarısun; jarahet aqarghan bolsa, kahin jarahiti bar kishini «pak» dep jakarlısun; u pak sanilidu.

¹⁸ Eger birkimning bedinining térisige hürrek chiqip saqiyp, ¹⁹ hürrekning ornida aq chiqan yaki qizghuch dagh peyda bolghan bolsa, kahin'gha körsitilsun. ²⁰ Kahin uninggha sepsélip qarısun; eger dagh etrapidiki téridin qéniqraq körünse, shundaqla uningdiki tükler aqirip qalghan bolsa, undaқта kahin uni «napak» dep jakarlısun; chünki bu hürrektin qozghilip peyda bolghan pése-maxaw késili jarahitidur.

²¹ Lékin kahin uninggha sepsélip qarighanda, dagh chiqqan jayda aqirip qalghan tükler bolmisa, we daghmu etrapidiki téridin qéniqraq bolmisa, renggi sel susraq bolghan bolsa, undaқта kahin uni yette kün'giche ayrim solap qoysun. ²² Eger dagh derweqe térisige yéyilip ketken bolsa, kahin uni «napak» dep jakarlısun; chünki bu *pése-maxaw* jarahi-

tidur.

²³ Emma eger dagh öz jayida toxtap yéyilmighan bolsa, bu peqet hürrekning zexmi, xalas; kahin uni «pak» dep jakarlisun.

Köyük yarisi toghruluq

²⁴ Eger birsining bedinining térisining melum jayi köyüp qélip, köygen jay aq-qizghuch yaki pütünley aq dagh bolup qalsa, ²⁵ kahin uninggha sepsélip qarisan; eger shu daghdiki tükler aqirip ketken, daghmu etrapidiki téridin qéniqraq bolup qalghan bolsa, undaqta bu köyük yarisdin peyda bolghan pése-maxaw késilidur; kahin uni «napak» dep jakarlisun; chünki u pése-maxaw jarahitidur.

²⁶ Lékin eger kahin sepsélip qarighanda, daghning ornida héchqandaq aqirip ketken tük bolmisa, shundaqla daghmu etrapidiki téridin qéniq bolmisa, belki renggi sus bolsa, undaqta kahin uni yette kün'giche ayrim solap qoysun. ²⁷ Yettinchi küni kahin uninggha yene qarisan; dagh tériside kéngiyip ketken bolsa, kahin uni «napak» dep jakarlisun; chünki u pése-maxaw jarahitidur.

²⁸ Emma eger dagh jayida toxtap, yéyilmighan bolsa, shundaqla renggi sus bolsa, bu peqet köyüktin bolghan chawartqu, xalas; kahin uni «pak» dep jakarlisun; chünki u köyükning tatuqi, xalas.

Chach yaki saqal ichide peyda bolghan jarahetler

²⁹ Eger bir er yaki ayal kishining béshida yaki saqilida jarahet peyda bolsa, ³⁰ kahin jarahetke

sepsélip qarison; eger jarahet etrapidiki téridin qéniqraq körünse, üstide shalang sériq tük bolsa, undaqa kahin uni «napak» dep jakarlisun; chünki bu jarahet qaqach bolup, bash yaki saqaldiki pése-maxawning alamitidur.

³¹ Eger kahin qaqach jaygha sepsélip qarighanda, u etrapidiki téridin qéniq körünmise, shundaqla uning ichide héchqandaq qara tükmu bolmisa, undaqa kahin qaqichi bar kishini yette kün'giche ayrim solap qoysun. ³² Kahin yettinchi küni qaqachqa yene sepsélip qarison; qaqach kéngiyip ketmey, üstidimu héchqandaq sériq tük bolmisa, shundaqla qaqach etrapidiki téridin qéniq körünmise, ³³ jarahiti bar kishi barliq chachsaqilini chüshürüwetsun; qaqachning özini ghirdimisun. Kahin qaqichi bar kishini yene yette kün'giche ayrim solap qoysun. ³⁴ Yettinchi küni kahin qaqachqa sepsélip qarison; eger qaqach téride kéngiyip ketmigen bolsa, shundaqla etrapidiki téridin qéniq körünmise, kahin uni «pak» dep jakarlisun. Andin u kiyimlirini yusun; shuning bilen u pak sanilidu.

³⁵ Lékin eger u «pak» dep jakarlan'ghandin kéyin qaqach téride kéngiyip ketse, ³⁶ kahin uninggha yene sepsélip qarison; eger qaqach téride kéngiyip ketken bolsa, sériq tükning bar-yoqluqini tekshürüshning hajiti yoq; chünki bu kishi napaktur. ³⁷ Eger qaqach jayida shu péti qélip, üstidin qara tük ünüp chiqqan bolsa, qaqach saqayghan bolidu; shu kishi pak bolghachqa, kahin uni «pak» dep jakarlishi kérek.

³⁸ Eger er yaki ayal kishining bedinining tériside

dagh peyda bolup, bu daghlar parqiraq hem aq bolsa ³⁹ kahin sepsélip qarison; eger bedenning térisidiki shu daghlar susliship boz rengge yúzlen'gen bolsa, bu téridin chiqqan bir tashma, xalas; bu kishi pak sanalsun.

Paynekbash toghruluq

⁴⁰ Eger birkimning béshining tükliri chüshüp ketken bolsa, u peqet bir taqir bash, xalas; u pak sanalsun. ⁴¹ Eger uning béshining tüki péshane teripidin chüshken bolsa, u peqet paynekbash, xalas; u yenila pak sanalsun. ⁴² Lékin eger uning taqir béshi yaki paynek béshida qizghuch aq dagh körünse, undaqta shu jarahet uning taqir béshi yaki paynek béshidiki pése-maxaw késilining bir alamitidur. ⁴³ Kahin jarahitige sepsélip qarison; eger uning taqir béshida yaki paynek béshida ishshiq jarahet bolsa hemde pése-maxaw késilining alamitidek qizghuch aq körünse, ⁴⁴ undaqta u pése-maxaw késilige girihtar bolghan adem bolup, napak hésablinidu. Uning béshigha shundaq jarahet chüshken bolghach, kahin uni mutleq «napak» dep jakarlisun.

⁴⁵ Shundaq jarahiti bar pése-maxaw késili bolghan kishi kiyimliri yirtiq, chachliri chuwuq, burut-saqili yépiqliq halda: «Napak, napak!» dep towlap yürüshi kérek. □ ■ ⁴⁶ Shu jarahiti bolghan barliq künlerde u «napak» sanilidu; u napak bolghachqa, ayrim turushi kérek; uning turalghusi chédirgahning sirtida bolsun.

□ **13:45** «chachliri **chuwuq**» — yaki «béshi ochuq». ■ **13:45**
Yigh. 4:15

Kiyim-kéчек, rext yaki tére-xurumlarda peyda bolghan «pése-maxaw» késili

⁴⁷ Eger bir kiyimde, meyli yungdin yaki kanaptin tikilgen bolsun uningda pése-maxaw iz-déghi peyda bolsa, □ ⁴⁸ yeni kanap yaki yungdin toqulghan rextte, örüş yipida yaki arqaq yiplirida bolsun, tére-xurumda yaki téridin étilgen herqandaq nersilerde pése-maxaw iz-déghi bolsa, □ ⁴⁹ shundaqla kiyim-kéчек yaki tére-xurumda, örüş yip yaki arqaq yiplirida, ya tére-xurumdin étilgen nersilerde peyda bolghan iz-dagh yéshilraq yaki qizghuch bolsa bu iz-dagh «pése-maxaw iz-déghi» dep qarilip kahin'gha körsitilsun. □

⁵⁰ Kahin *daghqa* sepsélip qarisun, andin iz-dagh peyda bolghan nersini yette kün'giche ayrim saqlisun. ⁵¹ U yettinchi küni iz-daghgha qarap baqsun; iz-dagh chüshken kiyim-kéчек, meyli arqaq yipta yaki örüş yipta bolsun, yaki tére-xurumda yaki tére-xurumdin étilgen nerside bolsun, u kengiyip ketken bolsa, bu iz-dagh chiritküch pése-maxaw késili dep hésablinip, ular napak sanalsun.

⁵² Shuningdek kahin örüş yip yaki arqaq yipida iz-dagh bolsa kiyim-kéчек yaki tére-xurumdin étilgen nerside shundaq iz-dagh bolsa ularnimu

□ **13:47 «pése-maxaw iz-déghi»** — ibraniy tilida «pése-maxaw yarisi». □ **13:48 «örüş yipida»** — yaki «teg yipi» — toqulmi-larning boyigha tartilghan yipi. □ **13:49 «...kiyim-kéчек yaki tére-xurumda ... peyda bolghan iz-dagh yéshilraq yaki qizghuch bolsa bu iz-dagh «pése-maxaw iz-déghi» dep qarilip kahin'gha körsitilsun»** — bu ayetlerde tilgha élin'ghan «pése-maxaw késili»ning rext-kiyimga yaki tére-xurumgha yuqushi belkim ademni heyran qaldurarliq ish bolushi mumkin. Bu toghruluq «qoshumche söz»imizni körüng.

köydürüwetsun; chünki bu chiritküch pése-maxaw késilidur. Mundaq nersilerning hemmisini otta köydürüş kérektur.

⁵³ Lékin kahin uninggha sepsélip qarighanda, iz-dagh kiyim-kéchehtiki örüş yipta bolsun, arqaq yipta bolsun, yaki tére-xurumdin étilgen nerside bolsun, iz-dagh kéngemigen bolsa, ⁵⁴ undaқта kahin déghi bar nersini yuyulsun dep buyrup, ikkinchi qétim uni yette kün'giche saqlisun. ⁵⁵ Bu nerse yuyulghandin kéyin kahin yene daghqa sepsélip qarisun; eger uning renggi özgermigen bolsa (gerche kéngiyip ketmigen bolsimu), u yenila napaktur; sen uni otta köydürgin. Chünki meyli uning iz-déghi ich yüzide bolsun yaki tash yüzide bolsun u chiritküch iz-dagh hésablinidu.

⁵⁶ Lékin eger kahin sepsélip qarighanda, mana, daghning renggi yuyulghandin kéyin susliship ketken bolsa, u shu qismini kiyim-kéchehtin, örüş yiptin yaki arqaq yiptin bolsun, yaki tére-xurumdin bolsun uni yirtip élip, tashliwetsun. ⁵⁷ Eger bu iz-dagh kiyim-kéchehte, meyli arqaq yipta yaki örüş yipta bolsun, ya tére-xurumdin étilgen nerside körünsun, bu kéngiydighan birxil pése-maxaw iz-déghi dep sanalsun; sen u chaplashqan kiyim-kéchehni köydürüwetkin. ⁵⁸ Lékin eger iz-dagh kiyim-kéchehte bolsun (örüş yipida yaki arqaq yipida bolsun) yaki tére-xurumdin étilgen nerside bolsun, yuyulush bilen chiqip ketse, undaқта bu égin ikkinchi qétim yuyulsun, andin pak sanalsun.

⁵⁹ Pése-maxaw késiliningkidek iz-dagh peyda bolghan yung yaki kanap rexttin toqulghan kiyim-kécheh (iz-dagh örüş yipta yaki arqaq yipta bol-

sun) yaki tére-xurumdin étilgen nersiler toghri-sidiki qanun-belgilime mana shudur; buning bilen ularni pak yaki napak jakarlashqa bolidu.

14

Pése-maxaw késelliridin paklinish belgilimiliri

¹ Perwerdigar Musagha söz qilip mundaq dédi: —
² Pése-maxaw bolghan kishi pak qilinidighan künide beja qilish kérek bolghan qanun-belgilime mana töwendikidektur: — U kahinning aldigha keltürölsun. ■ ³ Kahin chédirgahning tashqirigha chiqip, pése-maxaw bolghan kishige sepsélip qarusun; eger pése-maxaw bolghan kishi késilidin saqayghan bolsa, ⁴ Undaqa kahin pak qilinidighan kishige pak, tirik qushtin ikkini uninggha qoshup kédir yaghichi, qizil rext we zofa keltüröshke buyrusun. □ ⁵ Andin kahin qushlarning birini éqin su qachilan'ghan sapal kozining üstide boghuzlanglar dep buyrusun; □ ⁶ andin tirik qushni bolsa, kahin uni kédir yaghichi, qizil rext we zofa bilen élip kélip, bu nersilerning hemmisini tirik qush bilen birge éqin suning üstide boghuzlan'ghan qushning qénigha chilisun, ⁷ andin pése-maxawdin pak qilinidighan kishige yette qétim sépishi bilen uni pak dep jakarlisun; we tirik qushni dalagha qoyup bersun.

■ **14:2** Mat. 8:4; Mar. 1:44; Luqa 5:14; 17:14 □ **14:4** «qizil rext» — yaki «qizil yip». «zofa» — birxil ösümlük; bashqa bir ismi «lépekgül». □ **14:5** «éqin su qachilan'ghan sapal kozining üstide...» — yaki «éqin su üstide tutup turulghan sapal kozining üstide...».

«Pak qilinish» tiki yette kün

⁸ Pése-maxawdin pak qilnidighan kishi kiyimlirini yuyup, bedinidiki barliq tüklerni chüshürüp, suda yuyun'ghandin kéyin pak hésablinidu. Andin uninggha chédirgahqa kirishke ijazet bolidu; peqet u yette kün'giche öz chédirining téshida turushi kérek. ⁹ Yettinchi küni u bedinidiki hemme tüklerni chüshürsun; bashning chach-saqalliri we qéshini, yeni barliq tüklirini chüshürsun; u kiyimlirini yuyup öz bedinini suda yusun, andin pak bolidu.

Sekkizinchi küni

¹⁰ Sekkizinchi küni u ikki béjirim erkek qoza bilen bir yashqa kirgen béjirim chishi qozidin birni, shuningdek bir *efahning* ondin üçhige barawer zeytun méyi ileshtürülgen ésil un «ashliq hediye»ni, bir log zeytun méyini keltürsun. □ ¹¹ Uni «pak» dep jakarlaydighan bu resim-qaidini ötküzidighan kahin pak qilnidighan kishini we u nersilerni jamaet chédirining kirish aghzida, Perwerdigarning aldida hazir qilsun. ¹² Andin kahin erkek qozilarning birini élip itaetsizlik qurbanliqi qilip sunup, uning bilen bille shu bir log zeytun méyini keltürüp, pulanglatma hediye süpitide Perwerdigarning aldida pulanglatsun. ¹³ Qoza bolsa muqeddes bir jayning ichide gunah qurbanliqi bilen köydürme qurbanliqlar boghuzlidighan jayda boghuzlansun; chünki itaetsizlik qurbanliqi bolsa gunah qurbanliqigha oxshash,

□ **14:10** «bir log» — belkim texminen bir létrning yérimi bolushi mumkin.

kahin'gha tewe bolup «eng muqeddeslarning biri» sanilidu. □ ■

¹⁴ Kahin itaetsizlik qurbanliqining qénidin élip pak qilinidighan kishining ong quliqining yumshiqigha we ong qolining chong barmiqi bilen ong putining chong barmiqighimu sürüp qoysun. ¹⁵ Andin kahin shu bir log zeytun méyidin élip, özining sol qolining aliqinigha azghina quysun. ¹⁶ Kahin ong barmiqini sol qolidiki zeytun méyigha chilap, Perwerdigarning aldida yette qétim barmiqi bilen sepsun.

¹⁷ Andin kahin qolidiki qalghan maydin élip, pak qilinidighan kishining ong quliqining yumshiqigha, ong qolining bash barmiqigha we ong putining bash barmiqigha sürülgen itaetsizlik qurbanliqining qénining üstige sürüp qoysun. ¹⁸ Sürüp bolup, kahin qolidiki éship qalghan mayni pak qilinidighan kishining béshigha quysun. Bu yol bilen kahin uning üçhün Perwerdigarning aldida kafaret keltüridu.

¹⁹ Andin kahin gunah qurbanliqini sunup, pak qilinidighan kishini napakliqidin pak qilishqa kafaret keltüridu; axirida u köydürme qurbanliqni boghuzlisun. ²⁰ Kahin köydürme qurbanliq bilen ashliq hediye qurban'gahta sunsun. Bu yol bilen kahin uning üçhün kafaret keltürüp, u kishi pak bolidu.

²¹ Lékin u kembeghellikten shundaq qilishqa qurbi yetmise, özige kafaret keltürüş üçhün «pulanglatma hediye» süpitide yalghuz bir erkek

□ **14:13** «muqeddes **bir jay**» — mushu yerde muqeddes jayning hoylisini körsitidu. ■ **14:13** Law. 7:7

qozini itaetsizlik qurbanliqi qilip keltürsun, shuningdek ashliq hediye üçün bir efahning ondin birige barawer zeytun méyi ileshtürülgen ésil un bilen bir log zeytun méyini keltürsun □
²² we öz ehwaligha yarisha ikki paxtek yaki ikki bachka élip kelsun; biri gunah qurbanliqi üçün, yene biri köydürme qurbanliq üçün bolsun; ²³ sekkizinchi küni bularni özining pak qilinishi üçün jamaet chédirining kirish aghzigha élip kélip, Perwerdigarning aldida kahinning qéshigha keltürsun. ²⁴ Kahin itaetsizlik qurbanliqi bolidighan erkek qoza bilen shu bir log mayni élip, bularni pulanglatma hediye süpitide Perwerdigarning aldida pulanglatsun. ²⁵ Itaetsizlik qurbanliqi qilin'ghan erkek qozini bolsa özi boghuzlisun; andin kahin itaetsizlik qurbanliqining qénidin azghina élip, pak qilinidighan kishining ong quliqining yumshiqigha, ong qolining bash barmiqigha we ong putining bash barmiqigha sürsun. ²⁶ Andin kahin maydin élip, sol qolining aliqinigha azghina quysun. ²⁷ Shundaq qilip, kahin ong barmiqi bilen sol qolidiki maydin Perwerdigarning aldida yette qétim sepsun. ²⁸ Andin kahin özi qolidiki maydin élip, pak qilinidighan kishining ong quliqining

□ **14:21** «kafaret keltürüş üçün ... yalghuz bir erkek qozini itaetsizlik qurbanliqi qilip keltürsun» — mushu yerde «itaetsizlik qurbanliqi»ning seweb-meqsiti éniq körünidu — késel bolghan kishi késili tüpeylidin Xudagha héchqandaq qurbanliq yaki hediye sunalmisa, shu waqittiki sunmighan qurbanliqliri üçün Xudagha qerzdar dep hésablinidu. «Itaetsizlik qurbanliqi» bolsa bu qerzning ornida bolatti. Mesilen mezkur kitab, 5-bab, 14-19-ayetni körüng.

yumshiqigha we ong qolining bash barmiqi bilen ong putining bash barmiqigha itaetsizlik qurbanliqining qénining üstige sürsun. ²⁹ Shuning bilen Perwerdigarning aldida uninggha kafaret keltürüşke kahin qolidiki mayning qalghinini pak qilinidighan kishining béshigha quysun; ³⁰ andin shu kishi öz qurbigha qarap paxtektin birni yaki bachkidin birni sunsun; ³¹ öz qurbigha qarap, birini gunah qurbanliqi, yene birini köydürme qurbanliq qilip ashliq hediye bilen bille sunsun. Bu yolda kahin Perwerdigarning aldida pak qilinidighan kishi üçün kafaret keltüridu.

³² Özide pése-maxaw bolghan, pak qilinishi üçün wajip bolidighan nersilerni keltürüşke qurbi yetmeydighan kishiler toghrisidiki qanun-belgilime mana shulardur.

Pése-maxaw késili basqan öyler toghruluq

³³ Perwerdigar Musa bilen Harun'gha mundaq dédi: — ³⁴ — Siler Men özünlarcha miras qilip béridighan Qanaan zéminigha kirgendingin kéyin, Men siler ige bolidighan shu zémindiki bir öyge birxil pése-maxaw yarisini ewetsem, ³⁵ öyning igisi kahinning qéshigha bérip, uninggha buni melum qilip: «Méning öyümge waba yuqqandek körünidu», dep melum qilishi kérek. □

³⁶ Kahin bolsa: — Öydiki hemme nersiler napak bolmisun üçün men bérip bu wabagha sepsélip

□ **14:35** «méning öyümge waba yuqqandek körünidu» — bu ayetlerde tilgha élin'ghan «pése-maxaw Késili»ning öylerge yuqushi belkim ademni heyran qilarliq ish bolushi mumkin. Bu toghruluq «qoshumche söz»imizni körüng.

qarashtin burun öyni bikarlanglar, dep buyrusun. Andin kahin kirip öyge sepsélip qarisun. ³⁷ U shu wabagha sepsélip qarighinida, mana öyning tam-lirigha waba daghliri yuqqan jaylar kawak bolsa, hem yéshilgha mayil yaki qizghuch bolup, tamning yuzidin qéniqraq bolsa, □ ³⁸ kahin öyning ishikin-
ing aldigha chiqip, ishikni yette kün'giche taqap qoysun. ³⁹ Andin kahin yettinchi küni yénip kélip, sepsélip qarighinida, öyning tamliridiki iz-dagh kéngiyip ketken bolsa, ⁴⁰ kahin: — Waba yuqqan tashlarni chiqirip sheherning sirtidiki napak bir jaygha tashliwétinglar, dep buyrusun. ⁴¹ Shuning bilen birge u öyning ichining töt etrapini qirdor-sun we ular qirghan suwaqni bolsa sheherning téshidiki napak bir jaygha töküwetsun. ⁴² Andin ular bashqa tashlarni élip, ilgiriki tashlarning ornida qoysun we bashqa hak lay étip, uning bilen öyni qaytidin suwisun.

⁴³ Eger u tashlarni chiqirip, öyni qirdurup qaytidin suwatqandin kéyin, öyde waba déghi yene peyda bolsa, ⁴⁴ undaқта kahin yene kirip buninggha sepsélip qarisun. Sepsélip qarighinida, mana iz-dagh öyde kéngiyip ketken bolsa, bu öyge yuqqini chiritküch waba bolidu; öy napak sanilidu. ⁴⁵ Bu wejidin ular öyni, yeni yaghach-tash we barliq suwiqi bilen bille chüshürüp, hemmisini kötürüp sheherning sirtidiki napak bir jaygha tashliwet-sun. ⁴⁶ Kimdekim öy taqalghan mezgilde uning-gha kirse, u kech kirküche napak sanilidu. ⁴⁷ Eger birkim öy ichide yatqan bolsa, kiyimlirini yusun;

□ **14:37 «... kawak bolsa»** — yaki «tompuyip chiqqan bolsa». Ibraniy tilidiki bu söz muqeddes kitabta birla qétim tépilidu.

we eger birsi öyde ghizalan'ghan bolsa, umu öz kiyimlirini yusun. ⁴⁸ Lékin kahin kirip, öyge sepsélip qarighinida öy suwalghandin kéyin waba uningda kényiyip ketmigen bolsa, undaqta kahin öyni «pak» dep jakarlisun; chünki uningdiki waba saqayghan bolidu.

⁴⁹ Andin u öyning pak qilinishi üçün ikki qush, kédír yaghichi, qizil rext bilen zofa élip kélip, ⁵⁰ qushlarning birini éqin su qachilan'ghan sapal kozining üstide boghuzlisun; □ ⁵¹ andin u kédír yaghichi, zofa, qizil rext we tirik qushni bille élip kélip, bu nersilerning hemmisini boghuzlan'ghan qushning qénigha, shundaqla éqin sugha chilap, öyge yette mertuwe sepsun; ⁵² bu yol bilen u öyni qushning qéni, éqin su, tirik qush, kédír yaghichi, zofa we qizil rext arqiliq napakliqtin paklaydu. ⁵³ Andin u tirik qushni sheharning sirtida, dalada qoyup bersun. U shundaq qilip, öy üçün kafaret keltüridu; u öy pak sanilidu.

⁵⁴ Bular bolsa herxil pése-maxaw jarahiti, qaqach, ⁵⁵ kiyim-kéчек we öyge yuqqan pése-maxaw wabasi, ⁵⁶ téridiki chiqanlar, temretke we parqiraq aq iz-daghlar toghrisidiki qanun-belgilimidur. ⁵⁷ Shu belgilimiler bilen bir nersining qaysi ehwalda napak, qaysi ehwalda pak bolidighanliqini perq étishke körsetme bérishke bolidu; mana bu pése-maxaw toghrisidiki qanun-belgilimidur.

□ **14:50** «...éqin su qachilan'ghan sapal kozining üstide» — yaki «... éqin su üstide tutup turulghan sapal kozining üstide».

15

Aqma toghruluq

¹ Perwerdigar Musa bilen Harun'gha söz qilip mundaq dédi: —

² Israillargha mundaq denglar: — Herqandaq erkekning öz ténidin aqma chiqsa shu kishi shu aqma sewebidin napak sanalsun. □ ³ Aqma chiqishtin bolghan napakliq toghrisidiki höküm shuki, aqmisi meyli ténidin éqip tursun yaki éqishtin toxtitilghan bolsun, shu kishi yenila napak sanalsun; ⁴ mundaq aqma bolghan kishi yatqan herbir orun-körpe napak sanilidu we u qaysi nersining üstide oltursa shu nersimu napak sanilidu. ⁵ Kimki u yatqan orun-körpige tegse, öz kiyimlerini yuyup, suda yuyunsun, andin kech kirgüche napak sanalsun. ⁶ Shuningdek kimki mundaq aqma bolghan kishi olturghan nerside oltursa öz kiyimlerini yuyup, suda yuyunsun we kech kirgüche napak sanalsun. ⁷ Kimki aqma bolghan kishining ténige tegse, öz kiyimlerini yuyup, suda yuyunsun, we kech kirgüche napak sanalsun. ⁸ Eger aqma bolghan kishi pak birsige tükürse, shu kishi öz kiyimlerini yuyup, suda yuyunsun, kech kirgüche napak sanalsun.

⁹ Qaysibir éger-toqumning üstige *aqma bolghan* kishi minse, shu nerse napak sanalsun. ¹⁰ Kimki uning tégide qoyulghan nersilerge tegse kech kirgüche napak sanilidu; we kimki shu nersilerni

□ **15:2** «...erkekning öz ténidin aqma chiqsa...» — bu ayetlerdiki «erkekning téní» dégen söz köp yerlerde ewret, uyat yerlirini körsitidu.

kötürse, öz kiyimlerini yuyup, suda yuyunsun, we kech kirgüche napak sanalsun.

¹¹ Aqma bolghan kishi qolini yumastin birkinge tegküzse, shu kishi öz kiyimlerini yuyup, suda yuyunsun we kech kirgüche napak sanalsun.

¹² Aqma bolghan kishi sapal qachini tutup salsa, shu qacha chéqiwétilsun; yaghach qacha bolsa suda yuyulsun.■

«Aqmidin paklinish» toghruluq

¹³ Qachaniki aqma bar kishi aqma halitidin qutulsa, özining pak qilinishi üçün yette künni hésablap ötküzüp, andin kiyimlerini yuyup, éqin suda yuyunsun; andin pak sanilidu. ¹⁴ Sekkizinchi küni ikki paxtek yaki ikki bachkini élip, jamaet chédirining kirish aghzigha, Perwerdigarning aldigha keltürüp, kahin'gha tapshursun. ¹⁵ Kahin ulardin birini gunah qurbanliqi üçün, yene birini köydürme qurbanliq üçün sunsun. Bu yol bilen kahin Perwerdigarning aldida uning aqma bolghanliqigha kafaret keltüridu.

¹⁶ Eger bir erkekning meniysi özlükidin chiqip ketken bolsa, u pütün bedinini suda yusun, u kech kirgüche napak sanalsun. ¹⁷ Shuningdek ademning meniysi qaysi kiyimige yaki térisige yuqup qalsa, suda yuyulsun we kech kirgüche napak sanalsun.

¹⁸ Er we ayal kishi bir-birige yéqinlishishi bilen meni y chiqsa, ikkisi yuyunsun we kech kirgüche napak sanalsun.

Ayal kishilerdiki aqma kélish toghruluq

¹⁹ Eger ayal kishiler aqma kélish halitide tursa we aqmisi xun bolsa, u yette kün'giche «ayrim» tur-sun; kimki uninggha tegse kech kirküche napak sanalsun. □ ²⁰ «Ayrım» turush mezgilide, qaysi nersining üstide yatsa, shu nerse napak sanilidu, shundaqla qaysi nersining üstide olturghan bolsa, shu nersimu napak sanalsun. ²¹ Herkim uning orun-körpisiğe tegse öz kiyimlerini yuyup, suda yuyunsun we kech kirküche napak sanalsun. ²² Herkim u olturghan nersige tegse, öz kiyim-lirini yuyup, suda yuyunsun we kech kirküche napak sanalsun. ²³ We eger birkim u yatqan yaki olturghan jayda qoyulghan birer nersige tegse, kech kirküche napak sanalsun. ²⁴ Eger bir er kishi shu halettiki ayal bilen birge yatsa, shundaqla uning xun napakliqi shu erge yuqup qalsa, u yette kün'giche napak sanalsun; u yatqan herbir orun-körpimu napak sanalsun. □ ■ ²⁵ Eger ayal kishining adet waqtining sirtidimu birnechche kün'giche xuni kélip tursa, yaki xun aqmisi adet waqtidin éship ketken bolsa, undaqla

□ **15:19** «aqma kélish haliti» — bu ayetlerde körsilitilgen aghriqlarning köpinchisi ewret, uyat yerliridiki haletletni körsetse kérek. «ayrim» — bu ayettiki «ayrim» — ayrim solap qoyul-sun dégenni bildürmeydu (mesilen, 24-ayetni körüng). □ **15:24** «xun napakliqi» — er-ayal bille yatqanda ayalning aditi tuyuq-siz kélip qélip, xun qéni tasadipiylıqtın er kishige tégip kétishini körsitidu. Eger er kishi ayalning adet körginini bilip turup uninggha yéqinlashqan bolsa, undaqla her ikkisi (ayal kishi mejburlanmighan bolsa, elwette) Xudaning biwasite körsitidighan jzasigha uchraydu (20:18ni körüng). Shühhisizki, Xudaning bu emrdiki meqsiti, ayal kishilerge aynıng eng qiyin waqtida aram bérishtin ibaret idi.

■ **15:24** Law. 18:19

bu napak qan éqip turghan künlirining hemmi-side, u adet künliride turghandek sanalsun, yene napak sanalsun. ■ ²⁶ Qan kelgen herbir künde u qaysi orun-körpe üstide yatsa, bular u adet künliride yatqan orun-körpilerdek hésablinidu; u qaysi nersining üstide olturghan bolsa, shu nerse adet künlirining napakliqidek napak sanalsun. ²⁷ Herkim bu nersilerge tegse napak bolidu; shu kishi kiyimlirini yuyup, suda yuyunsun we kech kirgüche napak sanalsun.

Ayal kishilerning heyizdin bashqa xun kélishtin paklinishi

²⁸ Ayal kishi qachan xun kélishtin saqaysa, u yette künni hésablap, ötküzüp bolghanda pak sanilidu. ²⁹ Sekkizinchi küni u ikki paxtek yaki ikki bachkini élip jamaet chédirining kirish aghzigha, kahinning qéshigha keltürsun. ³⁰ Kahin bularning birini gunah qurbanliqi üçün, yene birini köydürme qurbanliq üçün ötküzsun; bu yol bilen kahin uning napak aqma qénidin pak bolushigha uning üçün Perwerdigarning aldida kafaret keltüridu.

Xulase

³¹ Siler mushu yol bilen Israillarni napakliqidin üzünglar; bolmisa, ular napakliqida turiwérip, ularning arisida turghan méning turalghu chédirimni bulghishi tüpeylidin napak halitide ölüp kétidu. ³² Aqma kélish halitide bolghan kishi we meniy kétish bilen napak bolghan kishi toghrisida, ³³ Shuningdek xun kélish künliridiki

aghriq ayal kishi toghruluq, aqma halette bolghan er we ayal toghruluq, napak halettiki ayal bille yatqan er toghruluq kelgen qanun-belgilime mana shulardur.

16

«Kafaret küni»

¹ Harunning ikki oghli Perwerdigarning aldigha yéqinlishishi bilen ölüp ketti. Ular ölüp ketkenden kéyin, Perwerdigar Musagha söz qildi. ■

² Perwerdigar Musagha mundaq dédi: — «Sen öz qérindishing Harun'gha: «Sen ölüp ketmesliking üçün perdining ichidiki muqeddes jaygha qoyulghan ehde sanduqining üstidiki «kafaret texti»ning aldigha her waqit kelme», dégin. Chünki Men «kafaret texti»ning üstidiki bulutta ayan bolimen.

■ ³ Harun *eng* muqeddes jaygha munu yol bilen kirsun: — Gunah qurbanliqi üçün bir yash torpaq, köydürme qurbanliq üçün bir qochqarni keltürsun; ⁴ özi muqeddes kanap xalta könglekni kiyip, etlirini yapidighan kanap ishtanimu kiyip, bélige bir kanap belwaghni baghlap, béshigha kanap sellini yögep kelsun. Bular muqeddes kiyimler bolghachqa, kiyishtin ilgiri bedinini suda yusun.□

⁵ U Israillarning jamaitidin gunah qurbanliqi üçün ikki téke, köydürme qurbanliq üçün bir qochqarni tapshuruwalsun. ⁶ Shuning bilen

■ **16:1** Law. 10:1, 2 ■ **16:2** Mis. 30:10; Ibr. 9:7 □ **16:4** «etliri» — bu ayettiki «etliri» dégen söz ewret, uyat yerlirini körsitidu.

Harun awwal gunah qurbanliqi bolidighan torpaqni sunup, özi we öz öyidikiler üçün kafaret keltürüshi kérek. ■ ⁷ Andin u ikki tékini élip, ularni jamaet chédirining kirish aghzining aldigha keltürüp, Perwerdigarning aldida turghuzsun. ⁸ Andin Harun bu ikki téke toghrisida chek tashlisun; chekning birini «Perwerdigar üçün», yene birini «azazel üçün» tashlisun. □ ⁹ Harun Perwerdigargha chek chüshken tékini keltürüp, gunah qurbanliqi süpitide sunsun. ¹⁰ Lékin «azazel»ge chek chüshken tékini bolsa, kafaret keltürüshi üçün chölge heydilishke, shundaqla «azazel»ge ewetilishke Perwerdigarning aldida tirik qaldurulsun. ¹¹ Andin Harun gunah qurbanliqini, yeni özi üçün bolghan torpaqni keltürüp, özi we öz öyidikiler üçün kafaret keltürüshke özige gunah qurbanliqi bolidighan bu torpaqni boghuzlisun; ¹² Andin u Perwerdigarning aldidiki qurban'gahtin élin'ghan chogh bilen tolghan bir xushbuydanni élip, ikki qollap yumshaq ézilgen ésil xushbuy etir bilen toldurup, buni perdining ichige élip barsun; ¹³ andin xushbuy is-tütiki höküm-guwah sanduqining üstidiki kafaret textini qaplisun dep, xushbuyini Perwerdigarning

■ **16:6** Ibr. 7:27,28 □ **16:8** «Azazel» — alimlar «azazel» toghruluq töt pikirde bolup kelgen: (1) bu isim «téke» bilen «heydelmek» dégen sözlerning birikmisi bolup, «heydiwetgen téke» dégenni bildüridu; (2) «weyrane qilish» yaki «élip tashlinish» dégenni bildüridu; (3) tik bir yar; (4) bir xil jin-alwastining ismi. Biz birinchi yaki ikkinchi pikirge mayilmiz (ikkilisi toghra bolushi mumkin). «qoshumche söz»imizde bu toghruluq toxtilimiz. Héch bolmighanda tötinchi pikirni eng namuwapiq dep qaraymiz; 23-bab we «qoshumche söz»ni körüng.

huzuridiki otning üstige qoysun; shuning bilan u ölmeydu. ¹⁴ U torpaqning qénidin élip öz barmiqi bilan kafaret textining sherq teripige chéchip, kafaret textining aldighimu öz barmiqi bilan qandin élip, yette qétim sepsun. □ ■

¹⁵ Andin u xelq üçün gunah qurbanliqi qilindighan tékini boghuzlisun; qénini perdining ichige keltürüp, torpaqning qénini qilghandek qilsun, yeni uning qénidin élip kafaret textige we kafaret textining aldigha chachsun. ¹⁶ U bu yol bilan muqeddes jay üçün kafaret keltürüp, uni Israillarning napakliqidin, hemme itaetsizliklirini élip baridighan gunahliridin paklaydu we shuningdek ularning napakliqi arisida turuwatqan jamaet chédiri üçünmu shundaq kafaret qilsun. ¹⁷ U kafaret keltürüş üçün eng muqeddes jaygha kirgendin tartip uningdin chiqquche héchbir adem jamaet chédiri ichide bolmisun; bu yol bilan u özi, öyidikiler we Israilning pütkül jamaiti üçün kafaret keltüridu.

¹⁸ Andin u Perwerdigarning aldidiki qurban'gahqa chiqip, uning üçünmu kafaret keltüridu; shuningdek torpaqning qéni bilen tékining qénidin élip qurban'gahning chörisidiki münggüzlerge sürsun; □ ¹⁹ u barmiqi bilan qandin élip qurban'gahning üstige yette qétim sepsun;

□ **16:14** «sherq(iy) teripi» — sanduqning aldi teripi. «kafaret textining aldighimu» — belkim kafaret textining aldidiki yer yüzige. ■ **16:14** Law. 4:6; Ibr. 9:25; 10:4 □ **16:18**

«Perwerdigarning aldidiki qurban'gah» — (1) muqeddes jaydiki «xushbuygah» yaki (2) hoylidiki qurban'gahni körsitidu. Bizningche, 20-ayettiki sözlerdin (ibadet chédirining üç qismi üçün kafaret keltürülgenlikidin) qarighanda, muqeddes jaydiki xushbuygahni körsitishi mumkin.

shuning bilan u uni Israillarning napakliqliridin paklap *Xudagha atap* muqeddes qilidu.

Gunah qurbanliqi bolidighan tirik téke toghruluq

²⁰ — Muqeddes jay, jamaet chédiri we qurban'gah üçhün kafaret keltürüp bolghandin keyin, u tirik tékini keltürsun; ²¹ andin Harun ikki qolini tirik tékining béshigha qoyup turup, uning üstide turup, Israillarning barliq qebihlikliri we itaetsizliklirini élip baridighan gunahlrini iqrar qilip, ularni tékining béshigha artsun; andin uni yénida teyyar turidighan bir ademning qoli bilan chölge eweti-wetsun. ²² Bu yol bilen téke ularning hemme qebihliklirini öz üstige élip, ademzatsiz chölge kétidu. Shunga u tékini chölge qoyuwetsun. □

Axirqi resmiyetler

²³ — Andin Harun jamaet chédirigha kirip muqeddes jaygha kirgen waqitta kiygen kanap kiyimlirini sélip shu yerde ularni qoyup qoysun. ²⁴ U muqeddes yerde öz bedinini suda yuyup, öz kiyimlirini kiyip tashqirigha chiqip, özining köydürme qurbanliqi bilen xelqning köydürme qurbanliqini sunup, shu yol bilen özi we xelq üçhün kafaret keltüridu. ²⁵ Shundaqla u gunah qurbanliqining méyini qurban'gahta köydürsun.

²⁶ «Azazel»ge békitilgen tékini élip béríp qoyuwetken kishi öz kiyimlirini yuyup, bedinini suda yuyup,

□ **16:22** «... **Shunga u tékini chölge qoyuwetsun**» — bu ikki téke toghrisidiki tepsilatlar toghruluq «qoshumche söz»imiznimu körüng.

andin chédirgahqa kirishke bolidu. ²⁷ Kafaret keltürüş üçün qéni *eng* muqeddes jaygha élip kirilip, gunah qurbanliqi qilin'ghan torpaq bilen gunah qurbanliqi qilin'ghan tékini birsi chédirgahning tashqirigha élip chiqip, ularning térisi, göshi we tézeklirini otta köydürsun. ■ ²⁸ Ularni köydürgen kishi öz kiyimlirini yuyup, bedinini suda yuyup, andin chédirgahqa kirishke bolidu.

Omumiy belgilimiler

²⁹ — Mana bu silerge bir ebediy qanun-belgilime bolsun: — Her yettinchi ayning oninchi künide siler öz nepsinglarni tartip özünglarni töwen tutunglar we héchqandaq ish qilmanglar; meyli yerlikler bolsun yaki aranglarda turuwatqan Yaq. yurtluqlar bolsun shundaq qilishinglar kérek.

□ ■ ³⁰ Chünki shu künide silerni paklashqa siler üçün kafaret keltürüldü; Perwerdigarning al-dida siler hemme gunahliringlardin pak bolisiler.

³¹ Bu kün silerge pütünley aram alidighan shabat küni bolup, nepsinglarni tartip özünglarni töwen tutisiler; bu ebediy bir belgilimidur. □

³² Kimki atisining ornida kahinliq yürgüzüş üçün mesih qilinip, Xudagha atap tiklen'gen kahin bolsa shu yol bilen kafaret keltürüdü. U kanaptin étilgen muqeddes kiyimni kiyip turup,

■ **16:27** Law. 6:23; Ibr. 13:11 □ **16:29** «nepsinglarni **tartip özünglarni töwen tutunglar**» — ibraniy tilida birla söz bilen ipadilidü. Yehudiy en'eniliri boyiche bu ishlar roza tutushni öz ichige alatti. «meyli yerlikler bolsun...» — «yerlikler» Qanaan zéminda tughulghan Israillarni körsitidu. ■ **16:29** Law. 23:27

□ **16:31** «pütünley aram alidighan shabat» — ibraniy tilida «shabatlarning shabati».

□ ³³ Eng muqaddes jay uchün kafaret keltüridu; jamaet chédiri bilen qurban'gah uchünmu kafaret keltüridu; qalghan kahinlar bilen barliq xelqning jamaiti uchün hem kafaret keltüridu.

³⁴ Bu bolsa siler uchün ebediy bir belgilime bolidu; shuning bilen Israillarni barliq gunahlrinin paklash uchün yilda bir qétim kafaret keltürüp bérisiler».

Shuning bilen *Harun* Perwerdigar Musagha buyrughinidek qildi.■

17

Butpereslikning aldini élish — toghra ibadet toghruluq

¹ Perwerdigar Musagha söz qilip mundaq dédi: —

² Harun bilen oghulliri we barliq Israillargha mundaq dégin: — Perwerdigar silerge buyrughan hóküm shuki: —

³⁻⁴ Israilning jemetliridin bolghan herqandaq kishi qurbanliq qilmaqchi bolup, kala yaki qoy yaki öchkini jamaet chédirining kirish aghzida, Perwerdigarning turalghu chédirining aldigha, Perwerdigargha atalghan qurbanliq süpitide yétilep epkelmey, belki chédirgahning ichide yaki tashqirida boghuzlisa, uningdin aqqan qan shu kishining gedinige artilidu; bu adem

□ **16:32** «Xudagha **atap tiklen'gen kahin**» — bash kahin, démek.

■ **16:34** Mis. 30:10; Ibr. 9:7

«qan tökken» dep, öz xelqidin üzüp tashlinidu. □

⁵ Bu hökümning meqsiti Israillarning hazirqidek dalada mal soyup qurbanliq qilishning ornigha, qurbanliqlirini jamaet chédirining kirish aghzida Perwerdigarning aldigha keltürüp, kahin'gha tapshurup Perwerdigargha «inaqliq qurbanliqliri» süpitide sunup boghuzlishi üçündür. ⁶ Kahin qanni élip jamaet chédirining kirish aghzining yénidiki Perwerdigarning qurban'gahining üstige sépip, Perwerdigargha xushbuy keltürüş üçün mayni köydürsun. ■ ⁷ Shuning bilen ular emdi burunqidek buzuqluq qilip téke-jinlarning keynide yürüp, ulargha öz qurbanliqlirini ötküzüp yürmisun. Mana bu ular üçün dewrdin-dewrgiche ebediy bir belgilime bolsun.

⁸ Sen ulargha: — Israilning jemetidin yaki ularning arisida turuwatqan yaqa yurtluqlardin biri köydürme qurbanliq yaki *bashqa* qurbanliq ötküzmekchi bolsa, ⁹ uni Perwerdigargha atap

□ **17:3-4** «izahat» — bu ayet yene «Israilning jemetliridin bolghan herqandaq kishi kala, qoy yaki öchkini chédirgahning ichide yaki tashqirida boghuzlap, jamaet chédirining kirish aghzida, yeni Perwerdigarning turalghu chédirining aldigha keltürüp Perwerdigargha atap qurbanliq süpitide sunmighan bolsa, undaqta, aqqan qan shu kishining gedinige artilidu» dep terjime qilinidu. Bu terjimini qollaydighan pikirlerge mayil emesimiz. Chünki alte yüz ming aililik her küni özliri üçün (qurbanliq üçün emes) soyidighan malni «chédirining kirish aghzida» soyushi hergiz mumkin emes. «Qoshumche söz»imizni körüng. «Öz xelqidin üzüp tashlinish» — Xudaning Özi shu ademning béshigha biwasite jaza chüshüridighanliqini körsetse kérek. Bizningche bu sözler (bashqa sözler qoshulmighan ehwalda) Israillargha: — «siler shu ademni ölümge mehkum qilishinglar kérek» dégenlik emes. ■ **17:6** Mis. 29:18; Law. 4:31

sunush üçhün jamaet chédirigha kirish aghzining aldigha keltürmise, u kishi öz xelqliridin üzüp tashlansun» — dégin.

Qan yémeslik toghruluq

¹⁰ Eger Israilning jemetidin bolghan herqandaq adem yaki ularning arisida turuwatqan yaqa yurtluqlar qan yése, Men yüzümni qanni yégen shu kishige qarshi qilimen, uni öz xelqidin üzüp tashlaymen. ■ ¹¹ Chünki herbir janiwarning jéni bolsa uning qénididur; Men uni jéninglar üçhün qurban'gah üstige kafaret keltürüşke bergenmen. Chünki qan özidiki janning wasitisi bilen kafaret keltüridu. □ ¹² Shunga bu sewebtin Men Israillargha: — «Silerning héchbiringlar qan yémeslikinglar kérek, aranglarda turuwatqan yaqa yurtluqlarmu qan yémesliki kérek» — dégenidim. ¹³ Eger Israillardin biri yaki ularning arisida turuwatqan yaqa yurtluqlarning biri yéyishke bolidighan bir charpay haywan yaki qushni owlap, qénini tökse, uni topa bilen yépip qoysun. ¹⁴ Chünki herbir janiwarning jéni bolsa, uning qénidin ibarettur. Uning jéni qénida bolghach men Israillargha: «Siler héchqandaq janiwarning qénini yémenglar, chünki herbir janiwarning jéni uning qénididur; kimki uni yése üzüp tashlinidu» — dédim.■

Haywanlarning ölükliri toghruluq

■ **17:10** Yar. 9:4; Law. 3:17; 7:27; 19:26; Qan. 12:16,23; 1Sam. 14:33 □ **17:11** «herbir **janiwarning...**» — ibraniy tilida «herbir et igisining». ■ **17:14** Yar. 9:4

15 Kimdekim ölüp qalghan yaki yirtquchlar boghup titma-titma qiliwetken bir haywanni yése, meyli u yerlik yaki yaqa yurtluq bolsun öz kiyimlerini yuyup, suda yuyunsun we kech kirgüche napak sanalsun; andin u pak bolidu.

■ 16 Lékin u yaki kiyimlerini yumisa, yaki suda bedinini yumisa, shu kishi öz qebihlikining jazasini tartidu.

18

Itaetmen xelq bolush — men'i qilin'ghan jinsiy munasiwetler

1 Perwerdigar Musagha söz qilip mundaq dédi: — 2 Sen Israillargha mundaq dégin: — «Men bolsam Xudayinglar Perwerdigardurmen. 3 Siler ilgiri turghan Misir zéminidikidek ishlarni qilmanglar we yaki Men silerni élip baridighan Qanaan zéminidikidek ishlarni qilmanglar; ularning resim-adetliride yürmenglar, 4 belki Méning hökümlirimge emel qilip, qanun belgilimilirimni tutup shu boyiche ménginglar. Men Xudayinglar Perwerdigardurmen. 5 Siler choqum Méning belgilimilirim bilen hökümlirimni tutushunglar kérek; insan ulargha emel qilidighan bolsa ularning sewebidin hayatta bolidu. Men Perwerdigardurmen. □ ■

■ 17:15 Mis. 22:31; Law. 11:40; Ez. 44:31 □ 18:5 «hayatta bolidu» — ehmiyetlik, heqiqiy rohiy hayatta. ■ 18:5 Ez. 20:11,13; Rim. 10:5; Gal. 3:12

6 — Héchkim özige yéqin tughqan bolghan ayalgha yéqinliq qilip ewritini achmisun. Men Perwerdigardurmen.

7 Anangning ewritige tegme, bu atangning ewritige tegking bolidu; u séning anang bolghachqa uning ewritige tegseng bolmaydu.□

8 Atangning ayalining ewritigimu tegme, chünki shundaq qilsang atangning ewritige tegkendek bolidu.■

9 Sen acha-singlingning, bir atidin bolghan yaki bir anidin bolghan, yaki shu öyde tughulghan yaki bashqa yerde tughulghan bolsun, uning ewritige tegme.

10 Sen öz oghlungning qizi we yaki qizingning qizing ewritige tegme; chünki ularning ewriti sen özüngning ewritidur.

11 Sen atangning ayalining qizing ewritige tegme; u atangdin tughulghan, séning achasingling, shunga uning ewritige tegme.□ ■

12 Sen atangning acha-singlisining ewritigimu tegme, chünki u atangning birtughqinidur.■

13 Sen anangning acha-singillirining ewritigimu tegme, chünki u anangning birtughqinidur.

14 Atangning aka-inilirining ayalining ewritige tegme; ularning ayallirigha yéqinliq qilma; chünki

□ **18:7** «ewretke **tégish**» — jinsiy munasiwet ötküzme (ibraniy tilida «ewretni échish» dégen söz bilen ipadilidur). Ibraniy tilida «anangning ewritini achma, bu atangning ewritini achqining». Xuda aldida er-xotun bir ten bolghachqa, anisining ewritini échish atisining ewritini achqan'gha barawerdur. Mundaq qilmish anisighimu, atisighimu chong hörmetsizlik, elwette. ■ **18:8** Law. 20:11; 1Kor. 5:1 □ **18:11** «**atangning ayali**» — mushu yerde ögey anisi yaki atisining toqilini körsitidu. ■ **18:11** Law. 20:17 ■ **18:12** Law. 20:19

ular séning hammangdur.■

15 Sen kéliningning ewritige tegme; u séning oghlungning ayali bolghachqa, uning ewritige tegseng bolmaydu.■

16 Sen aka-iniliringning ayalining ewritige tegme; chünki bu öz aka-iniliringning ewritige tegkendek bolidu.■

17 Sen bir ayalgha we shuning bilen birge uning qizining ewritige tegme; shundaqla uning oghlining qizi we qizining qizimu *xotunluqqa élip* ewritige tegme. Ular bir-birige yéqin tughqan bolghachqa, mundaq ish pesendilikur.■

18 Sen ayaling hayat waqtida, uning achasinglisini *xotunluqqa élip* ewritige tegme. Undaq qilsang *xotununggha kündeshlik azabini* keltürisen.

19 Sen bir ayalning adet körüp napak turghan waqtida yéqinliq qilip ewritige tegme.□ ■

20 Sen öz qoshnangning ayali bilen zina qilip özüngni uning bilen napak qilma.■

21 Sen öz neslingdin héchbirini Molek mebudigha atap ottin ötküzseng qet'iy bolmaydu. Eger shundaq qilsang Xudayingning namini napak qilghan bolisen. Men Özüm Perwerdigardurmen.□ ■

22 Sen ayallar bilen birge bolghandek er kishi

■ **18:14** Law. 20:20; Ez. 22:11 ■ **18:15** Law. 20:12 ■ **18:16** Law. 20:21 ■ **18:17** Law. 20:14 □ **18:19** «adet körüp» — ibraniy tilida «ayrim halette bolup» dégen sözler bilen ipadilidu. ■ **18:19** Law. 20:18 ■ **18:20** Law. 20:10; Qan. 22:22; Yuh. 9:5 □ **18:21** «Sen öz neslingdin héchbirini ... ottin ötküzseng qet'iy bolmaydu» — «ottin ötküzüsh» insaniy qurbanliqlarni körsetse kérek. ■ **18:21** Law. 20:2; Qan. 18:10; 2Pad. 17:17; 23:10

bilen birge bolma. Bu ish yirginchlikdur.■

²³ Sen héch haywan bilen munasiwet qilip özüngni napak qilma; shuningdek ayal kishimu munasiwet qildurush üçün bir haywanning aldigha barmisun. Bu ish nijisliqtur.■

²⁴ Siler bu ishlarni qilip özünglarni napak qilmanglar; chünki men silerning aldinglardin chiqiriwatqan taipiler bolsa shundaq ishlarni qilip özlirini napak qilghan ²⁵ we zéminimu napak bolghandur. Buning üçün Men u zéminning qebihlikini öz béshigha chüshürimen, shuningdek u zéminmu özide turuwatqanlarni qusup chiqiriwétidu.

²⁶ Lékin siler bolsanglar Méning belgilimilirim bilen hökümlirimni tutunglar; silerdin héchkim, meyli yerlik yaki aranglarda turuwatqan yaqa yurtluq bolsun bu yirginchlik ishlardin héchbirini qilmisun ■ ²⁷ (chünki bu barliq yirginchlik ishlarni silerdin ilgiri shu zéminda turghan xelq qilip kelgechke, zéminning özi napak bolup qaldi). ²⁸ Shundaq qilip zéminni napak qilsanglar, zémin özi silerdin ilgiri özide turghan ellerni qusup chiqarghandek, silernimu qusup chiqiriwétidu. ²⁹ Chünki bu yirginchlik ishlarning herqandiqini qilghuchi, — mundaq qilmishlarni qilghan herqandaq kishi öz xelqi arisidin üzüp tashlinidu.□

³⁰ Siler Men silerge tapilighinimgha emel qilishinglar zörürdur; — démek, siler özünglardin ilgiri ötkenler tutqan shu yirginchlik resim-qaidilerni

■ **18:22** Law. 20:13 ■ **18:23** Law. 20:15,16 ■ **18:26** Law. 20:22 □ **18:29** «öz xelqidin üzüp tashlinidu» — 17-bab, 5-ayet we uning izahatini körüng.

tutup, özünlarni napak qilmasliqinglar kérek.
Men Xudayinglar Perwerdigardurmen.

19

Herxil belgilimiler we hökümler

¹ Perwerdigar Musagha söz qilip mundaq dédi: —

² Sen Israillarning pütkül jamaitige söz qilip ulargha mundaq dégin: — «Men Xudayinglar Perwerdigar muqeddes bolghachqa, silermu muqeddes bolushunglar kérek.■

³ Siler herbiringlar ananglar bilen atanglarni izzetlenglar; Méning shabat künlirimni bolsa, ularni tutushunglar kérek. Men özüm Xudayinglar Perwerdigardurmen.■

⁴ Siler erzimes butlarga tayanmanglar, özünglar üçhün quyma butlarni yasimanglar. Men özüm Xudayinglar Perwerdigardurmen.□ ■

⁵ Siler Perwerdigargha inaqliq qurbanliqini keltürüşhni xalisanglar, qobul qilin'ghudek yol bilen uni sununglar. ⁶ Siler uni sun'ghan küni we etisi u yéyilsun; üçinchi künige qalghini bolsa otta köydürülsun. ■ ⁷ Eger uningdin bir qismi üçinchi küni yéyilse qurbanliq haram hésablinip qobul qilinmaydu. ⁸ Kimki uningdin yése öz gunahini öz üstige alidu, chünki u Perwerdigargha atap muqeddes qilin'ghan nersini napak qildi; undaq kishi öz xelqidin üzüp tashlinidu.

■ **19:2** Law. 11:44; 20:7,26; 1Pét. 1:16 ■ **19:3** Mis. 20:12; 31:13; Law. 26:2 □ **19:4** «erzimes butlar» — ibraniy tilida «erzimes ilahlar» dégen sözler bilen ipadiliniidu. ■ **19:4** Mis. 34:17

■ **19:6** Law. 7:16

9 Siler zémininglardiki hosulni yighsanglar, sen étizingning bulung-pushqaqlirighiche tamam yighiwalma we hosulungdin qalghan wasangni tériwalmighin. ■ 10 Üzüm talliringni pasangdiwatma we üzüm talliridin chüshken üzümlernimu tériwalma, belki bularni kembegheller bilen musapirlargha qoyghin. Men Özüm Xudayinglar Perwerdigardurmen.

11 Siler oghriliq qilmanglar, aldanchiliq qilmanglar, bir-biringlarga yalghan sözlimenglar.■

12 Méning namim bilen yalghan qesem ichmenglar, undaq qilsang Xudayingning namini bulghaysen. Men Perwerdigardurmen.■

13 Öz qoshnanggha zulum qilma, uningkini özüngning qiliwalma. Medikarning heqqini kéchiche yéningda qondurup qalma.■

14 Gas kishini tillima, kor kishining aldida putlishangghu nersini qoyma; belki öz Xudayingdin qorqqin. Men Perwerdigardurmen.

15 Höküm qilghininglarda héch naheqliq qilmanglar; namratqimu yan basmay, bayghimu yüz-xatire qilmay, belki adilliq bilen öz qoshnang üstidin toghra höküm qilghin.■

16 Öz xelqingning arisida gep toshughuchi bolup yürme; qoshnangning jénigha héchqandaq ziyanzexmet yetküzme. Men Perwerdigardurmen.■

■ 19:9 Law. 23:22; Qan. 24:19 ■ 19:11 Mis. 20:15 ■ 19:12 Mis. 20:7; Qan. 5:11 ■ 19:13 Qan. 24:14; Yaq. 5:4 ■ 19:15 Qan. 1:17; 16:19; Pend. 24:23 ■ 19:16 Mis. 23:1

17 Sen könglüngde öz qérindishingdin nepretlenmigin; qoshnangda *gunah bolsa* sen uning sewebidin béshinggha gunah kélip qalmasliqi üçün uninggha tenbih-nesihet bergin.■

18 Sen intiqam almighin we öz xelqingning neslige héch adawetmu saqlimighin, belki qoshnangni özüngni söygendek söygin. Men Perwerdigardurmen.■

19 Siler Méning qanun-belgilimilirimni tutunglar. Sen öz charpayliringni bashqa nesiller bilen chépishturma, étizinggha ikki xil uruq salmighin, ikki xil yiptin toqolghan kiyimni kiyme.■

20 Eger bir er kishi qiz-chokan bilen yétip munasiwet ötküzse, we u bashqa biri bilen wedileshken dédek bolsa, bu dédekning hörlük puli tapshurilmighan bolsa, yaki uninggha hörlük bérimighen bolsa, muwapiq jaza bérilsun. Lékin qiz-chokan hör qilinmighachqa, her ikkisi öltürülmisun. □

21 Er kishi bolsa özining itaetsizlik qurbanliqini jamaet chédirining kirish aghzining aldigha, Perwerdigarning aldigha keltürsun; itaetsizlik qurbanliqi bir qochqar bolsun. 22 Kahin u itaetsizlik qurbanliqi üçün keltürgen qochqarni élip uning sadir qilghan gunahi üçün Perwerdigarning aldidida kafaret keltüridu; uning qilghan gunahi uningdin kechürülidu.

23 Siler zémin'gha kirip herxil yeydighan méwilik derexlerni tikken bolsanglar, méwilirini «xetnisiz»

■ **19:17** Mat. 18:15; Luqa 17:3; 1Yuh. 2:9,11; 3:15 ■ **19:18** Mat. 5:39,43,44; 22:39; Luqa 6:27; Rim. 12:19; 13:9; 1Kor. 6:7; Gal. 5:14; 1Tés. 5:15; 1Pét. 3:9; Yaq. 2:8 ■ **19:19** Qan. 22:9,11 □ **19:20** «muwapiq jaza bérilsun» — belkim er kishi dédekning igisige yaki uning bilen wedileshken kishige jerimane tölishi kérek.

dep qaranglar; üç yilgiche buni «xetnisiz» dep qarap uningdin yémenglar. ²⁴ Tötinchi yili ularning hemme méwiliri Perwerdigargha medhiye süpitide muqeddes qilib béghishlansun. ²⁵ Andin beshinchi yildin tartip siler ularning méwiliridin yéyishke bashlanglar. Shundaq qilsanglar *zémín* mehsulatlirini silerge ziyade qilidu. Men Xudayinglar Perwerdigardurmen.

²⁶ Siler qan chiqmighan nersini yémenglar. Ne palchiliq ne jadugerlik qilmanglar.□

²⁷ Siler béshinglarning chéke-chörisidiki chachni chüshürüp dügilek qiliwalmanglar, saqalning uch-anlirini buzmanglar.■

²⁸ Siler ölgenler üçün bedininglarni zexim yetküzüp tilmanglar, özünlgarha héchqandaq gül-süret chekmenglar. Men Perwerdigardurmen.■

²⁹ Sen qizingni buzuqluq-pahishilikke sélip napak qilmighin. Bolmisa, zémindikiler buzuqluq-pahishilikke bérilip, pütkül zéminni eysh-ishret qaplap kétidu.

³⁰ Siler Méning shabat künlirimni tutunglar, Méning muqeddes jayimni hörmetlenglar. Men Perwerdigardurmen.

³¹ Jinkeshler bilen séhirgerlerge tayanmanglar, ularning keynidin yürüp özünlgarni napak qilmanglar. Men özüm Xudayinglar Perwerdigardurmen.■

³² Aq bash kishining aldida ornungdin tur,

□ **19:26** «Siler qan chiqmighan nersini yémenglar» — qan yéyish epsunchilik-jadugerlikni ayrilmas bir qismi bolatti. ■ **19:27**

Law. 21:5 ■ **19:28** Qan. 14:1 ■ **19:31** Law. 20:6

qérilarni hörmət qilghin; Xudayingdin qorqqin. Men Perwerdigardurmen.

³³ Bir musapir zéminda aranglarda turuwatqan bolsa siler uninggha zulum qilmanglar, ■ ³⁴ belki aranglarda turuwatqan musapir silerge yerlik kishidek bolsun; uni özüngni söygendek söygin; chünki silermu Misir zéminida musapir bolghansiler. Men Xudayinglar Perwerdigardurmen.

³⁵ Silerning höküm chiqirishinglarda, uzunluq, éghirliq we hejim ölcheshte héchqandaq naheqlik bolmisun; ³⁶ silerde adil taraza, adil taraza tashliri, adil efah kemchini bilen adil hin kemchini bolsun. Men silerni Misir zéminidin chiqirip kelgen Xudayinglar Perwerdigardurmen. □ ■

³⁷ Siler Méning barliq qanun-belgilimilirim we barliq hökümlirimni tutup, ulargha emel qilinglar; men Perwerdigardurmen.

20

Ölümge layiq gunahlar

¹ Perwerdigar Musagha söz qilip mundaq dédi: —

² Sen Israillargha söz qilip mundaq dégin: — Eger Israillarning biri we yaki Israil zéminida turuwatqan musapirlarning biri Molek butigha neslining birini béghishlisa, uninggha ölüm jazasi bérilishi kérek; zémindikiler uni chalma-késeq qilsun. ■ ³ We Men Öz yüzümni bu kishige qarshi qilimen, chünki özi öz ewladlirining birini

■ **19:33** Mis. 22:21 □ **19:36** «bir efah» — texminen 2 küre yaki 22 litr. «bir hin» — texminen 3.6 litr. ■ **19:36** Pend. 11:1; 16:11; 20:10 ■ **20:2** Law. 18:21

Molek butigha béghishlap muqeddes jayimni paskina qilip, Méning namimni bulghighini üçhün uni öz xelqidin üzüp tashlaymen. ⁴ Eger zéminda turuwatqanlar öz neslidin birini Molekke béghishlighanda shu kishige közlrini yumup, uning bilen kari bolmisa, shundaqla uni öltürmise, ⁵ Men Özüm yüzümni u kishi bilen uning ailisige qarshi qilimen, uni we uninggha egiship buzuqchiliq qilghuchilar, yeni Molekning keynidin yürüp buzuqchiliq qilghuchilarning hemmisini öz xelqidin üzüp tashlaymen.□

⁶ Jinkeshler bilen séhirgerlerge tayinip, ularning keynige kirip buzuqchiliq qilip yürüchiler bolsa, Men yüzümni shu kishilerge qarshi qilip, uni öz xelqidin üzüp tashlaymen.■

⁷ Shunga özünglarni pak qilip muqeddes bolunglar, chünki Men Xudayinglar Perwerdigardurmen. ■ ⁸ Qanun-belgilimilirimni tutup, ulargha emel qilinglar; Men bolsam silerni muqeddes qilghuchi Perwerdigardurmen.

⁹ Eger birkim öz atisi yaki anisini qarghisa, ulargha ölüm jazasi bérilmise bolmaydu; chünki u öz ata-anisini qarghighini üçhün öz qéni öz béshigha chüshken bolidu.■

¹⁰ Eger birkim bashqisining ayali bilen zina qilsa, yeni öz qoshnisining ayali bilen zina qilsa, zina qilghan er bilen ayal ikkisi ölüm jazasini tartmisa bolmaydu.■

□ **20:5** «öz xelqidin üzüp tashlaymen» — bu ibare adette ademning Xudaning biwasite jazasi bilen dunyadin juda qilinghini körsitidu. ■ **20:6** Law. 19:31 ■ **20:7** Law. 11:44; 19:2; 1Pét. 1:16 ■ **20:9** Mis. 21:17; Pend. 20:20; Mat. 15:4 ■ **20:10** Law. 18:20; Qan. 22:22; Yuh. 8:5

11 Eger birsi atisining ayali bilan yatsa, öz atisining ewritige tegken bolidu; ular ikkisi ölüm jazasini tartmisa bolmaydu; ularning qéni öz béshigha chüshken bolidu. □ ■

12 Birsi öz kélini bilan yatsa, ikkisi nijisliq qilghini üçhün ölüm jazasini tartmisa bolmaydu; ularning qéni öz béshigha chüshken bolidu. ■

13 Birsi ayal kishi bilan yatqandek er kishi bilan yatsa ikkisi yirginchlik ish qilghan bolidu; ulargha ölüm jazasi bérilmise bolmaydu. Öz qéni öz béshigha chüshken bolidu. ■

14 Eger birsi qizi bilan anisini qoshup xotunluqqa alsa pesendilik qilghan bolidu. Er bilen ikki ayal otta köydürülsun. Shuning bilen aranglarda héch pesendilik ish bolmaydu. □ ■

15 Birsi bir haywan bilen munasiwet ötküzse, u ölüm jazasini tartsun, haywannimu öltürünglar. ■

16 Eger ayal kishi bir haywanning qéshigha bérip munasiwet qildursa, ayal bilen haywanning ikkisini öltürünglar; öz qéni öz béshigha chüshken bolidu.

17 Birsi acha-singlisini, yeni atisidin yaki anisidin bolghan qizni élip, ewritige tegse we bu qizmu uning ewritige tegse uyatliq ish bolidu; shuning üçhün er-ayal ikkisi öz xelqining köz aldidin üzüp tashlansun; u öz acha yaki singlisining ewrit-

□ **20:11 «atisining ayali»** — mushu yerde ögey anisi yaki atisining toqilini körsitidu. ■ **20:11** Law. 18:8 ■ **20:12** Law. 18:15

■ **20:13** Law. 18:22 □ **20:14 «birsi qizi bilen anisini qoshup xotunluqqa alsa»** — yaki «... birsi qizi bilen anisini qoshup ular bilen zina qilip yatsa...». **«otta köydürülüş»** — ular boghuzlan'ghandin kéyin, elwette. Bu jaza bolsa ularni depne qilinish imtiyazidin mehrum qilidu. ■ **20:14** Law. 18:17 ■ **20:15** Law. 18:23

ige tegkechke, öz qebihlikini öz bëshigha chëshken bolidu.■

¹⁸ Birsi adet korigen aghriq waqtida bir ayal bilen birge yétip, uning ewritige tegse, undaqtta u uning qan menbesige tegken, ayalmu qan menbesini échip bergen bolup, ikkisi öz xelqidin üzüp tashlinidu.■

¹⁹ Sen öz anangning acha-singlisi we atangning acha-singlisining ewritige tegme; chünki kimki shundaq qilsa yéqin tughqinining ewritige tegken bolidu; ular ikkilisining öz qebihlikini öz bëshigha chëshken bolidu.■

²⁰ Birsi taghisining ayali bilen yatsa taghisining ewritige tegken bolidu; ikkilisi öz gunahini öz bëshigha alidu; ular perzentsiz ölidu.■

²¹ Birsi aka-inisining ayalini alsa paskina bir ish bolidu. U öz birtughqan aka-inisining ewritige tegken bolidu; ular ikkilisi perzentsiz qalidu.□ ■

■ **20:17** Law. 18:9 ■ **20:18** Law. 18:19 ■ **20:19** Law. 18:12,13 ■ **20:20** Law. 18:14 □ **20:21** «...U öz birtughqan aka-inisining ewritige tegken bolidu; ular ikkilisi perzentsiz qalidu» — 18-19-bablarda agah qilghan gunahlarning jazaliri 20-babta körsitilgen bolup, bu jazalarning túrliri sekkiz xil: — (1) ölüm jazasi (namelum yol bilen); (2) chalma-késeq qilish (mesilen, 1-ayet); (3) «öz xelqidin üzüp tashlinish» — Xudaning bir kishini biwasite jazalap uni bu dunyadin juda qilishi; (4) «uning qéni uning bëshigha chëshidu» — namelum yol bilen Xuda teripidin ölüm jazasi bérilidu; (5) depne qilinmay otta köydürülüş (boghuzlan'ghandin kéyin); (6) «xelqning köz aldidin üzüp tashlinish» — bu xelqning köz aldidin Xuda teripidin namelum yol bilen ölüm jazasigha tartilish; (7) «öz gunahi öz bëshigha chëshken bolidu» — buningda, belkim, Xudaning shu kishige biwasite muwapiq emma namelum bir jazani chëshürüshi; (8) ewladsiz qaldurush. ■ **20:21** Law. 18:16

Pakliq, muqeddeslik, itaetmenlik

²² Siler Méning barliq qanun belgilimilirim bilen barliq hökümlirimni tutup, buninggha muwapiq emel qilinglar; bolmisa, Men silerni élip béríp turghuzidighan zémin silerni qusup chiqiriwétidu.

■ ²³ Siler Men aldinglardin heydiwétidighan ellerning resim-qaidiliri boyiche mangsanglar bolmaydu; chünki ular bu yirginchlik ishlarning hemmisini qilip keldi, we shuning üçün ular Manga yirginchlik boldi. ■ ²⁴ Shuning üçün Men silerge: «Siler ularning zéminini miras qilip alisiler; Men shu süt bilen hesel aqidighan zéminni silerge bérimen», dep éytqanidim; silerni bashqa xelqlerdin ayrim qilghan Xudayinglar Perwerdigardurmen. ■ ²⁵ Shunga siler pak we napak charpaylarni perq étip, pak we napak uchar-qanatlarini tonup, Men siler üçün ayrip, napak qilip békitip bergen janiwarlarning ichidin herqandiqi, charpay yaki uchar-qanat bolsun yaki yerde ömiligüchi janiwar bolsun, ularning héchbiri bilen özünlarni napak qilmanglar. ■ ²⁶ Siler Manga xas pak-muqeddes bolushunqlar kérek; chünki Men Perwerdigar pak-muqeddesturmen, silerni Manga xas bolsun dep barliq ellerdin ayrim qilghanmen.

Jinkesh-jadugerlerdin agah bolush toghruluq

²⁷ Jinkesh yaki séhirger bolghan herqandaq er yaki xotun kishige ölüm jazasi bérilmise bolmaydu;

■ **20:22** Law. 18:26 ■ **20:23** Law. 18:3,30 ■ **20:24** Mis. 3:8

■ **20:25** Law. 11:2; Qan. 14:4

xelq ularni chalma-késeek qilsun; ularning qéni öz béshigha chüshken bolidu.■

21

Kahinlarni bashquridighan belgilimiler

¹ Perwerdigar Musagha söz qilip mundaq dédi: — Sen kahinlar bolghan Harunning oghullirigha mundaq dégin: — bir kahin öz xelqining arisidiki ölgenler wejedin özini napak qilmisun. ² Peqet özining yéqin tughqanliri üçün — anisi bilen atisi, oghli bilen qizi we aka-inisining ölüki tüpeylidin özini napak qilsa bolidu; ³ shuningdek eger achasinglisi erge tegmey pak qiz halette özi bilen bille turuwatqan bolsa, uning ölüki tüpeylidin özini napak qilsa bolidu; ⁴ chünki *kahin* öz xelqining arisida mötiwer bolghachqa, özini napak qilip bulghimasliqi kérek.□

⁵ Kahinlar béshini yérim-yata qilip chüshürmesliki, saqilining uch-yanlirini hem chüshürmesliki, bedinigimu zexim yetküzüp tilmasliqi kérek, ⁶ belki ular öz Xudasigha muqeddes turup, Xudasining namini bulghimasliqi kérek; chünki ular Perwerdigargha atap otta sunulidighan qurbanliqlarni, öz Xudasining nénini sunidu; shunga ular muqeddes bolushi kérek.

■ **20:27** Qan. 18:10; 1Sam. 28:7 □ **21:4** «chünki **kahin** öz xelqining arisida mötiwer **bolghachqa**, özini **napak qilip bulghimasliqi kérek**» — bashqa birxil terjimisi: «chünki u (kahin) öz xelqi ichide ayalning éri süpitide özini napak qilip bulghimasliqi kérek». Bu terjimining menisi: «u ayal terepning uruq-tughqanlirining ölüklirige yéqin kelmesliki, uninggha tegmesliki kérek».

⁷ Ular bir ayalni öz emrige alghanda pahishe ayalnimu, buzuq ayalnimu almasliqi kérek we éri qoyuwetken ayalnimu almisen. Chünki kahin bolsa öz Xudasigha xas muqeddes qilin'ghan. ⁸ U Xudayingning nénini sun'ghini üçün u sanga nisbeten muqeddes dep sanilishi kérek; chünki silerni muqeddes qilghuchi Perwerdigar Özüm muqeddesturmen.

⁹ Eger bir kahinning qizi pahishilik qilip özini bulghighan qilsa, öz atisini bulghighan bolidu; u otta köydürölsun.

Bash kahin toghruluq belgilimiler

¹⁰ Béshigha mesihlesh zeytun méyi tökülgen, kahinliq kiyimlerni kiyishke tiklen'gen, öz qérindashlirining arisida bash kahin qilin'ghan kishi yalangbash bolmisen, kiyimlirini yirtmisen; □ ¹¹ U yene héch ölükke yéqinlashmasliqi kérek, hetta atisi we yaki anisining ölüklirining wejidin özini napak qilmasliqi kérek. □ ¹² U *wezipside turuwatqanda* muqeddes jaydin hergiz ayrilmisen we shuningdek Xudasining muqeddes jayini bulghimasliqi kérek; chünki uning

□ **21:10** «yalangbash bolush» we «kiyimlerni yirtish» — her ikki heriket matem tutushning birxil ipadisi idi. Bash kahinning alahide hem muqeddes wezipisi bolghachqa, hetta matem ishliridimu xizmet orni we burchidin ayrilmasliqi kérek idi (11-12-ayetnimu körüng). □ **21:11** «U yene héch ölükke yéqinlashmasliqi kérek,... ölüklirining wejidin özini napak qilmasliqi kérek» — birsi ölükke tegse «napak» dep hésablan'ghachqa, kahin bir ölükke tegken bolsa öz wezipisini yürgüzelmeydighan bolup qalidu.

Xudasining uni Özige xas qilghan «mesihlesh méyi» uning béshida turidu. Men Perwerdigardurmen.

¹³ U xotun alsa pak qizni élishi kérek; ¹⁴ tul we yaki erdin qoyuwétilgen ayal we yaki buzuq we yaki pahishe ayal bolsa bularni almasliqi, belki öz xelqidin bolghan pak qizni xotunluqqa élishi kérek. ¹⁵ Bolmisa u öz xelqining arisida öz uruqini napak qilidu; chünki uni muqeddes qilghuchi Perwerdigar Mendurmen.

Kahinlar toghrisidiki yene birnechche belgilime

¹⁶ Perwerdigar Musagha söz qilip mundaq dédi: — ¹⁷ Sen Harun'gha mundaq dégin: — «Ewladtin-ewladqiche séning neslingdin bolghan birsi méyip bolsa, Xudaning nénini sunush üçhün yéqin kelmisun; ¹⁸ méyip bolghan herqandaq kishi hergiz yéqin kelmisun — yaki kor bolsun, tokur bolsun, panaq bolsun yaki bir ezasi yene bir jüpidin uzun bolghan adem bolsun, ¹⁹ puti yaki qoli sunuq bolsun, ²⁰ dok bolsun, parpa bolsun, közide aq bolsun, qichishqaq bolghan bolsun, temretke basqan bolsun yaki uruqdéni ézilgen herkim bolsun, □

²¹ Harun kahinning neslidin bolghan undaq méyip kishilerning héchbiri Perwerdigargha atap otta sunulidighan nersilerni keltürüşke yéqin barmisun; undaq kishi méyiptur; u öz Xudasining nénini sunushqa yéqin kelmisun. ²² Halbuki, u öz Xudasining nénini, yeni «eng muqeddes» we «muqeddes» hésablan'ghan nersilerning her ikkisini yésun. ²³ Peqet u perdidin ötüp

□ **21:20 «yarpa bolsun»** — yaki «yiglep qalghan bolsun».

ichkirisige kirmesliki yaki qurban'gahqimu yéqin barmasliqi kérek; chünki u méyiptur; bolmisa, u Méning muqeddes jaylirimni bulghighan bolidu; chünki ularni muqeddes qilghuchi Perwerdigar Özümdurmen».

²⁴ Bu sözlerning hemmisini Musa Harun bilen uning oghulliri we Israillarning hemmisige éytip berdi.

22

Muqeddes nersilerdin kim behrimen bolidu?

¹ Perwerdigar Musagha söz qilip mundaq dédi: —

² Sen Harun bilen uning oghullirigha mundaq dégin: — «Siler Israillarning Manga atighan muqeddes hediyelerni éhtiyatchanliq bilen bir terep qilinglar, bolmisa ular namimni bulghishi mumkin. Men Perwerdigardurmen». ³ Ulargha mundaq dégin: — «Siler herbir dewrlerde, barliq nesillinglardin herqaysisi Israillar Perwerdigargha atighan pak nersilerge napak halette yéqinlashsa, undaq kishi Méning aldimdin üzüp tashlinidu. Men Perwerdigardurmen.

⁴ Harunning neslidin biri pése-maxaw yaki aqma késil bolghan bolsa, pak bolmighuche muqeddes nersilerdin yémisun. Birkim ölükning sewebidin napak bolghan birkinge we yaki meniysi éqip ketken kishige tégip ketse, ■ ⁵ yaki ademni napak qilidighan ömiligüchi janiwargha tegse yaki herqandaq yuqup qalidighan napakliqi bar bir ademege tégip ketse, (napakliqi némidin bolushidin

■ 22:4 Law. 15:2

qet'iynezer) ⁶ mundaq nersilerga tegken kishi kech kirgüche napak bolup, muqeddes nersilerdin yémisun. U bedinini suda yusun ⁷ andin kün olturghanda pak sanilip, muqeddes nersilerdin yéyishke bolidu; chünki bular uning ozuqidur.

⁸ U *özlükidin* ölgen we yaki yirtquchlar boghup qoyghan haywanni yéyish bilen özini napak qilmisun. Men Perwerdigardurmen.■

⁹ Ular Méning bu tapilighanlirimni tutushi kérek; bolmisa, buninggha ixlassizliq qilsa, *shu ölük* tüpeylidin gunahkar bolup ölidu; ularni muqeddes qilghuchi Perwerdigar Özümdurmen.

¹⁰ Kahinlarga yat bolghan héchqandaq kishi muqeddes nersilerdin yémisun. Kahinning yénidiki musapir-méhman we yaki medikari bolsun ularmu muqeddes nersilerdin yémisun.

¹¹ Halbuki, kahin özi pul chiqirip sétiwalghan qul uningdin yéyishke bolidu; shuningdek uning öyide tughulghan kishimu uningdin yése bolidu.

¹² Kahinning qizi yat kishige tegken bolsa umu «kötürme hediye» süpitide atalghan muqeddes nersilerdin yémisun. □ ¹³ Lékin eger kahinning qizi tul bolup qélip, yaki qoyup bérilip perzentsiz halette atisining öyige yénip kélip, yash waqtidikidek olturghan bolsa, undaқта atisining taamidin yéyeleydu; lékin héchbir yat kishi uningdin yémesliki kérek.■

¹⁴ Eger birkim bilmey, muqeddes nersilerdin yep salsa, undaқта u uninggha shuning beshtin birini qoshup, muqeddes nersining özi bilen kahin'gha

■ **22:8** Mis. 22:31; Law. 17:15; Ez. 44:31 □ **22:12** «yat **kishi**» — mushu yerde kahin bolmighan kishini körsitidu. ■ **22:13** Law. 10:14

qayturup bersun.

¹⁵ *Kahinlar* Israillarning Perwerdigargha atighan nersilirini bulghimasliqi kérek; □ ¹⁶ bolmisa, xelq muqeddes hediylerdin yéyishi bilen, kahinlar xelqning gedinige itaetsizlik gunahini yúklep qoyghan bolidu; chünki ularni muqeddes qilghuchi Perwerdigar Özümdurmen». □

Qesemge baghkiq qurbanliq we ixtiyariy qurbanliqlar

¹⁷ Perwerdigar Musagha söz qilip mundaq dédi: — ¹⁸ Sen Harun bilen uning oghulliri we Israillarning hemmisige mundaq dégin: — Eger Israil jemetidin biri we yaki Israil zéminida turuwatqan musapirlarning biri öz qesemlirige baghliq qurbanliq yaki ixtiyariy qurbanliqni sunup, Perwerdigargha atap köydürme qurbanliq qilmaqchi bolsa, ¹⁹ undaқта u qobul qilinishi üçün béjirim erkeq kala, qoy yaki öchkilerdin keltürünglar. ²⁰ Eyibi bolmighan bir janiwarni sunushunglar kérek; chünki shundaq bolghini siler üçün qobul qilinmas.

²¹ Birsı kalilardin yaki ushshaq maldin öz qesemlirige baghliq qurbanliq yaki ixtiyariy qurbanliqni sunup, Perwerdigargha atap inaqliq qurbanliqi qilmaqchi bolsa, sunulghan haywan qobul qilinishi üçün béjirim bolushi kérek; uning

□ **22:15** «Kahinlar» — ibraniy tilida «Ular». Kahinlar xelqning muqeddes nersilerdin yémeslikige mes'ul idi (16-ayetni körüng). Bezi alimlar «ular»ni «xelq» dep terjime qilidu. □ **22:16** «chünki ularni muqeddes qilghuchi Perwerdigar Özümdurmen» — mushu yerde «ularni» belkim kahinlarning özlirini körsitishi mumkin.

héchqandaq eyibi bolmisun. ■ ²² Kor yaki aqsaq-cholaq, chonaq yaki yarisi yiringdap ketken, temretke basqan yaki qotur-chaqa bésip qalghan haywanlar bolsa — bularni Perwerdigargha atap sunsanglar yaki bularni Perwerdigargha atap qurbanliq süpitide qurban'gahta otta köydürsenglar bolmaydu.

²³ Torpaq yaki qoyning melum jüp ezasidin biri uzunraq ya qisqa bolsa, mundaqlarni ixtiyariy qurbanliq süpitide ötküzseng bolidu, lékin qesemge baghliq bolsa qurbanliq üçhün qobul qilinmas.

²⁴ Uruqdini zeximlen'gen, ézilip ketken, yérilghan yaki pichilghan haywanni Perwerdigargha atap qurbanliq qilmanglar. Mundaq ishni öz zémininglardimu hergiz qilmanglar.

²⁵ Xudayinglarning néni süpitide yaqa yurtluq kishining qolidin shundaq haywanlardin héchqaysisini élip sunmanglar; chünki ular méyip bolghachqa, siler üçhün qobul qilinmaydu.□

Bashqa birnechche belgilime

■ **22:21** Qan. 15:21; 17:1 □ **22:25** «Xudayinglarning néni» — uningha atalghan türlük hediye-qurbanliqlar. Mushu yerde közde tutulghini haywanlardur. Bashqa birxil terjimisi: «Xudayinglarning néni süpitide siler yaqa yurtluq kishining qolidin héch qurbanliqni élip sunmanglar we siler shundaq haywanlar (méyip haywanlar)din héchqaysisini sunmanglar; chünki ular méyip bolghachqa, siler üçhün qobul qilinmaydu». Lékin bizningche bu terjime toghra emes; chünki Musagha chüshürülgen qanun boyiche yaqa yurtluqlar xetne qobul qilsa, qurbanliqlarni sunushqa bollatti. «siler üçhün qobul qilinmaydu» — mushu yerde «siler» qurbanliq sun'ghan yaqa yurtluqni öz ichige alidu.

²⁶ Perwerdigar Musagha söz qilip mundaq dédi: — ²⁷ Bir mozay, qoza yaki oghlaq tughulsa yette kün'giche anisini emsun; sekkizinchi künidin boshlap Perwerdigargha atap otta sunidighan qurbanliq süpitide qobul bolushqa yaraydu.□

²⁸ Meyli kala bolsun, qoy bolsun, siler anisi bilen balisini bir künde boghuzlimanglar.

²⁹ Siler Perwerdigargha atap bir teshekkür qurbanliqi sunmaqchi bolsanglar, qobul qilinshqa layiq bolghan yol bilen sununglar. ³⁰ U sunulghan künide yéyilishi kérek; uningdin héchnémini etisige qaldurmasliqinglar kérek. Men Perwerdigardurmen.■

³¹ Siler Méning emrlirimni ching tutup, ulargha emel qilinglar. Men Perwerdigardurmen.

³² Méning muqeddes namimni bulghimanglar, Men emdi Israillarning arisida muqeddes dep bilinimen. Men silerni muqeddes qilghuchi Perwerdigar bolup, ³³ Xudayinglar bolushqa silerni Misir zéminidin chiqirip keldim. Men Perwerdigardurmen.

23

Xuda Israilgha békitken héyt-bayramlar

¹ Perwerdigar Musagha söz qilip mundaq dédi: —

² Sen Israillargha mundaq dégin: — Perwerdigar békitken héytlar, siler muqeddes sorunlar bol-

□ **22:27** «anisini **emsun**» — ibraniy tilida «ana astida tursun».

■ **22:30** Law. 7:15

sun dep chaqirip jakarlaydighan héytlim mana munulardur: —□

³ (alte kün ish-emgek qilinsun; lékin yettinchi küni «xas shabat küni», muqeddes sorunlar küni bolidu; u küni héchqandaq ish-emgek qilmanglar. Qeyerdila tursanglar bu kün Perwerdigargha atalghan shabat küni bolidu). □ ■

«Ötüp kétish héyti» we «pétir nan héyti»

⁴ Siler békitilgen künliri muqeddes sorunlar bol-sun dep chaqirip jakarlaydighan, Perwerdigar-ning héytlim mana munulardur: —□ ⁵ Birinchi

□ **23:2** «Perwerdigar **békitken héytlar**» — mushu ibarini toghriraq bayan qilsaq «Perwerdigar békitken waqit-pesiller» dégen bolidu. Bu «pesil-waqitlar»ning köpinchisi shadlinidighan, xushal peytlar bol-simu, lékin «kafaret küni» undaq kün emes. «**sorunlar**» — mushu yerde «sorun» (yaki «yighilish») dégen söz «sorun'gha chaqirilish» dégen menini bildüridu. Nege chaqirilidu? Tekitlinidighan ish xelqning jem bolushi emes, belki «**Xudaning** yénigha yighilishqa chaqirilish»tin ibarettur. Emeliyette, bezi héytlar we shabat künliride xelqning hemmisi yighilip emes, belki herbir aile «qeyerde tursa», shu öy-chédirlarda jem bolup Xuda bergen aramdin behri-men bolidu. Shundaqla ular shu küni Xudani séghinip, uninggha teshekkür-medhiye qayturushi mumkin, lékin bu ishlar muqeddes qanunda resmiy békitilgen emes. □ **23:3** «xas **shabat küni**» — ibraniiy tilida «shabatlarning shabati» — mexsus aram alidighan kün. «**sorunlar**» — mushu «sorunlar» dégenning menisi toghruluq 2-ayettiki izahatni körüng. «**shabat küni**» — mushu yerde «shabat küni»ning tilgha élinishining sewebi belkim shuki, melum bir héyt shabat küniye toghra kélip qalghan bolsa, shu küniye oxshashla ish qilmay aram élishi kérek idi. ■ **23:3** Mis. 20:9; 23:12; Qan. 5:13; Luqa 13:14 □ **23:4** «Perwerdigarning **héytlim**» — héytlar toghruluq «Chöl.» 28-bab, «Qan.» 16:1-17nimu körüng.

ayning on tötinchi küni gugumda Perwerdigargha atalghan «ötüp kétish héyti» bolidu. □ ■

⁶ Shu ayning on beshinchi küni Perwerdigargha atalghan «pétir nan» héyti bolidu; siler yette kün'giche pétir nan yeysiler. ⁷ Birinchi künide siler muqeddes yighilish qilip, héchqandaq ish-emgek qilmanglar. ⁸ Siler yette kün'giche Perwerdigargha atap otta sunidighan qurbanliqlarni sunup turunglar. Yettinchi künide muqeddes yighilish bolidu; héchqandaq ish-emgek qilmanglar.

«Deslepki hosul» héyti

⁹ Perwerdigar Musagha söz qilip mundaq dédi: —
¹⁰ Sen Israillargha mundaq dégin: — Siler Men özünghargha teqdim qilidighan zémin'gha kirip, uningdin hosul yighqininglarda, hosulunglarning deslepki pishqinidin bir baghlamni kahinning qéshigha élip béringlar. □ ¹¹ Kahin siler üçün qobul bolushqa uni Perwerdigarning aldida pulanglatsun; uni pulanglatqan waqit bolsa shabat-

□ **23:5** «gugumda» — ibraniy tilida «ikki kech ariliqida» dégen söz bilen ipadilididu — Démek, kün pétiwatqan chaghdin qarangghu chüshküche bolghan ariliqtiki waqit. «ötüp kétish «pasxa» héyti» — bu héyt toghruluq «Misirdin chiqish» 12-bab, bolupmu 13-ayet we izahatini, shundaqla «qoshumche söz»imizni körüng. ■ **23:5** Mis. 12:18; 23:15; Chöl. 28:16; Qan. 16:1 □ **23:10** «hosulunglarning deslepki pishqinidin bir baghlamni kahinning qéshigha élip béringlar» — bu ayettiki hosul bolsa arpa hosuli idi. Bughday hosuli kéyin bolidu (16-ayet).

ning etisi bolidu. □ ¹² Siler uni pulanglatqan künde siler bir yashqa kirgen béjirim bir qozini Perwerdigargha atap köydürme qurbanliq süpitide sununglar; ¹³ shuninggha qoshup ashliq hediye süpitide zeytun méyi ileshtürülgen ésil undin bir efahning ondin birini Perwerdigargha xushbuy keltürsun dep otta sununglar; buninggha qoshup sharab hediye süpitide sharabtin bir hinning töttin birini sununglar. ¹⁴ Siler Xudayinglarga xas bolghan bu hediye sunidighan künden ilgiri *yéngi hosuldin* héchnémini, ne nan ne qomach ne kök bash bolsun yémenglar. Bu dewrdin-dewrgiche siler üçün qeyerde tursanglar ebediy bir belgilime bolsun.

«Heptiler héyti» — *bezide* «orma héyti», «deslepki orma héyti» *depmu atilidu*

¹⁵ Andin siler shu shabat künning etisidin, yeni shu bir baghlamni pulanglatma hediye süpitide sun'ghan künning etisidin tartip, yette hepte sananglar (ular toluq hepte bolushi kérek); ■

¹⁶ yettinchi shabatning ikkinchi künigiche ellik künni sananglar; andin Perwerdigargha atap *yéngi hosuldin* bir ashliq hediye sununglar.

¹⁷ Özünglar turuwatqan jaylardin pulanglatma hediye süpitide ésil undin bir efahning ondin ikkisinde étilgen ikki nanni élip keltürünglar; ular

□ **23:11** «uni pulanglatqan waqit bolsa shabatning etisi bolidu» — «ötüp kétish» (birinchi ayning on tötinchi küni) héytining etisidin bashlap yette künlük «pétir nan héyt»i bolidu. Yehudiy en'eniliri boyiche bu yette kün ichide kelgen shabat küning ikkinchi küni «deslepki hosul héyti» bolidu. ■ **23:15** Qan. 16:9,10

échtiqu sélip étilgen bolsun; bular Perwerdigargha atalghan deslepki hosul hediyesi dep hésablinidu.

□ ¹⁸ Nandin bashqa yene bir yashliq yette béjirim qoza, yash bir torpaq we ikki qochqarni köydürme qurbanliq süpitide Perwerdigargha atap sununglar; ulargha xas ashliq hediyliri we sharab hediylirini qoshup, hemmisi Perwerdigargha xushbuy keltürüşke sunulsun.

¹⁹ Buningdin bashqa siler gunah qurbanliqi üçün bir tékini, inaqliq qurbanliqi üçün bir yashliq ikki qozini keltürünglar; ²⁰ kahin bularni, yeni shu ikki qozini deslepki hosul nanlirigha qoshup pulanglatma hediye süpitide Perwerdigar aldida pulanglatsun. Bular bolsa Perwerdigargha atalghan muqeddes sanilip, kahin'gha tegsun. ²¹ Shu küni siler «bügün bizlerge muqeddes yighilish bolidu» dep jakarlanglar; shu küni héchqandaq ish-emgek qilmanglar. Bu siler üçün qeyerdila tursanglar ebediy bir belgilime bolidu.

Hosul orush toghruluq belgilime

²² Étizingning bulung-puchqaqlirighiche tamam yighiwalmanglar, we hosulungdin qalghan wasangni tériwalmighin, belki bularni kembegheller bilen musapirlargha qoyghin. Men Özüm Xudayinglar Perwerdigardurmen.■

«Kanay chélish héyti»

□ **23:17** «bular ... **deslepki hosul hediyesi dep hésablinidu**» — bu hosul bolsa, bughday hosuli idi. «Deslepki hosul héyti»diki hosul bolsa arpa hosuli idi. ■ **23:22** Law. 19:9; Qan. 24:19

²³ Perwerdigar Musagha mundaq dédi: — ²⁴ Sen Israillargha mundaq dégin: —

Siler yettinchi ayning birinchi küni toluq aram élip, kanaylar chélinish bilen esletme yosunda héyt qilip, muqeddes sorunlarni tüzünglar. □ ■ ²⁵ U künde héchqandaq ish-emgek qilmanglar; Perwerdigargha atap otta sunulidighan bir qurbanliq sununglar.

«Kafaret küni»

²⁶ Perwerdigar Musagha söz qilip mundaq dédi: —

²⁷ Yettinchi ayning oninchi küni bolsa kafaret küni bolidu; u kün siler üçün muqeddes yighilish küni bolidu; shu küni nepsinglarni tartip özünglarni töwen tutup, Perwerdigargha atap otta sunulidighan qurbanliqni sununglar; □ ■ ²⁸ U künde héchqandaq ish-emgek qilmanglar; chünki u bir kafaret küni bolup, shu kün özünglar üçün Xudayinglar Perwerdigar aldida kafaret qilinishqa békitilgendur. ²⁹ Herkim shu küni nepsini tartmay özini töwen tutmisa öz xelqidin üzüp tashlinidu. ³⁰ Kimdekim shu kündimu herqandaq bir ish qilsa, Men shu ademni öz xelqidin üzüp tashlaymen. ³¹ Shu küni héchqandaq ish qilmanglar; bu dewrdin-dewrgiche siler üçün qeyerde tursanglar bir ebediy belgilime

□ **23:24** «kanaylar» — yaki «burghilar» (qochqarning münggüzleri).

■ **23:24** Chöl. 29:1 □ **23:27** «kafaret küni» — ibraniy tilida «kafaretler küni». «nepsinglarni tartip özünglarni töwen tutup, ...» — ibraniy tilida birla söz bilen ipadilinidu. Yehudiy en'eniliri boyiche bu ishlar roza tutushni öz ichige alatti. 16:29-31nimu körüng. ■ **23:27** Law. 16:29,31; Chöl. 29:7

bolidu. ³² U kün siler üçün toluq aram alidighan shabat küni bolidu; nepsinglarni tartip özünaglarni töwen tutunglar. Shu ayning toqquzinchi küni gugumdin tartip etisi gugumghiche shabat künige riaye qilip aram élinglar.

«Kepiler héyti»

³³ Perwerdigar Musagha söz qilip mundaq dédi: —

³⁴ Sen Israillargha mundaq dégin: — Yettinchi ayning on beshinchi künidin bashlap, yette kün'giche Perwerdigarning «kepiler héyti» bolidu.

□ ■ ³⁵ Birinchi künde muqeddes yighilish bolidu; héchqandaq ish-emgek qilmanglar. ³⁶ Yette kün'giche Perwerdigargha atap otta sunulidighan qurbanliq sununglar; sekkizinchi künde silerge muqeddes yighilish bolidu; Perwerdigargha atap otta sunulidighan qurbanliq sununglar. Bu özi tentenilik yighilish bolghach, u küni héchqandaq ish-emgek qilmanglar.■

³⁷ Siler «muqeddes sorunlar bolsun» dep jakarlaydighan, yeni Perwerdigar békitken héytlar mana shulardur. Shu sorunlarda siler herqaysi kün'ge békitilgini boyiche, Perwerdigargha atap otta sunulidighan hediye-qurbanliq, yeni köydürme qurbanliq, ashliq hediye, bashqa herxil qurbanliqlar we sharab hediyeleini sunisiler; ³⁸ bulardin bashqa, Perwerdigarning shabat künlirini tutisiler we Perwerdigargha atap qalghan hediyeleiringlarni bérip, qesem qurbanliqliringlarning hemmisini ada qilip,

□ **23:34** «yettinchi ay» — ibraniy tilida «bu yettinchi ay».

■ **23:34** Mis. 23:16; Chöl. 29:12; Qan. 16:15 ■ **23:36** Yuh. 7:37

ixtiyariy qurbanliqliringlarning hemmisini sunisiler.

³⁹ Siler emdi zémindin hosul-mehsulatirini yighip bolup, yettinchi ayning on beshinchi künidin boshlap yette kün Perwerdigarning héytini ötküzünglar. Birinchi künü toluq aram élish bolidu, sekkizinchi konidimu toluq aram élish bolidu. □ ⁴⁰ Birinchi künü siler ésil dereklerdin shax-putaqlarni chatap, yeni xorma derexliri bilen qoyuq yopurmaqliq derexlerning shaxlirini késip, ériq boyidiki söget chiwiqlirini qirqip Xudayinglar Perwerdigar alida yette künni shundaq shad-xuram ötküzisiler.

□ ⁴¹ Siler her yili bu yette künni Perwerdigargha atighan bir héyt süpitide ötküzünglar; dewrdin-dewrgiche bu siler üçhün ebediy bir belgilime bolidu. Siler héytni yettinchi ayda ötküzünglar.

⁴² Yette kün'giche kepilerde turunglar. Israilda tughulghanlarning hemmisi kepide tursun. □

⁴³ Buning bilen Men Israillarni Misir zéminidin chiqarghinimda, ularni kepilerde turghuzghinimni ewladliringlar bilidu. Özüm Xudayinglar Perwerdigardurmen.

⁴⁴ Shundaq qilip Musa Perwerdigarning békitken shu héytirini Israillargha bayan qildi.

□ **23:39** «hosul-mehsulatiri» — mushu «hosul-mehsulatiri» ashliqlar hem herxil méwe-chiwe mehsulatirini öz ichige alidu.

□ **23:40** «ésil dereklerdin shax-putaqlarni chatap, ...» — ibraniy tilida «ésil dereklerdin méwini chatap, ...». □ **23:42** «Yette kün'giche kepilerde turunglar, ...» — bu kepiler yuqiridiki shax-chiwiqlardın yasilishi kérek.

24

«Chiraghdan» we «teqdim nan shiresi toghrisidiki belgilimiler

¹ Perwerdigar Musagha söz qilip mundaq dédi: —

² Israillargha chiragh hemishe yéniq turushi üçhün zeytundin soqup chiqirilghan sap mayni sanga élip kélishke buyrughin. ³ Harun jamaet chédirining ichide, höküm-guwahliq sanduqining udulidiki perdining sirtida her kéchisi etigen'giche Perwerdigarning aldida chiraghlarni shundaq perlep tursun. Bu dewrdin-dewrgiche siler üçhün ebediy bir belgilime bolidu. □ ⁴ Harun hemishe Perwerdigarning aldida bu chiraghlarni pak chiraghdanning üstige tizip qoysun.□

⁵ Sen yene ésil bughday unidin on ikki toqachni etkin. Herbir toqach bir efahning ondin ikkisige barawer bolsun. ⁶ Andin sen Perwerdigarning aldidiki pak shirening üstige altidin ikki qatar qilip tizghin. □ ⁷ Herbir qatarning üstige sap mestiki qoyghin; shuning bilen ular Perwerdigargha atap otta sunulidighan hediye, esletme nan bolidu.

□ **24:3** «höküm-guwahliq sanduqi» — mushu yerde «höküm-guwahliq» Xudaning Israilgha bolghan tüp emrlirini, shundaqla uning Israil bilen bolghan ehdisini körsitidu; Xudaning muqeddes mahiyiti we xaraktéri shu emrlerde ayan qilin'ghachqa, «höküm-guwah» depmu atilidu. Oqurmenlerge ayanki, shu emrler ehde sanduqi ichide saqlaqliq tash taxtaylar üstide pütüklük idi. Shunga bezide sanduq «höküm-guwahliq sanduqi», ibadet chédiri bolsa, «höküm-guwahliq chédiri» dep atilidu. □ **24:4** «pak chiraghdan» — yaki «sap altun chiraghdan». □ **24:6** «pak shire» — yaki «sap altun shire».

8 Bularni u Israillargha wakaliten herbir shabat küni Perwerdigarning aldida tizsun; bu ebediy bir ehdidur. 9 Nanlar Harun bilen uning oghullirigha tewe bolidu; ular ularni muqeddes jayda yésun; chünki bu nersiler Perwerdigargha atap otta sunulghan nersiler ichide «eng muqeddeslerning biri» dep sanilip, Harun'gha tewe bolidu; bu ebediy bir belgimidur.■

Xudaning namigha kupurluq qilish gunahining jazasi

10 Anisi Israiliy, atisi Misirliq bir oghul bar idi. U Israillarning arisigha bardi; u chédirgahta bir Israiliy bilen urushup qaldi. 11 Ular soqushqanda Israiliy ayalning oghli kupurluq qilip, *Perwerdigarning* namini bulghap qarghidi. Xelq uni Musaning aldigha élip bardi. U kishining anisining ismi Shélomit bolup, u Dan qebilisidin bolghan Dibrining qizi idi. □ 12 Shuning bilen ular Perwerdigarning höküm buyruqi chiqquche u kishini solap qoydi.□

13 Andin Perwerdigar Musagha söz qilip mundaq dédi: —

14 Qarghiguchini chédirgahning tashqirigha élip chiqinglar. Uning éytqinini anglighanlarning hemmisi qollirini uning béshigha qoysun, andin pütkül jamaet bir bolup uni chalma-késesek qilsun.

■ 24:9 Mis. 29:32; Law. 8:31; 1Sam. 21:6; Mat. 12:4

□ 24:11 «muqeddes nam» — mushu yerde ibraniy tilida «muqeddes nam» emes, peqet «Nam» déyilidu. Démek, Perwerdigarning nami (16-ayetni körüng). □ 24:12 «...Perwerdigarning höküm buyruqi chiqquche,...» — ibraniy tilida «...Perwerdigarning aghzigha qarap, u höküm chiqarghuche,...».

15 Hemde sen Israillargha mundaq dégin: — Eger birkim öz Xudasini haqaretlep qarghisa öz gunahini tartidu. 16 Perwerdigarning namigha kupurluq qilghan herqandaq kishi ölümge mehkom qilinsun; pütkül jamaet choqum bir bolup uni chalma-késeq qilsun; meyli u musapir bolsun yaki yerlik bolsun, *muqeddes* namgha kupurluq qilsa öltürölsun.□

17 Eger birsi bashqa birsini urup öltürse, u ölümge mehkom qilinsun.

18 Birsi bir charpayni öltürse, uning üçün haywanni tölep, jan'gha-jan tölep bersun.

19 Birkim öz qoshnisini méyip qilsa, u özgige qandaq qilghan bolsa, uning özigimu shundaq qilinsun. 20 Birer ezasi sunduruwételgen bolsa, uningmu sundurulsun; közige-köz, chishigha-chish nakar qilinsun; bashqa kishini qandaq zeximlendürgen bolsa umu hem shundaq qilinsun.■

21 Kimdekim bir charpayni öltürse, charpay tölep bersun; ademni urup öltürgen kishi bolsa, ölüm jazasigha mehkom qilinsun.

22 Silerde birla qanun bolsun. musapir yaki yerlik bolsun, barawer muamile qilinsun; chünki Men Xudayinglar Perwerdigardurmen.

23 Musa Israillargha shularni dédi; shuning bilen ular shu qarghighuchini chédirgahning tashqirigha élip chiqip, chalma-késeq qildi. Shundaq qilip, Israillar Perwerdigarning Musagha emr qilghinidek qildi.

□ **24:16** «*muqeddes nam*» — mushu yerde ibraniiy tilida peqet «*Nam*» déyilidu. ■ **24:20** Mis. 21:24; Qan. 19:21; Mat. 5:38

25

Zéminning «shabat yili»

¹ Perwerdigar Sinay téghida Musagha söz qilip mundaq dédi: — ² Sen Israillargha mundaq dégin: — Men silerge béridighan zémin'gha kirgininglarda u zéminning özimu Perwerdigargha atap bir shabat aramini alsun. ■ ³ Sen alte yil étizingni térip, alte yil talliq béghingni chatap, ulardin hosullarni yighqin; ⁴ emma yettinchi yili zéminning özi üçün bir «shabatliq aram» bolsun; u Perwerdigargha atalghan bir «shabat» hésablinidu. Shu yili sen étizingni térimaysen we talliqingni chatimaysen. ⁵ Özlükidin ünüp chiqqan hosulni ormaysen; we chatalmighan talliringning üzümlirini üzmeysen; chünki shu yil zémin aram alidighan yildur. ⁶ Halbuki, zémin shabat yilida chiqqarghan hosul hemminglarga ozuq bolidu, yeni özüng üçün, qul-dédiking üçün, medikaring üçün we séningkide turuwatqan musapir üçün, shuningdek mal-waranliring üçün ⁷ We zéminingdiki yawayi haywanlar üçünmu ozuq bolidu; zéminning hemme hosuli ozuq bolidu. □

■ 25:2 Mis. 23:10 □ 25:7 «... zéminingdiki yawayi haywanlar üçünmu ozuq bolidu; zéminning hemme hosuli ozuq bolidu» — démek, (1) étiz-talliqning igisi öz yéridin özlükidin ünüp chiqqan «tebiy hosul»ni orghaq we pichaq bilen hergiz almasliqi kérek; (2) barliq xelq shu «tebiy hosul»din, shundaqla herxil derexlarning méwisini we zémindiki bashqa tebiy ozuqluqni (kimning yéride bolushidin qet'iynezer) xalighanche qol bilen üsse bolatti; (3) hetta zémindiki yawayi haywanlarmu uningdin behrimen bolushqa bolatti; shuning üçün étiz etrapidiki chit-qashalarni échip bérishi kérek idi.

«*Kanay-burgha chalidighan yili*», *yeni «azadliq yili», «shadliq yili»*

⁸ Shuningdek sen yette qétimliq shabat yilini, yeni yette hesse yette yilni sanighin; yette shabat yil künliri qiriq toqquz yil bolidu. ⁹ Shunchilik waqit ötüp, yettinchi ayda, ayning oninchi küni, kafaret künide burgha chélip sadasini yuqiri chiqirisiler; kafaret küninging özide siler pütkül zémininglarda burghining sadasini anglitisiler.

¹⁰ Shu ellikinchi yilini siler muqeddes dep bilip, pütkül zéminda uningda barliq turuwatqanlarning hemmisige azadliqni jakarlishinglar kérek. Shu yil silerge «azadliq yili» bolidu, herbiringlar öz yer-mülüklinglarga qaytisiler, herbiringlar öz aile-jemetinglarga qaytip barisiler. □ ¹¹ Bu ellikinchi yili silerge bir azadliq yili bolsun; u yili héch néme térimaysiler, özlükidin ünüp chiqqan hosulnimu ormaysiler we chatalmighan talliringlarning üzümlirinimu yighmaysiler. ¹² Chünki bu azadliq yili bolup, silerge muqeddes hésablansun; uning hosulini bolsa, étiz-dalilardin tépip *hemminglar* yeysiler. □

Yer-mülüklerning yandurulushi

¹³ Azadliq yili aranglardiki herbir adem öz yer-mülükige qaytsun. ¹⁴ Siler qoshnanglarga birnéme sétip bersenglar, yaki qoshnanglardin birnéme sétiwalsanglar, bir-biringlarni bozek

□ **25:10** «Azadliq yili» — eslide ibraniiy tilida «burgha (chélish) yili» dep atilatti. Kéyin, uning chüshenchisi tézla «azadliq yili», «shadliq yili» dégen'ge özgerdi. □ **25:12** «shabat yili» — bu ish toghrisidiki belgilimilerni, 5-7-ayetlerdin we izahatiridin körüng.

qilmanglar. □ ¹⁵ Qoshnangdin *yerni* sétiwalsang, undaqta «azadliq yili»din kéyin ötken yillarning sanini hésablap uningdin sétiwélising kérek; umu qalghan yillarning sanigha qarap, yerning kéyinki hosullirigha asasen sanga sétip bersun.

¹⁶ «Azadliq yili»*ghiche* bolghan yillar köprek bolsa, bahasini shuninggha muwapiq yuqiri kötürisen; qalghan yillar azraq bolsa, bahasini shuninggha muwapiq kémeytsun. Chünki qalghan yillarning hosulliri qanche bolsa, u shu boyiche sanga sétip béridu. ¹⁷ Siler bir-biringlarni bozek qilmanglar, belki Xudayinglardin qorqunglar; chünki Men bolsam Xudayinglar Perwerdigardurmen.

¹⁸ Siler Méning belgilimilirimni tutup, hökümlirimde turup, shulargha emel qilinglar; siler shundaq qilsanglar, zémininglarda tinch-aman turisiler. ¹⁹ Shuning bilen zémin silerge öz méwisini béridu, siler toyghudek yep, uningda tinch-aman turisiler.

²⁰ Eger siler: — Mana, bizge térip hosulni yighishqa ijazet bérimise, yettinchi yili néme yeymiz, dep sorisanglar, ²¹ *silerge melum bolsunki*, altinchi yilida üç yilning hosulini bersun dep, Men üstünglarga berikitimni «chüsh» dep buyruymen. ²² We shundaq boliduki, siler sekkizinchi yili tériysiler, emma toqquzinchi yilighiche éship qalghan kona hosuldin téxiche yeysiler; shu toqquzinchi yilighiche siler kona ashliqtin yeysiler.

□ **25:14** «Siler qoshnanglarga birnéme sétip bersenglar, yaki qoshnanglardin birnéme sétiwalsanglar» — bu ayyetniki «birnéme» shübhisizki yer-zéminlarni yaki igilikni körsitidu (13-ayetni körüng).

²³ Yer-zémin sétilsa, menggülik sétilmisun, chünki zéminning özi Méningkidur, siler bolsanglar Méning yénimdiki musapir we méhman, xalas. ²⁴ Siler ige bolidighan pütkül zéminda yer-zéminning igilirige uni «qayturuwélisish hoquqi»ni yaritip bérishinglar kérek. ²⁵ Eger qérindashliringlardin biri kembeghellisip, öz miras yérini sétiwetken bolsa, uning yéqin tughqini, yeni «hemjemet shapaetchi»si kélip öz qérindishi satqan yerni qayturup sétiwalsun. □ ²⁶ Eger uning héch shapaetchi tughqini bolmisa, lékin u yanduruwélisishqa kéreklik pulni tapalisa, □ ²⁷ Undaқта satqinigha qanche yil bolghanliqini hésablap, *azadliq yilighiche* qalghan yillar üçün sétiwalghan kishige muwapiq pul bérip, öz yérgé qaytsun. ²⁸ Lékin eger u yanduruwélisishqa kéreklik pulni tapalmisa, özi sétip bergén yer azadliq yilighiche alghuchining qolida tursun; azadliq yili kelgende yer yer sétiwalghuchining qolidin chiqsun, öz igisi öz yer-mülkige qaytsun.

Sétip bergén öyler toghruluq

²⁹ Eger birsi sépilliq sheherning ichidiki bir tur-alghu öyni satqan bolsa, sétip bir yil ichide uni

□ **25:25 «hemjemet shapaetchi»** — mushu söz ibraniy tilidiki «goél»ning terjimisidir. Tewrattiki nurghun yerlerde bu söz tépiliidu (mesilen, «Ayup» 19:25ni we izahatni körüng). Bezide «hemjemet qutquzghuchi» dep terjime qilinidu. Bu söz omumen birsining melum awarichilikke uchrighinida, uninggha tughqanchiliq (hemjemetlik) qilip uni qutquzush üçün bedel töleydighan qutquzghuchi tughqinini bilduridu. □ **25:26 «lékin u yanduruwélisishqa kéreklik pulni tapalisa»** — ibraniy tilida «u» «uning qoli» dégen söz bilen ipadilinidu.

yanduruwélish hoquqi bardur. Toluq bir yil tügep bolghuche, yanduruwélish hoquqi bardur.

³⁰ Lékin pütün yil ichide yanduruwélinmisa, sépilliq sheherning ichidiki bu öy nesildin-nesilge alghan kishining qolida bolup, azadliq yili kelsimu yandurulmas.

³¹ Lékin sépilsiz kentlerning öyliri bolsa zéminning étizliridek hésablinidu; ularni yandurup sétiwalghili bolidu; azadliq yili kelgende esli igisining qoligha yandurulidu.

³² Lékin Lawiy sheherliride bolsa, Lawiylar öz mirasi bolghan sheherlerdiki öylirini xalisa herqachan qayturuwélish hoquqi bardur. □

³³ Lawiylardin biri öylirini, yeni öz mirasi bolghan sheherdiki bir öyni qayturuwélish hoquqi bar bolsimu, *lékin qayturup almighan bolsa*, undaq ehwalda u azadliq yili kelgende yandurulidu; chünki Lawiy sheherlirining öyliri bolsa Lawiylarning Israillarning arisidiki mirasi bolidu. □ ³⁴ Shundaq hem bularning sheherlirining chörisidiki étiz-yerliri bolsa, ularning ebediy mirasi bolghachqa, sétilsa bolmaydu. □

□ **25:32** «Lawiylarning **sheherliri**» — Israil ichide Lawiylargha alahide xas bolghan 48 sheher bar idi («Chöl.» 35-bab, «Yeshua» 21-babni körüng). □ **25:33** «Lawiylardin **biri** öylirini... **qayturuwélish hoquqi bar bolsimu,...** u azadliq yili kelgende **yandurulidu**» — yaki «Eger Lawiylardin biri bashqa birsidin (yeni bashqa bir Lawiy ademdin) öz mirasi bolghan shehiride bir öyni sétiwalsimu, azadliq yili kelgende yandurulidu». Bu ayetning yene bezi bashqa terjimiliri yaki sherhliri uchrishi mumkin. □ **25:34**

«... **bularning sheherlirining chörisidiki étiz-yerliri ... sétilsa bolmaydu**» — bu étizlar ularning xususiy tealluqati emes, belki ularning «kolléktip» tealluqi idi.

Qerzler we qullar toghruluq belgilimiler

³⁵ Sanga qoshna bolghan, qérindashliringlardin biri kembeghelliship, öz jénini baqalmay qalsa, sen uni musapir yaki yaqa yurtluq méhmandek yéningda turghuzup, uningdin xewer alghin. ³⁶ Sen uningdin ösüm we yaki payda almighin; sen Xudayingdin qorqup, qérindishingni qéshingda turushqa qoyghin. ■ ³⁷ Pulungni uninggha ösümge berme, ashliqingnimu payda élish meqsitide uninggha ötne bermigin.

³⁸ Xudayinglar bolushqa, Qanaan zéminini silerge bérishke silerni Misir zéminidin chiqirip kelgen Xudayinglar Perwerdigar Özümdurmen.

³⁹ Eger sanga qoshna bolghan qérindishing kembeghelliship, özini sanga satsa, uni quldek qulluq xizmitige salmighin; ■ ⁴⁰ belki u qéshingda medikar yaki musapirdek tursun; azadliq yilighiche séning xizmitingde bolsun; ⁴¹ andin azad bolup özi bilen baliliri qéshingdin chiqip, öz jemetige yénip bérip, ata-bowilirining yer-mülkige qaytsun. □ ⁴² Chünki ular Men Özüm Misir zéminidin chiqirip élip kelgen qul-bendilirim bolghachqa, ularni quldek sétishqa yol qoymanqlar. ⁴³ Sen ulargha qattiq qolluq bilen xojiliq qilmaysen, belki Xudayingdin qorqqin. ■

■ **25:36** Mis. 22:25; Qan. 23:18; Pend. 28:8; Ez. 18:8; 22:12

■ **25:39** Mis. 21:2; Qan. 15:12; Yer. 34:14 □ **25:41** «andin

qul azad bolup özi bilen baliliri ... ata-bowilirining yer-mülkige qaytsun» — «Mis.» 21:2-6-ayetlerde bérilgen belgilimiler boyiche ibraniy qul alte yil ishlep bolghandin kéyin azadliqqa qoyup bérilishi kérek. Lékin «azadliq yili» uning ishleshke kérek bolghan alte yil toshmayla kelse, shu yili u ailisi bilen azadliqqa chiqidu.

■ **25:43** Ef. 6:9; Kol. 4:1

⁴⁴ Lékin özüngge qul yaki dédek almaqchi bolsang, ularni etraptiki yat ellerdin shundaq qul ya dédek sétiwalsang bolidu. ⁴⁵ Bulardin bashqa, aranglarda olturaqlashqan musapirlarning perzentlrini we shularning jemetidin, yeni siler bilen bille turuwatqan, zémininglarda tughulghanlardin qullar sétiwalsanglar bolidu; shuning bilen ular silerning mülkünglar bolup qalidu. ⁴⁶ Siler mushularni özünglardin kéyinki baliliringlarga miras qilip, ulargha mülük bolushqa qaldursanglar bolidu; mushularni ebedgiche qul qilsanglar bolidu; lékin öz qérindashliringlar bolghan Israillar arisida bolsa, bir-biringlarga qattiq qolluq bilen xojiliq qilmasliqinglar kérek.

⁴⁷ Eger aranglarda olturushluq bir musapir yaki yaqa yurtluq béyighan we uninggha qoshna qérindishing kembeghelliship, özini shu qoshna musapirgha we yaki shu musapirning melum bir ewladigha satsa, ⁴⁸ u sétilghandin kéyin uningda pul tölep hörlükke chiqish hoquqi qalidu; uning aka-ukilirining herqaysisi uni hörlükke sétiwalsa bolidu. ⁴⁹ Shuningdek uning taghisi yaki taghisining oghli we yaki jemetidin bolghan herqaysi yéqin tughqini uni hörlükke sétiwalsa bolidu; yaki özining qurbi yetse, pul bérip öz-özini hörlükke sétiwalsa bolidu. □ ⁵⁰ Uni sétiwalidighan kishi uning xojisi bilen gepliship sétilghan yildin tartip azadliq yilighiche qanchilik bolghanliqini hésablap, sétiwélish bahasini yillarning sanigha

□ **25:49 «...özining qurbi yetse, pul bérip öz-özini hörlükke sétiwalsa bolidu»** — démek, xojayini yat ellik bolsa, «Mis.» 21:2-6-ayetlerdiki «qul alte yil ishlep andin azad bolidu» dégen belgilime inawetlik bolmaydu.

qarap h sablisan; *hörlük puli h sablashta qulning xojisigha* ishleshke k rek bolghan qalghan künlirining heqqi «medikarning ishligen künliri»dek h sablansun. □ ⁵¹ Azadliq yiligha yene x li yillar bolsa, shuni hésablap, s tilghan pulning nisbiti boyiche hörlük pulini hésablap bersun; ⁵² eger azadliq yiligha az yillar qalghan bolsa, uni h sab qilip, qalghan qulluq yillirigha muwapiq pulni yandurup bersun.

⁵³ Bolmisa, qul shu xojisining yénida yilliq medikardek turushi k rek; uning xojisi s ning k z aldingda uninggha qattiq qolluq bilen xojiliq qilmisun.□

⁵⁴ Eger qul yuqiriqi yollar bilen hörlükke chiqalmisa, azadliq yili kelgende qoyup bérilsun — u baliliri bilen qoshulup azad bolidu. ⁵⁵ Chünki Israillarning  zi Manga qul-bendilerdur; ular Men  z m Misir zéminidin chiqirip kelgen qul-bendilirimdur. Xudayinglar Perwerdigar  z mdurmen.

26

Xudagha itaetmen bolushning bext-berikiti, itaetsizlik keltüridighan balayi'apetler

□ **25:50** «... **qalghan künlirining heqqi** «medikarning ishligen künliri»dek **h sablansun**» — d mek, qalghan yillargha medikarning ish heqqi ölchimi boyiche pul h sablap t lishi k rek. □ **25:53** «... **uning xojisi s ning k z aldingda uninggha qattiq qolluq bilen xojiliq qilmisun**» — d mek, Yehudiylardin biri yaqa yurtluq bir xojayinning qol astida qul bolup ishlise, qoshna bolghan Yehudiy q rindashliri uning haligha y tip, uningdin xewer  lishi k rek.

¹ Siler özünqlar üçhün héchqandaq but yasimanglar yaki özünqlargha héch oyma mebud yaki heykel-tüwrükni turghuzmanglar yaki ulargha bash urushqa oyulghan neqishlik tashlarni zémininglarda hergiz tiklimenglar; chünki Özüm Xudayinglar Perwerdigardurmen. ■ ² Méning shabat künlirimni tutup, muqeddes jayimgha ixlasmen bolunglar. Men Perwerdigardurmen.■

³ Eger siler méning belgilimilirimde méngip, emrlirimni tutup ulargha emel qilsanglar, ■

⁴ Men yéringlarning öz hosulini bérip turushigha, daladiki derexlarning méwisini chiqirishigha waqtida yamghurliringlarni yaghdurup turimen.

⁵ Shuning bilen xaman tépish waqti üzüm yighish pesligiche bolidu, üzüm yighish waqti térilghu waqtighiche bolidu; siler néninglarni toyun'ghuche yep, öz zémininglarda tinch-aman turisiler. ■ ⁶ Men zémin'gha aram-tinchliq ata qilimen, shuning bilen héchkim silerni qorqitalmaydu, aramxuda yétip uxlaysiler; wehshiy haywanlarni zémindin yoqitimen, qilichmu zémininglardin ötmeydu; ■ ⁷ siler düshmenliringlarni qoghlaysiler, ular aldinglarda qilichlinip yiqilidu. ⁸ Silerdin besh kishi yüz kishini qoghlaydu, yüz kishi on mingni qachuridu; düshmenliringlar bolsa aldinglarda qilichlinip yiqilidu. ■ ⁹ Men silerge yüzümni qaritip, silerni perzent körgüzüp köpeytimen, siler bilen baghlighan ehdemni mezmüt turghuzimen.

■ 26:1 Mis. 20:4; Qan. 5:8; 16:22; Zeb. 97:7 ■ 26:2 Law. 19:30

■ 26:3 Qan. 28 ■ 26:5 Law. 25:19 ■ 26:6 Ayup 11:18,19

■ 26:8 Ye. 23:10

¹⁰ Siler téxiche uzun saqlan'ghan kona ashliqni yewatqininglarda, yéngi ashliq chiqidu; yéngisi wejidin konisini chiqiriwétisiler. ¹¹ Men Öz makanimni aranglarda turghuzimen we qelbim silerdin nepretlenmeydu. ■ ¹² Men aranglarda méngip silerning Xudayinglar bolimen we siler Méning xelqim bolisiler.

¹³ Men silerni Misirda ularning qulliri bolushtin hör qilishqa shu zéminidin chiqarghan Xudayinglar Perwerdigardurmen; Men boyunturuqunglarning asaretlirini sundurup, qeddinglarni tik qilip mangghuzdum.

¹⁴ Halbuki, eger siler Manga qulaq salmay, bu emrlerning hemmisige emel qilmay, ■

¹⁵ belgilimilirimni tashlap, qelbinglardin hökümlirimni yaman körüp, barliq emrlirimni tutmay, ehdemni buzsanglar, ¹⁶ Menmu béshinglarga shu ishlarni chüshürimenki, — Men silerge wehime sélip, közünglarni kor qilidighan, jéninglarni zeipleshtüridighan sil-waba késili, kézik késilini béshinglarga chüshürimen. Siler uruqunglarni bikar chéchip-tériysiler, chünki düshmenliringlar uni yep kétidu.

¹⁷ Men yüzümni silerge qarshi qilimen, shuning bilen siler düshmenliringlardin urulup qachidighan bolisiler; silerni öch körgüchiler üstünglardin hökümraniq qilidu; héchkim silerni qoghlimisimu, qachisiler.■

¹⁸ Bulardin héch ibret almay, belki Manga yene qulaq salmisanglar, Men gunahliringlar

■ **26:11** Ez. 37:26; 2Kor. 6:16 ■ **26:14** Qan. 28:15; Yigh. 2:17; Mal. 2:2 ■ **26:17** Pend. 28:1

tüpeylidin silerge bolghan jazani yette hesse éghirlitimen, ¹⁹ küch-heywenglardin bolghan hakawurluqinglarni sundurimen; asmininglarni tömürdek qilip, yéringlarni mistek qiliwétimen; □ ²⁰ ejir-japayinglar bikargha kétidu, yéringlar hosul bermeydu, daladiki derexlerge méwe chüshmeydu. ²¹ Eger yenila Men bilen qarshi mangsanglar, shundaqla Manga qulaq salmisanglar, Men gunahliringlarga layiq béshinglarga chüshidighan waba-külpetlerni yene yette hesse éghirlitimen. ²² Aranglarga silerni baliliringlardin juda qilidighan, charpayliringlarni yoqitidighan, silerni azlitidighan yawayi haywanlarni ewetimen; yol-kochiliringlar ademzatsiz chödek bolup qalidu. ²³ Siler bu ishlar arqiliq ibretterbiye almay, belki yenila Manga qarshi mangsanglar, ²⁴ Menmu silerge qarshi méngip, gunahinglar tüpeylidin bolghan jazani yene yette hesse éghirlitip, Men Özüm silerni urimen; ■ ²⁵ üstünglarga ehdemni buzghanliqning intiqamini alidighan qilich chüshürimen; shuning bilen siler sheherlerge yighiliwalisiler, Men aranglarga waba chüshürimen; shuning bilen siler düşmenlarning qoligha chüshisiler. ²⁶ Silerge yölenchük bolghan ashliqni qurutiwétimen; on ayal bir bolup bir tonurda nan yéqip, nanlarni silerge tarazida tartip béridu, emma buni

□ **26:19** «... asmininglarni tömürdek qilip, yéringlarni mistek qiliwétimen» — démek, asmandin höl-yéghin chüshmeydu hemde belkim ularning dualiri asmandin yuqirigha ötmeydu, yer susiz bolup intayin qattiqliship bolidu. ■ **26:24** 2Sam. 22:27; Zeb. 18:26-27

yéginginglar bilan toymaysiler. □

²⁷ Eger bulardin héch ibret almay, manga qulaq salmisanglar, belki manga qarshi mangsanglar, ²⁸ Menmu qehr bilan silerge qarshi mangimen; Men, yeni Men Özüm gunahliringlar tüpeylidin jaza-terbiyini yene yette hesse éghirlitip chüshürimen. ²⁹ Shuning bilan siler oghulliringlarning göshi we qizliringlarning göshini yeysiler; ■ ³⁰ shundaqla Men qurbanliq «yuqiri jay»liringlani weyran qilip, «kün tüwrük»liringlarni sundurup, ölükliringlarni sunuq butliringlarning üstige tashliwétimen; Méning qelbim silerdin nepretlinidu. □ ■ ³¹ Men sheherliringlarni weyran qilip, muqeddes jayliringlarni xarab qilip, *qurbanliqinglarning* xushbuylirini yene purimaymen; ³² zéminni halaketke élip barimen; uningda olturaqlashqan düshmenliringlar bu ehwalgha heyranuhes qalidu. ³³ Silerni ellerning arisigha taritip, keyninglardin qilichni sughurup qoghlaymen; shuning bilan

□ **26:26** «silerge yölenchük bolghan ashliqni qurutiwétimen; ...» — sözmüsöz terjime qilghanda «Men silerning «nan hasa»nglarni sunduriwetkinimde, ...». «Yölenchük» dégen söz ibraniy tilida adette «tayaq» yaki «hasa»ni bildüridu. Mumkinchiliki barki, qedimki zamanlarda Yehudiy xelqi öz nanlirini bir tayaqta (zixqa ötküzgendek) kötürüp mangatti. Omumen, menisi bizning terjime qilghinimizdek bolsa kérek. ■ **26:29** Qan. 28:53; 2Pad. 6:28; Yigh. 4:10 □ **26:30** «yuqiri jaylar» — Israil we Yehuda uzundin béri tagh choqqiliri qatarliq jaylarda herxil butlarga choqunup, hetta ashu jaylarda «insan qurbanliq»larni qilip kelgen («Ez.» 16:21, 20:28 qatarliqlarni körüng). ««kün tüwrük»liringlarni» — «kün tüwrük»ler belkim kün'ge choqunushqa munasiwetlik but-heykeller bolushi mumkin. Bashqa birxil terjimisi: — «isriq-danliringlarni». ■ **26:30** 2Tar. 34:7

zémíninglar weyran bolup sheherliringlar xarab qilinidu. ³⁴ U waqitta, siler dúshmenliringlarning zéminida turuwatqininglarda, zémin weyrane bolghan barliq künlerde, zémin öz shabat künliridin söyünidu; u zamanda zémin derweqe aram élip öz shabatliridin söyünidu. ■ ³⁵ Özi weyrane bolup turghan barliq künliride u aram alidu, yeni siler uningda turuwatqan waqittiki shabat künliringlarda héch almighan aramni emdi alidu.

³⁶ Aranglardin qutulup qalghanlar bolsa, ular dúshmenlarning zéminlirida turghinida köngüllirige yürekzadilik salimen, shuning bilen ular chüshken bir yopurmaqning shepisini anglisa qilichtin qachqandek qachidu; héchkim qoghlimisimu yiqilip chüshidu. ³⁷ Gerche héchkim ularni qoghlimisimu, derweqe qilichtin yiqitilghandek ular bir-birining üstige putlishop yiqilidu; silerde dúshmenliringlarga qarshi turghudek küch qalmaydu. ³⁸ Ellerning arisida halak bolisiler, dúshmenliringlarning zémini silerni yep kétidu. ³⁹ Aranglardin qutulup qalghanliri bolsa öz rezilliki tüpeylidin dúshmenliringlarning zéminida zeiplishidu; we ata-bowilirining rezillikidimu yürüp, shular zeipleshkendek ularmu zeiplishidu.□

Gunahlarni iqrar qilip nijat tépish

⁴⁰ Halbuki, ular özi qilghan rezilliki bilen ata-bowilirining sadir qilghan rezillikini,

■ **26:34** Law. 25:2 □ **26:39** «ata-bowilirining **rezillikidimu yürüp, shular zeipleshkendek ularmu zeiplishidu**» — yaki «özliridiki, shundaqla ata-bowilirining rezillikide yürüp zeiplishidu».

Manga yüz örüp asiyliq qilghinini, shundaqla ularning Manga qarshi turup mangghinini boynigha alidu, □ 41 shuningdek Méning ulargha qarshi mangghinimgha, shuningdek ularni dühmenlirining qoligha tapshurghinimgha iqrar bolidu. Shunga eger u waqitta ularning xetnisiz köngli töwen qilinip, öz qebihlikining jazasini qobul qilsa, 42 undaqta Men Yaqup bilen baghligghan ehdemni yad qilip, Ishaq bilen baghligghan ehdemnimu we Ibrahim bilen baghligghan ehdemnimu ésimge keltürimen, zéminnimu yad qilimen. 43 Chünki zémin ulardin tashlinip, ularsiz bolup xarabe turghan waqitta, shabat künliridin söyünidu; ular bolsa öz qebihlikining jazasini qobul qilidu; sewebi del shuki, ular Méning hökümlirimni tashlidi, belgilimilirimni qelbidin yaman körgenidi.

44 Halbuki, shundaq bolsimu, ular öz dühmenlirining zéminida turghinida Men ularni tashlimaymen yaki ulargha öchlük qilmaymen, shuningdek ular bilen baghligghan ehdemni buzmaymen, ularni yoqatmaymen; chünki Men Özüm ularning Xudasi Perwerdigardurmen. ■

45 Men belki ularni dep, ularning Xudasi bolushqa ellerning közi aldida Misir zéminidin chiqirip kelgen ata-bowiliri bilen baghlashqan ehdemni ésimde tutimen. Men Perwerdigardurmen.

□ 26:40 «... Manga qarshi turup mangghinini boynigha alidu»

— shu ayetning qiziq bir yeri shuki, uningda éniq halda xelqning birla chong rezilliki, birla chong asiyliqi körsitilgende turidu. Qaysi «birla gunah» dések, jawab shühbisizki, Injilda tépilidu — u bolsimu, öz Qutquzghuchi-Mesihini ret qilishtin ibaret. ■ 26:44 Qan. 4:31; Rim. 11:1,26

Xulase

⁴⁶ Perwerdigar Musani wasite qilib, Sinay téghida özi bilen Israillarning otturisida békitken hökümler, belgilimiler we qanunlar mana shular idi.

27*Qoshumche qisim — Qesem bilen Xudagha atalghan kishiler toghruluq*

¹ Perwerdigar Musagha söz qilib mundaq dédi: —
² Sen Israillargha mundaq dégin: — Eger birsi pewqul’adde bir qesem qilib melum kishining jénini Perwerdigargha atighan bolsa, undaқта shu kishige sen békitken jénining qimmitining nerxi töwendikidek bolidu; □ ³ Yéshi yigirme bilen at-mishning ariliqida bolghan er kishi bolsa, sen toxtitidighan qimmiti muqeddes jaydiki shekelning ölchem birliki boyiche bolsun; uning qimmiti ellik shekel kümüşke toxtitilsun. □ ⁴ Ayal kishi bolsa, aranglarda toxtitilghan qimmiti ottuz

□ **27:2** «sen békitken jénining qimmitining nerxi töwendikidek bolidu» — shübhisizki, mushu yerde «sen» bash kahin yaki bu ishqa mes’ul bolghan kahinni körsitidu. □ **27:3** «muqeddes jaydiki shekelning ölchem birliki» — shübhisizki, pütkül el üçün özgermes ölchem bolsun dep muqeddes jayda saqlaqliq, muqim békitilgen birnechche xil ölchemlerdin biri bolushi kérek. «Shekel» kümüşning (yaki altunning) ölchimi bolup, adette 11.4 gram etrapida bolushi mumkin. «... **Uning qimmiti ellik shekel kümüşke toxtitilsun**» — ibraniiy tilida «sen... uning qimmitini toxtitip bergin» déyilidu. Biz uni «...uning qimmiti ... toxtitilsun» dep mejhul shekilde alduq. Kéyinki ayetlerdimu biz shu ibarini «mejhul shekil»de ipadiliduq.

shekel bolsun. ⁵ Eger yéshi besh bilen yigirmining ariliqida bolsa, erkek üçhün toxtitilidighan qimmiti yigirme shekel bolup, ayal kishi üçhün on shekel bolsun. ⁶ Eger yéshi bir ay bilen besh yashning ariliqida bolsa, toxtitilidighan qimmiti oghul bala üçhün besh shekel, qiz bala üçhün üç shekel kümüsh bolsun. ⁷ Eger atmish ya uningdin chongraq yashtiki kishi bolsa, toxtitilidighan qimmiti er kishi üçhün on besh shekel, xotun kishi üçhün on shekel bolsun.

⁸ Eger birsi toxtitilghan qimmitini töleshke qurbi yetmise, u özini kahinning aldida teq qilsun; kahin uning qimmitini békitsun. Kahin qesem qilghuchining ehwaligha qarap uning qimmitini toxtitip bersun.

Qoshumche qisim — qesem üçhün Xudagha atalghan haywanlar toghruluq

⁹ Eger birsi *qesem qilip* Perwerdigargha qurbanliq bolushqa layiq bolidighan bir haywanni uninggha atighan bolsa, undaqta shundaq haywanlar Perwerdigargha atap mutleq muqeddes sanalsun; □ ¹⁰ haywan nachar bolsa uning ornigha yaxshini yaki yaxshining ornigha nachirini tégishishke yaki ornigha bashqisini almashturushqa hergiz bolmaydu. Mubada atighuchi u haywanning ornigha yene bir haywanni yenggüshlimekchi bolsa, Awwalqisi

□ **27:9** «Perwerdigargha **atap mutleq muqeddes sanalsun**» — démek, qurbanliqlargha layiq bolghan haywanlar qesem bilen Xudagha atalghan bolsa, kéyin ularni pul tölep qaytuwélissha héch bolmaydu. U yaki qurbanliq bolidu yaki Xudagha wakaliten turghan kahin-lawiylargha tégidu.

bilen ornigha ekelginining her ikkisi muqaddes sanalsun. ¹¹ Eger haywan Perwerdigargha atalghan qurbanliqqa layiq bolmaydighan bir «napak» haywan bolsa, undaqta u haywanni kahinning aldigha élip kelsun; ¹² andin kahin özi uning yaxshi-yamanliqigha qarap qimmitini toxtatsun; kahin qimmitini qanche toxtatqan bolsa shundaq bolsun.

¹³ Eger igisi pul tölep haywanni qayturuwmaqchi bolsa, toxtitilghan qimmitige yene uning beshtin birini qoshup bersun.

Qesem üçün Xudagha atalghan öyler toghruluq

¹⁴ Eger birsi Perwerdigargha muqaddes bolsun dep öyini uninggha atap muqaddes qilsa, kahin uning yaxshi-yamanliqigha qarap qimmitini toxtatsun; kahin uning qimmitini qanche toxtatqan bolsa, shu qimmiti inawetlik bolidu. ¹⁵ Kéyin eger öyni atighuchi kishi uni qayturuwalmaqchi bolsa, u toxtitilghan qimmitige uning beshtin birini qoshup bersun; andin öy yene uning bolidu.

Qesem üçün Xudagha atalghan yer-étizlar toghruluq

¹⁶ Eger birsi öz mal-mülki bolghan étizliqning bir qismini Perwerdigargha atap muqaddes qilsa, qimmiti uninggha qanchilik uruq térilidighanliqigha qarap toxtitilsun; bir xomir arpa uruqi kétidighan yer bolsa, qimmiti ellik shekel

kömüşke toxtitilsun. □ 17 Eger birsi «azadliq yili»din tartip öz étizliqini muqeddes qilsa, sen qanche toxtatsang shu bolsun. □ 18 Lékin eger birsi «azadliq yili»din kéyin öz étizliqini muqeddes qilghan bolsa, kahin kélidighan azadliq yilighiche qanchilik yillar qalghanliqini hésablap qimmitini toxtatsun. Ötüp ketken yillargha qarap toluq bahadin muwapiq pul kémeytilsun.

19 Eger birsi öz étizliqini muqeddes qilghandin kéyin pul tölep uni qayturuwalmaqchi bolsa, u sen toxtatqan qimmitige yene uning beshtin birini qoshup bersun; shuning bilen étizliq uning öz qoligha qaytidu.

20 Eger u pul bérip étizliqni qayturuwalmighan bolsa yaki bashqa birsige sétip bergen bolsa, kéyin shu étizliqni qayturuwélissha bolmaydu, □

21 Belki azadliq yili kelgende étizliq «igisige qay-

□ **27:16 «Étizliqni Perwerdigargha atap muqeddes qilish»**

— bu ish belkim étizliqni Xudaning wekilliri, yeni kahin-lawiylargha tapshurush idi; shundaq bolsa, ular shu étizliqning paydisini yilmu-yil alalaytti; yaki bolmisa atighuchi kishi özi kahin teripidin toxtitilghan pulini biwasite kahin-lawiylargha tapshuratti. «xomir» — «xomir»ning esliy menisi «éshek kötüreligüdek yük» bolup, texminen 220-300 litr. □ **27:17 «... sen qanche toxtatsang shu bolsun»**

— bu ayettiki «sen» shübhisizki, eyni waqittiki kahinni körsitidu. «azadliq yilidin tartip» hésablighan baha bolsa choqum yuqiriqi 16-ayet boyiche qanche xomir uruq chéchilidighan bolsa, uning ellik hessisi (toghriraq, 49 hessisi) bolghan shekel bolidu, dégen körsetme bilen hésablinidu. 18-19-ayette bashqa ehwallar körsitilidu. □ **27:20 «... yaki bashqa birsige sétip bergen bolsa,...»**

— «yaki» dégenning bashqa bir xil terjimisi: «bi-raq». «**bashqa birsige sétip bérish**» — belkim ishlitish hoquqini bashqa birsige sétish. Bezi sherhchiler mushu yerni «bashqa birsige satquchi»ni étizliqqa mes’ul kahinni körsitidu, dep qaraydu.

turulidighanda» u mutleq béghishlan'ghan yerge oxshash, Perwerdigargha atap muqeddes qilinip, miras hoquqi kahin'gha ötidu.□

²² Eger birsi sétiwalghan emma öz mirasi bolmighan bir parche yer-étizni Perwerdigargha atap muqeddes qilghan bolsa, ²³ kahin azadliq yilighiche qalghan yilni hésablap, qimmitini toxtatsun. Andin u küni shu kishi toxtitilghan qimmitini Perwerdigargha muqeddes qilghan nerse süpitide keltürsun. ²⁴ Lékin azadliq yili kelgende, étizliq kimdin élin'ghan bolsa, shu kishige, yeni eslidiki igisige qayturup bérilsun.

²⁵ Sen toxtitidighan barliq qimmetler bolsa hemishe muqeddes jaydiki shekelning ölchem birliki bochiche hésablansun; bir shekel yigirme gerahqa barawer bolidu.■

Tunji tughulghinini Xudagha bedel tölep qaytu-ruwélisht

²⁶ Lékin charpayning tunji balisi tunji bala bolghanliqi sewebidin eslidinla Perwerdigargha atilidighan bolghachqa, kala bolsun, qoy-öchke bolsun héchkim uni «Xudagha atap» muqeddes qilmisun; chünki u eslide Perwerdigarning idi. ■

²⁷ Eger u napak bir haywandin tughulghan bolsa, igisi sen toxtatqan qimmetke yene uning beshtin

□ **27:21** «mutleq béghishlan'ghan yerge oxshash» — «mutleq béghishlan'ghan» ibraniy tilida «herem» dégen söz bilen ipadilidu. Bu söz adette Xudagha mutleq atalghan nersining héchqandaq ademge tewe bolmaydighanliqini bildüridu. Gahi ehwalda «herem» dep békitilgen (Xudagha mutleq atalghan) nersiler pütünley weyran qilinishi kérek. ■ **27:25** Mis. 30:13; Chöl. 3:47; Ez. 45:12

■ **27:26** Mis. 13:2; 22:29; 34:19; Chöl. 3:13; 8:17

birini qoshup bérip, andin özige qayturuwalsun; lékin eger igisi uni özige qayturuwalmaymen dése, bu haywan sen toxtatqan qimmatke sétilsun.□

Perwerdigargha mutleq atalghan nersiler toghruluq

²⁸ Eger birsi Perwerdigargha öz mélidin, adem bolsun, haywan bolsun yaki miras yéri bolsun, Perwerdigargha mutleq atighan bolsa, undaq nerse hergiz sétilmisun yaki bedel tölesh bilenmu qayturulmisun. Perwerdigargha mutleq atalghan hernerse bolsa «eng muqeddeslarning biri» hésablinip, uninggha xas bolidu. ■ ²⁹ Eger bir adem Xudagha mutleq xas atalghan bolsa, undaqta uning üçhün bedel bérilip, qayturuwélinishqa hergiz bolmaydu; u choqum óltürülüşhi kérek.□

«Ondin bir» öshre bolghan nersilerni qayturuwélish toghruluq

□ **27:27** «...igisi sen toxtatqan qimmatke yene uning beshtin birini qoshup bérip,...» — bu ayettiki «sen» shübhisizki, eyni waqittiki kahinni körsitidu. «... bu haywan sen toxtatqan qimmatke sétilsun» — «Mis.» 34:19-20-ayetnimu körüng. Birinchi belgilime chöl-bayawanda bolghan waqitta inawetlik idi, bu ikkinchi belgilime bolsa zémin'gha kirgendin kéyin inawetlik bolatti. ■ **27:28** Ye. 6:18; 7:13-26. □ **27:29** «u óltürülüşhi kérek» — Xuda Özi bir nersini «bu Manga «herem» (mutleq atalghan) bolsun» dégen bolsa, adette shu nerse yirginchlik bolup, halaketke layiq idi. «Herem» dégen söz «yoqitish kérek bolghan» dégen menide. Birnechche misallar töwendiki ayetlerde tépilidu: — «Mis.» 22:20, «Chöl.» 18:14, 21:2-3, «Qan.» 13:15, «Yeshua» 6:17-18, 21. Bezide «herem» Xudagha atalghan ésil, yaxshi nersinimu körsitidu.

³⁰ Yer-zémindin chiqqan hemme hosulning ondin biri bolghan öshre bolsa, yerning danliq ziraetliri bolsun yaki derexlarning méwisi bolsun, Perwerdigarningki bolidu; u Perwerdigargha muqeddes qilin'ghandur. □ ³¹ Birsiz öz öshriliridin melum birnersini bedel bérip qayturuwalmaqchi bolsa, u shuninggha yene uning qimmitining beshtin birini qoshup bérip, qayturuwalsun.

³² Kala yaki qoy-öchke padisidin élinidighan öshre bolsa padichining tayiqi astidin ötküzülgen haywanlardin her oninchisi bolsun; Perwerdigargha atilip muqeddes qilin'ghini shu bolsun. ³³ Héchkim uning yaxshi-yamanliqigha qarimisun we yaki uni almashturmisun; eger uni almashturimen dése, Awwalqisi bilen ornigha almashturulghan her ikkisi muqeddes sanalsun; u hergiz bedel tölüp qayturuwélinmisun.

³⁴ Perwerdigar Sinay téghida Musagha tapilghan, Israillargha tapshurush kérek bolghan emrler mana shular idi.

□ **27:30** «... **hemme hosulning ondin biri bolghan öshre**» — «eshre» dégen söz mushu yerde Xudagha atalghan, mehsulatlardin ondin birini körsitidu. «**danliq ziraetliri**» — ibraniy tilida «danliri».

Muqeddes Kalam (latin yéziq)
The Holy Bible in the Uyghur language, written in
Latin script

Copyright © 2010 Mukeddes Kalam - Uyghur Bible Translation Committee

Language: Uyghur tili (Uyghur)

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution Share-Alike license 4.0.

You have permission to share and redistribute this Bible translation in any format and to make reasonable revisions and adaptations of this translation, provided that:

You include the above copyright and source information.

If you make any changes to the text, you must indicate that you did so in a way that makes it clear that the original licensor is not necessarily endorsing your changes.

If you redistribute this text, you must distribute your contributions under the same license as the original.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

Note that in addition to the rules above, revising and adapting God's Word involves a great responsibility to be true to God's Word. See Revelation 22:18-19.

2021-09-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 12 Sep 2021

b6bd0959-14d2-5233-b340-6f210a8f13c5